

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

1774 TARİHLİ ELÇİLİK HATIRATI VE
XV. - XVIII. YY. OSMANLI-RUS İLİŞKİLERİ

Ayşe ARIKAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Ali İbrahim SAVAŞ

Çankırı – 2012

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

1774 ELÇİLİK HATIRATI VE XV. - XVIII. YY.
OSMANLI-RUS İLİŞKİLERİ

Ayşe ARIKAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Ali İbrahim SAVAŞ

Çankırı - 2012

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Bildirimi	i
Tez Kabul ve Onay	ii
Önsöz	iii
Özet	iv
Summary	v
Kısaltmalar	vi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: OSMANLI-RUSYA İLİŞKİLERİNE GENEL BİR BAKIŞ	3
1.1. XV. Yüzyıl Osmanlı-Rus İlişkileri	3
1.2. XVI. Yüzyıl Osmanlı-Rus İlişkileri	5
1.3. XVII. Yüzyıl Osmanlı-Rus İlişkileri	7
1.4. XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Rus İlişkileri	9
BÖLÜM 2: ABDÜLKERİM PAŞA’NIN ELÇİLİKLE GÖREVLENDİRİLMESİ VE HAZIRLIKLAR	19
2.1. Abdülkerim Paşa’nın Hayatı	19
2.2. Abdülkerim Paşa’nın Rusya Sefâretine Sebep Olan Olaylar	20
2.3. 1188 Tarihli Müfredât Defteri	21
2.4. Sefâretle Rusya'ya Gidecek Abdülkerim Paşa'ya Küçükçekmece'den Edirne'ye Kadar Verilecek Mekûlata Dair Defterli Arz	26
BÖLÜM 3: SEFÂRETNÂMENİN ŞEKİL, MUHTEVA ÖZELLİKLERİ VE MENZİLLER TABLOSU	30
3.1. Sefâretnâmenin Şekil Özellikleri	30
3.2. Sefâretnâmenin Muhtevâ Özellikleri	32
3.3. Menziller Tablosu.....	37
BÖLÜM 4: SEFÂRETNÂME-İ ABDÜLKERİM PAŞA’NIN TRANSKRİBİ	51
4.1. Abdülkerim Efendi Sefâretnâmesi	51
4.2. Mübâdele Maddeleri Hakkında Görüşmeler	62
4.3. Mübâdele	64
4.4. Adı Geçen Elçi Alayı.....	66

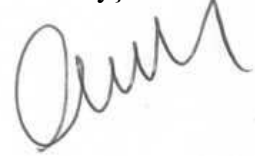
4.5. Komanıçe Kalesi.....	69
4.6. Leh Arazisi.....	70
4.7. Nezâret Mahali	71
4.8. Kifo Kalesi.....	73
4.9. Elçi Paşa Konağı.....	73
4.10. Adı Geçen Kararların Özeti.....	86
4.11. Komediye hâne	89
4.12. Maskeli Balo.....	90
4.13. İmparatoriçe'nin Hazinesi	93
4.14. Suret-i Hutbe-i Muharrire	94
4.15. Moskova Şehri.....	97
4.16. Mübadele'den Sonra Geri Dönüş Vakti	100
4.17. Bazı Durumlar	102
SONUÇ	106
KAYNAKÇA	113
EKLER	118
ÖZGEÇMİŞ	128

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığım [*1774 Tarihli Elçilik Hatıratı ve XV-XVIII. YY Osmanlı-Rus İlişkileri*] adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

06 /01 / 2012

Ayşe ARIKAN

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ayşe Arıkan tarafından hazırlanan [1774 Tarihli Elçilik Hatıratı ve XV.-XVIII. YY. Osmanlı-Rus İlişkileri] başlıklı bu çalışma, 06.12.2012 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda [oybirliği/oy çokluğuyla] başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Tarih Anabilim Dalı*'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan-Danışman : Prof. Dr. Ali İbrahim SAVAŞ İmza
Üye : Yard. Doç. Dr. Türkan POLATCI İmza
Üye : Yard. Doç. Dr. Galip ÇAĞ İmza

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun .26/02/ 2011 tarih ve 2011/28-01 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Hasan AKÇA
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

[1774 Tarihli Elçilik Hatıratı ve XV.-XVIII. YY. Osmanlı- Rus İlişkileri] adlı tezimde; Abdülkerim Paşa'nın sefâretnâmeside değerlendirilerek Osmanlı Devleti ve Rusya arasındaki diplomatik gelişmelerin seyri ve özellikle 18. yüzyıl diplomasisi değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen *[Prof. Dr. Ali İbrahim SAVAŞ]*'a; tezin yazım aşamasında ve tashihinde katkılarını esirgemeyen *[Yard. Doç.Dr. Türkan Polatcı]*'ya ve eğitim hayatım boyunca yetişmemde katkısı olan tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Çalışmamı tamamlamam konusunda moral ve motivasyonumu üst düzeyde tutmama yardımcı olan aileme şükranlarımı sunarım.

06/01/ 2012

Ayşe ARIKAN

**Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek
Lisans Tez Özeti**

Tezin Başlığı : 1774 Tarihli Elçilik Hatıratı ve XV.-XVIII. YY. Osmanlı-Rus İlişkileri
Tezin Yazarı : Ayşe ARIKAN
Danışman : Prof. Dr. Ali İbrahim SAVAŞ
Anabilim Dalı: Tarih
Bilim Dalı : ----
Kabul Tarihi : 06.01.2012
Sayfa Sayısı : 6 (ön kısım) + 117 (tez) + 11 (ekler)
<p>Yapmış olduğumuz bu çalışmada, XVIII. yüzyıl Osmanlı-Rus siyasi ilişkilerini bir ölçüde vermeye çalışıldı. Çalışmamızda, Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgelerinden, Osmanlı Türkçesi ile yayınlanmış eserlerden ve Latin alfabesiyle yazılmış eserlerden faydalandı. Öncelikli olarak; sefâretnâmelerin tanımından ve mevcut sefâretnâmelerin sayılarından bahsedildi. Akabinde Osmanlı-Rus münasebetlerinin başladığı 15. Yüzyıldan itibaren diplomatik ilişkilerden bahsedildi. Diğer taraftan 1774’de imzalanan Küçük Kaynarca antlaşmasının 27. maddesi gereğince müsâlâhayı kuvvetlendirmek amacıyla Rumeli Beylerbeyliği rütbesi ve Büyük Elçi sıfatıyla bu göreve memur edilen Abdülkerim Paşa’ya görevi gereği teslim olunan eşyaların listesinin olduğu “1188 Tarihli Müfredât Defteri”ne, “Sefâretle Rusya’ya Gidecek Abdülkerim Paşa’ya Küçükçekmece’den Edirne’ye Kadar Verilecek Mekûlata Dair Defterli Arz’” ın transkribine ve tablolaştırılmasına yer verildi. Ayrıca yolculuk esnasında konaklanan menziller, konaklama süreleri tablolaştırıldı. Çalışmamızda sefâretnâme metninin daha önce Aslı İlikmen tarafından transkrib edilen çalışmasındanda faydalınalarak günümüz türkçesine çevrildi. Son olarak çalışmamızda; Sefâretnâme’nin, bir Osmanlı devlet adamının bakış açısıyla Rusya toplumu ile ilgili gözlemleri içermesi bakımından önemli bir tarihi kaynak olduğu göze çarpmaktadır. İki devletin tarihi seyri içerisindeki ilişkilerinde birbirine iyi gözle bakmadığını ve iki tarafın da dini ve siyasi emellerinin zaman zaman çakıştığını ve birbirlerine diplomaside üstünlük sağlama çabalarının ne boyutlarda olduğuna dair genel bir çerçeve içerisinde bilgilere yer verildi.</p>
Anahtar Kelimeler: 1774, Küçük Kaynarca, Sefir.

**Çankırı Karatekin University Institute of Social Sciences Abstract of
Master's Thesis**

Title of the Thesis: Memories of Embassy Dated 1774 and Fifteenth - Eighteenth Ottoman-Russian Relations
Author: Ayşe ARIKAN
Supervisor : Prof. Dr. Ali İbrahim SAVAŞ
Department : History
Sub-field : ----
Date : 06 January 2012
<p>In this study, we tried to reflect the Ottoman-Russian political relations of the XVIII century, to a certain extent. In our study, we made use of documents from the Prime Ministry's Ottoman Archive, from works published in Ottoman Turkish, and from works published in the Latin alphabet. Primarily, we made mention of the definitions of ambassador reports and the number of available ambassador reports. Thereafter, we mentioned the diplomatic relations beginning from the 15th century, in which the Ottoman-Russian relationships started off. On the other hand, we gave place to the transcript and tabulation of the "Inventory Book of 1188" that included a list of articles handed over to Abdülkerim Pasha acting in his capacity as the Governor of Rumelia and Ambassador, to which office he was appointed for the sake of fortifying the peace as per Article 27 of the Treaty of Küçük Kaynarca that was signed in 1774, along with "Records on the Articles reaching from Küçükçekmece to Edirne to be handed over to Abdülkerim Pasha, who will go to Russia in his capacity as Amabassador". Besides, we tabulated the halting places, where he lodged during his travel, and the duration of such lodgings. Within the scope of our study, the ambassador report was translated into contemporary Turkish with the help of Aslı İlkmen's work, in which the text of the ambassador report was transcribed. Finally, the fact that the ambassador report is an important historical resource – as it includes the observations of an Ottoman statesman on Russian society – is an outstanding aspect of our study. We provided information in a general framework on facts indicating that these two states took a dim view of each other in the course of history, that the religious and political ambitions of the parties conflicted with each other at times, and how far their efforts reached to get the upper hand in diplomacy.</p>
Keywords: 1774, Küçük Kaynarca, Ambassador.

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
İ	İkdâm Nüshası
SN	Süleymaniye Esat Efendi Nüshası
TTK	Türk Tarih Kurumu
SO	Sicill-i Osmanî
İOTK	İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi
NHD	Nâme-i Hümâyûn Defterleri
İA	İslam Ansiklopedisi
CH	Cevdet Hariciye

GİRİŞ

Sefâretnâmeler; XVII.-XIX. yüzyılları arasında yabancı ülkelere geçici olarak gönderilen Osmanlı Devleti elçilerinin gittikleri ülkelerde buldukları gözlemleri ve edindikleri izlenimleri, vazifelerini nasıl ifşa etmiş olduklarını dile getiren raporlardır. “Elçilik Kitabı” anlamına da gelmektedir. Sefâretnâmelerde, genellikle betimsel nitelikte bilgiler yer almaktadır. Bu raporlarda, elçilerin gönderildikleri ülkelerde girişmiş oldukları siyasal etkinliklerden hemen hemen hiç söz etmedikleri dikkati çeker. Çünkü elçiler, bu tür etkinlikleri devlet sırrı saymışlar ve sefâretnâmelerinde daha çok protokol yöntem ve kuralları üzerinde durmuşlardır.¹ Sefâretnâmeler 1793 yılına kadar Osmanlı elçilerinin gönderildikleri ülkelerde karşılaşımları, tartışma konusu olan diplomatik kurallar, resmi kabullerin yapılaş şekilleri ve bu ülkelerin bir Osmanlı gözlemcisi tarafından tasviri ve tanıtılmalarında içermektedir.² Elçiler İstanbul’a dönünce padişaha veya sadrazama sunarlardı. İlk sefâretnâme Kara Mehmet Paşa’ya³ ait olup Viyana içindir. 1843 yılına kadar 188 yılda 44 Sefâretnâme yazılmıştır. Fransa, Nemçe, Rusya, İran Sefâretnâmeleri çoğunluktadır.

Bu elçiler, batıda gördükleri yenilikleri⁴ Osmanlı Devleti’ne de getirmeye çalışmışlardır. Örneğin; *1720 yılında Fransa’ya elçi olarak gönderilen Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi’nin “Fransa Sefâretnâmesi” o dönemde Osmanlı İmparatorluğu’nda girişilen ıslahat hareketlerine büyük bir esin kaynağı olmuştur. Matbaacılığı Osmanlı İmparatorluğu’na getiren ve güzel sanatlar alanında batıda gördüğü yenilikleri Osmanlı Devleti’nde de uygulamaya çalışan Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi’dir.*⁵

¹ Hüner Tuncer, *Eski ve Yeni Diplomasi*, Ankara 2005, s.48.

² A. İbrahim Savaş, *Osmanlı Diplomasisi*, İstanbul 2007, s. 15-16.

³ Bostancılar odabaşılığından yükselerek cemâziye’l-ahir 1075de (Ocak 1665’de Beylerbeyi payesiyle Viyana elçisi olup 1076’da (1665/1666) döndü ve kapıcıbaşılıkla sipahiler ağası oldu. Ayrıntılı bilgi için bkz. Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri I-II ve Ahmet Remzi Akyürek Miftâhü’l- Kütüb ve Esâmî-i Müellifin Fihristi*, Ankara 2009, s.1057.

⁴ Hasan Korkud, “Osmanlı Sefâretnâmeleri Hakkında Yapılan Araştırmalar” *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, (I/2), 2003, s. 499-507.

⁵ Tuncer, a.g.e., s. 49.

Bursalı Mehmet Tahir'e göre Osmanlı tarih vesikaları arasında sefâretnâme veya sefâret takrîri adı altında 29 adet olduğu görülmektedir.⁶

Hammer'in; "*Osmanlı Tarihi*" adlı eserinin sonuna eklemiş olduğu elçiler listesine göre ise de 1774⁷ yılına kadar Osmanlı Devleti'nin türlü münasebetlerle muhtelif 36 hükümet nezdine, hususi vazifelerle gönderilmiş çavuşlar hariç olmak ve bir çoğunun isimleri malum bulunmak üzere, 205 elçi veya maslahatgüzâr yolladığını tesbit etmektedir⁸.

F. Babinger'e göre ise; 1927'de neşrolunan "*Die Geschichtsschreiber der Osmanen und Ihre Werke*" adlı eserinin sefâretnâmelere ayrılan bahsinde 26 muhtelif sefirimizin biyografileri ile eserlerine ve bunlar hakkında yapılmış olan neşriyata dair toplu ve esaslı malûmat vardır⁹.

Türkiye'de sefâretnâmeler hakkında en derli toplu çalışma Unat tarafından yapılmıştır. Unat, "Osmanlı Sefirleri ve Sefâretnâmeleri" adlı kitabında 42 sefâretnâme tespit etmiştir. Bu eserinde Unat, sefaretin sebebinden ve özelliklerinden bahsettikten sonra söz konusu sefâretnâmeler hakkında gerekli literatürü vermiş ve mevcut nüshalarını belirtmiştir. Azmi Süslü'nün çalışmalarıyla bu sayı 45'e yükselmiştir. Yalçinkaya'nın çalışmaları ile de bu sayı 48'e çıkmıştır.¹⁰ Yaptığımız incelemede Yalçinkaya; Unat'a ek olarak: Avusturya (Nemçe)'ya gönderilen, Hacı Zağanos (1470) ve (1540); Akkoyunlular'a gönderilen Taceddin (1470), İran'a gönderilen Mehmet Tahir Münif Paşa (1872); Rusya'ya gönderilen Kesbi Mustafa Efendi (1732-1733) Istokholm Sefâreti'nide ekleyerek 48 olduğunu ifade etmektedir.

⁶ Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefâretnâmeleri*, Yay. Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, TTK, Ankara 1992, s. 47.

⁷ M. Alaaddin Yalçinkaya, "Osmanlı Zihniyetindeki Değişimin Göstergesi Olarak Sefâretnâmelerin Kaynak Defteri", *OTAM*, Sayı:7, Ankara 1996.

⁸ Unat, a.g.e., s. 1.

⁹ Unat, a.g.e., s. 2.

¹⁰ Yalçinkaya, a.g.e., s. 327.

BÖLÜM 1: 18. YY. OSMANLI-RUSYA İLİŞKİLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1. XV. Yüzyıl Osmanlı-Rus İlişkileri

XV. yüzyılın ortalarına kadar dağınık bir şekilde yaşayan Ruslar, 1462 senesinde Moskova Knez'i III. İvan'ın etrafında toplanmaya başlamışlardır. Ruslar'ın bir araya gelmeleri ve devletleşme sürecinin ¹¹ sağlanması bu döneme rastlamaktadır ¹².

Osmanlı- Rus diplomatik ilişkileri XV. yüzyıldan itibaren kurulmaya başlanmıştır. Çarlık Rusyası bir taraftan güneye Karadeniz ve Hazar Deniz'ine, diğer taraftan Baltık Denizine yönelmiştir. Çünkü, bu iki deniz Doğu Avrupa'yı dünya ticaret yollarına bağlamaktaydı. Rusya devlet adamları III. İvan'dan itibaren Rusya'nın dünyaya açılması için Baltık'ta ve Karadeniz'deki çıkış noktalarına hakim olması gerektiğini savunuyordu. Rusya için bu bir alın yazısı sayılıyor ve güney yolu üzerinde Osmanlı İmparatorluğu bir engel olarak görülüyordu. Bu dönemden itibaren iki memleket arasında ilk yakınlaşma siyasi fakat daha çok iktisadi faktörlerin etkisiyle olmuştur ¹³. Rusya, Karlofça antlaşmasına kadar İstanbul'la doğrudan ilişki kurabilen bir devlet değildir. Rus sefâret heyetleri İstanbul'la belirli mübâdele sistemi içinde ilişki kurardı ¹⁴. Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki münasebetler 1475 yılında Fatih Sultan Mehmed'in Karadeniz'in kuzeyindeki Ceneviz kolonilerini ele geçirmesiyle başlamıştır. 1478 yılında Moskova, o zamana kadar kürklerin büyük bir satıcısı olan Büyük Novgorod'u zaptederek bu kazançlı ticareti ele geçirir. Önceleri Sasaniler ve Abbasiler'de olduğu gibi, Osmanlılar, siyasi konularda çok önemli bir yere sahip değerli törensel kaftan ve kürklerin biçilip dikilmesi amacıyla

¹¹ Budak M., "Osmanlı Rus İlişkilerinde Kafkasya", *Avrasya Etüdüleri*, 1995.

¹² Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi*, TTK, Ankara 1948, s. 107-125.

¹³ Halil İnalçık, "Osmanlı-Rus ilişkileri 1492-1512", *Türk-Rus İlişkilerinde 500. Yıl*, TTK, Ankara 1999, s. 25-35.

¹⁴ İlber Ortaylı, "XVIII. Yüzyıl Türk-Rus İlişkileri", *Türk-Rus İlişkilerinde 500. Yıl*, TTK, Ankara 1999, s.126-134.

samur ve öteki kürk cinsine duyulan ihtiyaç sebebiyle ilk ilişkiler bu şekilde başlamış olur.¹⁵

İlk diplomatik temas ise; 1482 yılında Macar Kralı Matvey Korvin'in III. İvan'a ortak düşmanları olan Litvanya ve Polonya kralına karşı ortak hareket etmeyi teklif etmesiyle başlar. Bunu kabul eden III. İvan, diplomat Papaz Fedor Kuritsin'i Macar Kralı'na gönderir. Fakat dönüşü sırasında Türkler tarafından Belgrat güzergahında alıkonur. Matvey'in çabaları sonucunda diplomat serbest bırakılır. Osmanlı paşası diplomata, Rus Çarı'nın II. Bayezid ile ilişki kurmasını tavsiye eder. Bunu öğrenen III. İvan, Mengli Giray'a mektup yazar ve Mengli Giray'da Osmanlı Sultanına bunu iletir. Sultan II. Bayezid cevaben; “ *Eğer Moskova Çar'ı sen Mengli Giray'a kardeşse o zaman bana da kardeştir*” demiştir. Bundan dolayı cesaretlenen III. İvan 1492 yılında¹⁶ ilk resmi mektubunu Mengli Giray aracılığıyla ticaret ve diplomatik ilişkilerin başlaması amacıyla göndermiştir.

Bu mektupda dikkat çeken bir hususda; iki tarafın birbirlerine hitap şeklidir: III. İvan, Bayezid'e; “*Sultan'a¹⁷ büyük hükümdara, Busurman hükümdarlar arasında sen büyük hükümdarsın, Türk ve Acem hükümdarları üstünde senin iraden, sen kara ve denizlerin hükümdarı, Sultan Bayezid*” diye hitapta bulunmuştur. III. İvan kendi ünvanı içinde; “*İvan, Tanrının acımasıyla tüm Rusya'nın baba ve dededen biricik haklı hükümdarı ve kuzeyden doğuya kadar pek çok toprağın hükümdarı, bizim sözüümüz böyle*”¹⁸ şeklinde yazmıştır. Burada kullanılan diplomatik elkaplardan da anlaşıldığı üzere Osmanlı diplomatik üstünlüğü ortadadır.

1497 yılında III. İvan yine Mengli Giray aracılığıyla gerçekleştirilen Osmanlı devlet adamları ile ilişkilerinde çok kaba davranan Mihail Pleşeviç'i¹⁹ görevlendirerek mektup göndermiştir.

¹⁵ Omeljan Pritsak, “1491- 1532 Yıllarında Osmanlı-Moskova İlişkileri”, *Türk-Rus İlişkilerinde 500. Yıl*, TTK, Ankara 1999, s. 25-35.

¹⁶ Pritsak, a.g.m., s. 68-69.

¹⁷ A.P. Novoseltsev, XV. Yüzyıl İle XVI. Yüzyılın İlk Yarısında Rus-Türk İlişkileri”, *Türk-Rus İlişkilerinde 500. Yıl*, TTK, Ankara 1999, s. 75.

¹⁸ Pritsak, a.g.e., s.69.

¹⁹ Haluk F. Gürsel, *Tarih Boyunca Türk-Rus İlişkileri*, İstanbul 1968, s.36-37.

Bu mektubun konusu ise; Kefe ve Azak'ta ticaret yapan Rus tüccarlarına kötü muamelede bulunulmaması ve serbest ticaret yapmalarına izin verilmesi ile dostluk münasebetleri kurulması temennisiydi.²⁰ II. Bayezid elçinin kabalıklarına rağmen III. İvan'ın yalvarmaları üzerine, “ *III. İvan'ın oğlu ve Kefe Valisine, Moskova'lı tüccarların malları için gerçek fiyat üzerinden ücret ödenmesi ve Kefe yetkililerinin, orada ölen Moskovalı tüccarların geride kalan mallarının varislerine iade edilmesi buyruğunu verdi*”²¹ .

Osmanlı Devleti ile Moskova Knezliği arasındaki diplomatik ilişkilerin, bu dönemde hala Kırım Han'ı ve Kefe valisi vasıtasıyla sürdürüldüğünü görmekteyiz²².

1.2. XVI. Yüzyıl Osmanlı-Rus İlişkileri

Knez olan III. Vasili döneminde (1505-1533) münasebetleri geliştirmek için *Aleksiyev* adında bir elçi gelmiş ve Osmanlı Devleti tarafından da 1514'de Menkûb Beyi Kemal Bey bir nâme ile elçi olarak Moskova'ya gönderilmiştir²³. Kanunî Sultan Süleyman'ın tahta çıkışını tebrik için İvan Morozov adında bir başka Rus elçisi de İstanbul'a gelmiştir²⁴. Bu dönemde Osmanlı Devleti ile bir ittifak yapmak isteyen Moskova Knezliği bu gayesine ulaşamamış, ancak kendisini rahatsız eden Kırım Hanlığı'nın Osmanlı Devleti tarafından uyarılmasını sağlamıştır²⁵.

IV. Han'ın 1547'de tahta çıkmasını müteakip, Osmanlı Devleti'ne gönderdiği *Adaşev*²⁶ adındaki elçi ile Lehistan'a karşı ortak hareket etme isteğini iletmış, ancak bu isteği kabul edilmeyerek bir ticaret muahedesi ile iktifa edilmiştir²⁷.

²⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi, Cilt II*, TTK, Ankara 1983, s. 4-6.

²¹ Pritsak, a.g.e., s.69.

²² Akdes Nimet Kurat, a.g.e., s. 119.

²³ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 477-478.

²⁴ İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, Cilt II*, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1971, s.74.

¹⁰¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., Cilt II, s. 478.

²⁶ Adaşev Aleksî, saltanatının ilk devresinde (1520-1561) Çar Korkunç İvan IV'ün müşaviri. 1547'den sonra Hükümet konseyine girdi, ölçülü bir siyaset güttü. Fakat 1560'da azledildi, bir süre sonra da öldü. <http://www.egitimmekani.com/showthread.php?t=7409>

²⁷ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 478-479. Bkz. Binark, a.g.e., s.198.

IV. İvan zamanında Kazan ve Ejderhan Hanlıkları işgal edilmiş ve bundan sonra Rus knezleri, eskiden hâkimiyeti altında oldukları Altınordu hükümdârlarınca kullanılan "Çar" ünvanını kullanmaya başlamışlardır. Kanunî Sultan *Süleyman* tarafından 1557'de Rusya'ya gönderilen bir nâmede "Çar" ünvanının kullanılması, bu durumun Osmanlı Devleti tarafından da kabul edildiğini göstermektedir ²⁸. Bu aynı zamanda da Osmanlı Devleti'nin Rusya'yı kabullenmeye başladığının bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Kazan ve Ejderhan hanlıklarının 1552 ve 1555'deki işgali²⁹, Osmanlı-Rus ilişkilerinin yalnızca ticarî değil, siyasî bir mahiyet kazanmasına da yol açmıştır. Osmanlı Devleti, Rusya'nın Orta Asya'ya, Hazar Denizi'ne ve kendi sınırlarına doğru yayılmasından endişe duyarak, bunu önlemek için Don ve Volga Nehirleri arasında bir kanal açma girişiminde bulunmuş; ancak bu teşebbüs, kanal yapımının engellenmesine yönelik Rus taarruzları ve Osmanlı Devleti'ne karşı hâkimiyetini tamamen kaybedeceğinden korkan Kırım Hanı'nın el altından engelleyici faaliyetleri yüzünden sonuçsuz kalmıştır ³⁰.

Münasebetler ve bu çerçevede devam ederken, 1584'de ³¹ Rusya'dan gelen bir elçinin getirdiği nâmede, Osmanlı Devleti'ne karşı birlikte hareket etmeyi teklif eden İran'ın bu teklifinin reddedildiği belirtilerek, Rusya'nın Osmanlı Devleti ile olan münasebetlere verdiği önem ifade edilmiştir. 1585'te gelen bir başka elçi ise dostluk münasebetleri ile serbest ticaret konusunu hâvi bir nâme getirmiştir ³². Buradan anlaşılacağı üzere Rusya çıkarları gereği Osmanlı Devleti'nin karşısında İran ile birlikte hareket etmek yerine dostluğunu kaybetmemeye çalışan bir politika izlemiştir.

²⁸ İsmet Binark, "Başbakanlık Osmanlı arşivi'nde Mevcut Nâme-i Hümâyûn Defterlerine göre Osmanlı-Rus Münasebetleri", *Türk-Rus İlişkilerinde 500. Yıl*, TTK, Ankara 1999, s.197-207.

²⁹ Jean- Paul Roux, *Türklerin Tarihi Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl*, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul 2007, s. 423-424.

³⁰ Danişmend, a.g.e., Cilt II, s. 382-387. Bkz. Pritsak, a.g.e., s.71.

³¹ J.V. Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, (Tercüme: Vecdi Bürün), İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2007, s.197-199.

³² Uzunçarşılı, a.g.e., Cilt III, s.150-151.

1.3. XVII. Yüzyıl Osmanlı-Rus İlişkileri

1615 ve 1621 yıllarında Rusya, Lehistan'a karşı Osmanlı Devleti ile ittifak yapma isteğini bildirmiştir. Fakat çeşitli sebeplerle bunun gerçekleşmesi mümkün olmamıştır. 1682 yılında, Rusya'nın bu konudaki isteğine IV. Murad biraz daha olumlu yaklaşarak, Özi Valisi Abaza Mehmed Paşa'yı Lehistan üzerine akına göndermiş, aynı zamanda bir nâme ile de Çar'a Lehlilerle iyi geçinmesi tavsiyesinde bulunmuştur³³.

Rus Kazakları'nın Osmanlı topraklarına, Kırım ve Nogay Tatarları'nın ise Rusya içlerine kaşılıklı saldırı düzenlemeleri iki devlet arasındaki ilişkilerde zaman zaman gerginliğe yol açmıştır, 1637³⁴ yılında Azak Kalesi, Kırım Hanı İnhayet Giray'ın çıkardığı isyanı bastırmaya giden Nogayların yokluğundan yararlanan Kazaklar tarafından ele geçirilmiş, ancak beş yıl sonra, gönderilen güçlü Osmanlı donanmasına karşı koyamayacağını anlayan Rus Çarı Mihail Romanof tarafından tahrip edildikten sonra kendiliğinden iade edilmiştir³⁵.

1645 ve 1646 yıllarında Rus Kazaklarının Osmanlı topraklarına yaptıkları saldırılar konusunda iki devlet arasında karşılıklı nâmeler göndermiştir³⁶.

1648 yılında Kırım. Hanı İslâm Giray'ın Osmanlı Devleti'nden habersiz olarak Rusya üzerine yaptığı sefer, iki devlet arasında yeni bir gerginliğin ortaya çıkmasına sebep olmuştur³⁷.

1672'de Ukrayna'da bağımsız bir devlet kurma niyetinde olan Kazak Hatmanı Doroşenko'nun kendi isteği ile Osmanlı himayesine girmesi, ilk Osmanlı-Rus Savaşı'na zemin hazırlamıştır. *Doroşenko'nun* kalesi olan *Çehrin*'in Ruslar tarafından kuşatılması üzerine, 1674 Eylül ayında Osmanlı ordusu gönderilmiş, Ruslar'da kuşatmayı kaldırmışlardır. Ancak , *Doroşenko* daha sonra Osmanlı Devleti'ne ihanet

³³ Uzunçarşılı, a.g.e., Cilt III, s.152-153.

³⁴ Gürsel, a.g.e., s. 41.

³⁵ Danişmend, a.g.e., s. 370-371.

³⁶ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 155.

³⁷ Uzunçarşılı, a.g.e., Cilt III/2, s. 156.

etmiş ve *Çehrin*'i Ruslara teslim etmiştir. *Çehrin* üzerine 1677 ve 1678'de iki sefer daha düzenlenerek, kale 21 Ağustos 1678 tarihinde büyük zorluklarla geri alınmıştır. Daha sonra Rusya'nın isteği ile iki devlet arasında 1681 yılında barış yapılmıştır" ³⁸.

Barıştan bir sene sonra İstanbul'a gelen Rus elçisi, Çar'ın hediyelerini sunmuş, buna karşılık elçiye hil'at hediye edilmiştir³⁹. Rusya, Avusturya-Leh-Venedik ittifakına katılarak Osmanlı Devleti'ne karşı açıkça tavır koymaya başlamış ve Kırım üzerine saldırmıştır. Rus Çarı aynı sene gönderdiği bir nâmede Tula'nın kendilerine verilmesini istemiş, fakat bu istek kabul edilmemiştir. Kırım üzerine 1689'da bir Rus saldırısı daha olmuştur. ⁴⁰

I. Petro'nun tahta çıktığı tarihten itibaren (1689), Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı olan tavır ve faaliyetleri hız kazanmıştır. Karadeniz'e inmeyi bir zaruret olarak gören *Petro*, 1695 yılında *Azak* üzerine ilk seferi düzenlemiş, ancak kaleyi almayı başaramamıştır. *Azak*, 1697 yılında Rusya tarafından ikinci kez kuşatılmış ve zaptedilmiştir ⁴¹.

1699 yılında Osmanlı Devleti ile Avusturya-Venedik-Leh ittifakı arasında *Karlofça Antlaşması* ⁴² imzalanmış; ayrıca şartları daha sonra belirlenecek bir barış anlaşmasına zemin olmak üzere, Osmanlı ve Rus devletleri arasında iki yıl süreli bir ateşkes antlaşması yapılmıştır. Bu konuda Kırım Hanı'na gönderilen bir nâme-i hümayûnda Rusya ile barış antlaşması yapıldığı belirtildikten sonra "*...Devlet-i Aliyye ile Moskov Çarlığı arasındaki eski dostluğun yenilenmesi, savaşa son verilmesi, düşmanlığın kaldırılması ve buna muhalif hareket edenlerin cezalandırılması...*" istenmektedir ⁴³. Yine aynı konuda *Çar Petros Aleksiyeviç*'ten gelen bir nâmede de "*...Karlofça'da yapılan ateşkese göre Emilyanoş Ağnatoviç'in elçi olarak gönderildiği... Osmanlı Devleti ile eski dostluğun yenilenmesi*

³⁸ Uzunçarşılı, a.g.e., Cilt III. s. 432-433.

³⁹ Uzunçarşılı, a.g.e., Cilt III/2, s. 161-103.

⁴⁰ Uzunçarşılı, a.g.e., Cilt III, s. 580-581.

⁴¹ Uzunçarşılı, a.g.e., Cilt II, s. 581-584.

⁴² Mustafa Nuri Paşa, *Netayicü'l- Vukuat, Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi*, Cilt III, s.18-20.

⁴³ BOA, NHD, nr. 5. s. 357-364.

*konusundaki kararlılığın bildirilmesinin, adı geçen elçiye tenbih edildiği..." ifade edilmektedir*⁴⁴.

Karlofça'da varılan antlaşma gereğince, 14 Temmuz 1700 tarihinde iki devlet arasında on dört maddelik *İstanbul Muahedesi* imzalanmıştır. Bu muahedenâmede "*...iki devlet arasındaki harbe son verilmesi, anlaşmazlıkların unutulması ve intikam almaya yönelinmemesi, iki taraf halkları arasında dostluğun gözetilmesi, bazı bölgelerde iki taraf halkının odun kesmek, kovan tutmak, otluk almak, tuz götürmek, balık avlamak, ormanlarda avlanmak gibi konularda serbest olması, Rus tarafında yaşayan Kazaklar ile Osmanlı Devleti'ne tâbi Çerkez, Nogay ve Tatarların dostluğu bozucu hareketler yapmalarına izin verilmemesi, esirlerin değişimi, iki devlet arasında ticaretle ilgili görüşmeler yapılması, sınırlardaki küçük anlaşmazlıkları herhangi bir harbe sebebiyet vermeden oradaki görevlilerce giderilmesi, Rus halkı ve din adamlarının Kudüs'teki kutsal yerleri ziyaretlerine izin verilmesi ve gerekli kolaylığın gösterilmesi, İstanbul'a gelen Rus elçilerine her türlü kolaylığın sağlanması..."* gibi hususlar yer almaktadır⁴⁵.

Karlofça antlaşmasıyla birlikte dış politikada tek taraflı bir siyaset izleyen Osmanlı, tarihinde ilk defa yabancı bir devletin tavassutunu kabul ediyordu.⁴⁶

İstanbul Muahedesi'nden sonra iki devlet arasındaki dostluğa dayalı münasebetlerin tekrar sürdürüldüğü görülmektedir.

1.4. XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Rus İlişkileri

1700'de Rus Çar'ı Büyük Petro muahede akdi için *Emilyanus İgnatoviç Okraynoviç* bazı hediyelerle birlikte bir nâme göndermiştir⁴⁷. Bu nâmede Rus Çarı "*Mevcut antlaşmadan sonra, antlaşmanın şartlarına ve dostluğa uyulacağını, bu konuda Osmanlı Devleti'nden de bunu destekleyen bir nâme gönderilmesini*" talep etmektedir. Padişah tarafından gönderilen cevapda "*Rusya tarafından dostluğa, iyi*

⁴⁴ BOA, NHD, nr. 5., s. 446-448. Bkz. Binark, a.g.e., s.206.

⁴⁵ BOA, NHD, nr. 1, s. 6; nr. 5, s. 491-502.

⁴⁶ A. İbrahim Savaş, *Osmanlı Diplomasisi*, 3F Yayınevi, İstanbul 2007, s.41.

⁴⁷ Uzunçarşılı, a.g.e., Cilt IV, s. 175.

*komşuluğa ve barış antlaşmasının şartlarına uyulduğu sürece, Osmanlı Devleti tarafından da uyulacağı" cevapta belirtilmektedir*⁴⁸.

Rus Çar'ı elçinin getirdiği muahedenâmeyi onaylamış ve bunu elçisi Dimitri Mihayloviç Galiç'in ile iade ettiği zaman bu elçisine mutlak surette Karadeniz'de Rus gemilerinin ticaret yapmalarının temini için çalışmasını emretmişti. 1700 yılının Aralık ayı sonunda İstanbul'a gelen elçi Galiç'in bu hususta epey gayret sarfetmesine rağmen muvaffak olamayarak Rum Patriğinin tavsiyesi üzerine ısrarından vazgeçtiğini görüyoruz. Rum Patriğinin ricası üzerine Kumkapı'da yanmış olan "Ayakiryaki Kilisesi" yeniden yapılması için Osmanlı hükümeti nezdinde tavassutta bulunarak bu suretle Rumlara karşı bir güzellik de bulunmuştur⁴⁹.

Bu durumun Rusya'nın artık yavaş yavaş Panislavizm politikası gereğince Osmanlı hakimiyetindeki Rumların desteğini almak için yapmış olduğu politikalardan biri olduğunu göz ardı etmemek gerekmektedir.

1702'ye geldiğimizde Elçi Galiç'in Osmanlı hükümdarının tasdik ettiği muahedenameyi aldıktan sonra Rusya'ya döndüğünü ve daimi elçi olarak elçi *Petros Andriyonoviç Tolstoy*⁵⁰'un Rus Çarı'ndan getirdiği nâmede "...iki devlet arasındaki dostluğun artırılması, Osmanlı Devleti'nin de bu konuda istekli olduğunun İstanbul'dan gelen elçinin takririnden anlaşıldığı..." ifade edildiğini görüyoruz⁵¹. Buna rağmen Büyük Petro, Osmanlı Devleti'nin Karadenizde Ruslar'ın ticaret gemilerinin gezmelerine izin vermeyeceklerini anlayınca İstanbul'a gönderdiği daimi elçisine Osmanlı Devleti'nin Karadeniz kuvvetleri ve devletlerle siyasi ilişkileridir. Özellikle Kerç Boğazı'nda yapılacak tahkimat- ki boğazı kapatacak idi- hakkında teferruata kadar malumat elde etmesini emreylemişti. Elçisinin tecesüsünü hisseden hükümet, bunu iyi karşılamadı ve aynı zamanda Azak Denizi ile Karadeniz arasını tahkim ile kale yapmaya başladı.⁵²

⁴⁸ Binark, a.g.e., s.201.

⁴⁹ Uzunçarşılı, a.g.e. s. 175.

⁵⁰ Uzunçarşılı, a.g.e., s.176-177.

⁵¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Nâme-i Hümayûn Defteri, nr. 5, s. 688-689.

⁵² Uzunçarşılı, a.g.e., s.176-177.

Azak Kalesi'nin Osmanlı elinden çıkması Osmanlı devletinde huzursuzluk yaratmış, Koban ve Kafkas sahillerinin emniyeti için tedbirler almaya mecbur bırakmıştır. Rusların Özi tarafındaki tahkimatı suiniyetlerinin alameti sayılarak II. Mustafa tarafından Rus Çar'ına şikayeti havî bir nâme gönderildi ve 3 ay sonra yeni hükümdar III. Ahmet'de hem cülûsunu bildirmek hemde aynı şikayeti tekrar söylemek üzere Rus Çarı'na nâme yolladı⁵³. 1703 Eylülünde gönderdiği bu nâmede *"...iki devlet arasında yapılmış olan barış antlaşmasına uyulması, bunun korunması için gerekli dikkatin gösterilmesi ve barışı bozacak durumları ortadan kaldırılması..."* hususlarına dikkat çekildi⁵⁴. Buna cevaben, 1704 yılı Kasım ayında Rus Çarından gelen nâmede tahta çıkışı münasebetiyle padişah tebrik edildikten⁵⁵ sonra *"...iki devlet arasında yapılan barış antlaşmasının korunacağı ve bu antlaşmayı bozacak durumların ortaya çıkmasına izin verilmeyeceği..."* belirtilmektedir⁵⁶.

Rusya'nın doğu tarafı tamamen İsveç'e aitti. Baltık Boğazı ve buradaki sahilleri İsveç; Lehliler, Danimarka ve Ruslar'dan almıştı. Tek başına bu savaşı gerçekleştiremeyeceğini bildiği için Lehistan Kralı II. Ogüst ve Danimarka kralı IV. Frederik ile de ittifak yaparak 1700 yılı Ağustosunda taarruza geçti. Petro'nun amacı Avrupa'ya bir pencere açmaktı. Rusya ile İsveç arasında çıkan bu savaşı kaybeden *İsveç Kralı XII. Şarl* Osmanlı Devleti'ne sığındı. Osmanlı Hükümetini gücendirmek istemeyen Rus Çarı nâmelerinde tatlı dil kullanmakta fakat aynı zamanda Ortodoks mezhebi hamiliğininide göstermek isteyeerek hükümetçe Rumlardan alınıp Fransızlara verilen makamât-ı mübâreke imtiyazının Rum Ortodoks patriğinin teşvikiyle yine Rumlara verilmesini rica etmekte idi⁵⁷. İsveç kralının iâde edilmesini isteyen Çar Petro, Özi muhafızı ve Babadağ seraskeri Yusuf Paşa'ya mektup gönderip hadiseyi protesto ederek Osmanlı kumandanını barışı bozmakla itham etmişti. Yusuf Paşa ise elçileri çağırarak; "Rus askerlerinin İsveç Kral'ını takip ederken hudutdan 36 saat içeri girerek misafir olan İsveç Kral'ını memleketimiz içinde bastıklarını beyan ve bu hale karşı ne vechile şikayet bize ait iken kendi sulh bozgunluğunuzu örtmek için

⁵³ BOA, NHD 6, s. 8.

⁵⁴ BOA, NHD, nr. 6, s. 36.

⁵⁵ Osman Köse, "XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Rus Münâsebetleri", *Osmanlı I*, s.536-549.

⁵⁶ BOA, NHD, nr. 6, s. 104-106. Bkz. Binark , s. 201.

⁵⁷ BOA, NHD 6, s.174.

davaya kalkıyorsunuz” diyerek elçileri geri çevirmiştir ⁵⁸. Ve bu iki devlet arasında çıkan anlaşmazlık Prut Savaşı ⁵⁹ ile sonuçlanmıştır (1711) ⁶⁰.

Prut Savaşı ⁶¹ ve antlaşmasından sonra, Osmanlı Devleti ile Rusya arasında münasebetlerde bir soğukluk dönemi başlamış olmasına rağmen, bazı Avrupa devletlerinin Osmanlı Devleti'ni Rusya ile yeni bir savaşa tahrik etme çabaları sonuç vermemiş ve 1720 yılında Prut Antlaşması'nın bazı maddelerini yeniden düzenlemek için Edirne Muahedesi imzalanmıştır ⁶².

Bu dönemde İran'da çıkan iç karışıklıklar üzerine, gerek Osmanlı Devleti gerekse Rusya, Kafkasya'daki bazı İran topraklarını ele geçirmek için harekete geçmişler, ancak bir savaş yapmadan bu toprakların paylaşımı konusunda bir antlaşma imzalamışlardır ⁶³.

1725 ⁶⁴ yılında Çar Petro'nun ölmesi üzerine, yerine Çariçe I. Katerina tahta çıkmıştır. Çariçe bu durumu bir nâme ile İstanbul'a bildirmiştir.

Osmanlı Devleti, Rusya ile olan antlaşma hükümlerine uymaya özel bir önem göstermiştir. 1753 yılında Fransa, Lehistan meselesinden dolayı Osmanlı Devleti'ni Rusya'ya karşı harbe teşvik etmiştir. Ancak Osmanlı Devleti Prut Muahedesi'nde konu ile ilgili bir madde bulunduğundan dolayı, bu isteğe itibar etmemiştir. 1735 yılında da Dağıstan hanlarına düzen vermek üzere bölgeye gitmesi emredilen Kırım hanına yazılan nâmede "...Osmanlı Devleti ile Rusya arasında ebedî barış antlaşması bulunduğu, bu sebele geliş-gidişlerde barış antlaşmasını bozacak bir harekette bulunulmamasını yanındaki komutanlara tenbih etmesi, Rus hudutlarına herhangi bir saldırıda bulunulmaması nı..." istenmektedir ⁶⁵.

⁵⁸ Mehmet Raşid Efendi, *Raşid Tarihi*, Cilt III, s. 310 , 1121.

⁵⁹ -----, Güven Yayınevi, *Resimli Haritalı Mufassal Osmanlı Tarihi*, Cilt V, İstanbul 1962, s. 2384-2404.

⁶⁰ Uzunçarşılı, a.g.e., Cilt IV, s.179-180.

⁶¹ Gürsel, a.g.m., s. 52-55.

⁶² Uzunçarşılı, a.g.e., Cilt IV, s.180-181.

⁶³ Uzunçarşılı, a.g.e., Cilt IV, s.179-180.

⁶⁴ Gürsel, a.g.m., s. 56.

⁶⁵ Binark, a.g.e., s.202.

1736 yılında Rusya'nın, Avusturya ile daha önceden yapmış olduğu ittifaktan yararlanarak Kırım'a asker sevk etmesi, Azak ve Kılburun kalelerini işgal etmesi gibi olaylar ve Lehistan meselesinden dolayı Osmanlı ve Rusya arasında yeni bir savaş dönemi başlatmış, Rusya ve müttefiki Avusturya'ya karşı Osmanlı üstünlüğü ile geçen savaşlardan sonra 1739 *Belgrad Muahedesi* ⁶⁶ imzalanmıştır. Bu antlaşmada “...iki devlet arasında ortaya çıkan düşmanlığın antlaşmadan sonra ortadan kalktığı ve bunun ilelebed unutulması, intikam almaya yönelik herhangi bir harekette bulunulmaması, iki devletin de yapılan antlaşmaya uyması, Rusya tebeasından olan din adamlarına Kudüs ve diğer yerlerdeki ziyaretgâhlarına gidip gelirken kolaylık gösterilmesi ve herhangi bir saldırıya uğramamaları...” gibi konular yer almaktadır. Belgrad muahedesinin müteakib büyük elçi olarak Rusya'ya gönderilen Emni Mehmet Paşa, 1740'da Rusya'ya vardığı zaman Rus Çariçesi Anna vefat etmiş ve yerine henüz iki yaşında bulunan İvan'ın hükümdar olması üzerine Anna'ya hitaben gönderilen Nâme-i Hümâyûn değiştirilerek İvan adına yeni nâme yollanmıştır ⁶⁷.

1740 yılında Mehmed Emnî Paşa ile gönderilen bir nâmede “...imzalanan barış antlaşmasının devamlılığını sağlamak maksadıyla, antlaşmada yazılı olan karşılıklı elçi gidip gelmesi maddesi şartına göre Mehmed Emnî Paşa'nın elçi olarak gönderildiği...” belirtildikten sonra “...iki tarafın da bu dostluk antlaşmasına riayet edip koruyacaklarına olan kesin inanç...” belirtilmektedir ⁶⁸.

Ayrıca yeni Rus çarı olan III. İvan tarafından İstanbul'a *Aleksandr Romançof* ile gönderilen cevabî nâmede “...büyükannesi Anna İvanovna'nın öldüğü ve yerine kendisinin geçtiği...barış antlaşmasının şartlarına uyulmaya devam edileceği, iki devlet arasındaki dostluğun geliştirilip pekiştirilmesine özen gösterileceği...” ifade edilerek itimadnâme daha gönderilmiştir ⁶⁹.

Osmanlı Padişahı I. Mahmud tarafından gönderilen cevapta “...Çariçe Anna İvanova'nın ölümünden üzüntü duyulduğu kendisinin tahta geçmesinden ve

⁶⁶ Mustafa Nuri Paşa, a.g.e., s. 50-51.

⁶⁷ Uzunçarşılı, a.g.m., s. 184-185.

⁶⁸ Binark, a.g.e., s.202.

⁶⁹ BOA, NHD., nr. 8, s. 35-38.

antlaşmaya uyacağını bildirmesinden sebep sevinç duyulduğu, Rusya Devleti tarafından dostluk, barış ve iki devlet arasındaki münasebetlerin iyi niyet çerçevesinde yürütülmesine özen gösterdiği sürece Osmanlı Devleti tarafından da antlaşmaya tamamen uyulacağı, Osmanlı Devleti'ne gelecek olan Rus tüccar ve tebaasının korunacağı ve iyi komşuluğa lâyık işlere girişileceği..." belirtilmiştir.⁷⁰

Bir diğer antlaşma olan Belgrad Muahedesi'nden sonra, İstanbul Kadısı Mehmed Esad ve Reisülküttab Mehmed Ragıp Efendiler ile Rus Elçisi Romançof arasında İstanbul'da yapılan müzâkereler sonunda, Rus hükümdârları için "*İmparator*" ünvanı kullanılması kabul edilmiştir⁷¹. Bununla birlikte artık Osmanlı Devleti'nin Rusya ile kendisini eşit şartlarda gördüğü göze çarpmaktadır. XV. yüzyılda Kırım Han'ı aracılığıyla görüşülüp muhatap alınmazken artık imparator ünvanı verilmesi kabul edilmiştir.

Yine antlaşmaya göre karşılıklı esir değişimi konusunda Kırım Hanı'na yazılan bir nâmede "*...ellerindeki Rus esirlerin toplanarak sınırdaki yetkililere senet karşılığı teslim edilmesi...*" istenmiştir⁷².

İstanbul'a gelen Rus elçisi Aleksandr Romançof'un geri dönüşü münasebetiyle "*...dostluğun devamına ve antlaşmaya uyulacağına...*" dair bir nâme-i hümayûn daha gönderilmiştir.

Rus Çariçesi I. Elizabeth "*Tahta çıktığı, iki devlet arasındaki dostluk ve barışa riayet edeceğini, Osmanlı Devleti'nin de dostluk ve barışa uymasını beklediğini...*" belirttikten sonra bunun onaylanması hususunda bir nâme göndermiştir⁷³. I. Mahmud da, aynı temennileri ifade eden bir nâmeyi *cevaben I. Elizabeth'e* göndermiştir.⁷⁴

⁷⁰ BOA, NHD, nr. 8, s. 66-68.

⁷¹ Uzunçarşılı, a.g.e., C. IV/2, s. 185.

⁷² BOA, NHD, n.8, s.76-78.

⁷³ BOA, NHD, nr. 8, s.94-95.

⁷⁴ BOA, NHD, nr. 8, s.98-99.

Belgrad Antlaşması'nda hakkında herhangi bir hüküm bulunmayan, Rus tebasının Kırım'ın bazı belgelerinden tuz çıkarması ve balık avlaması konusunda, Osmanlı Devleti tarafından Kırım Hanlığı'na gönderilen bir nâmede “...iki devlet arasındaki dostluğu pekiştireceği için Rusya'dan tuz çıkarmak ve balık avlamak maksadıyla gelenlerin engellenmemesi, bunlardan herhangi bir vergi alınmaması...” istenmektedir ⁷⁵.

1757'de III. Mustafa'nın tahta çıkışını haber vermek üzere Şehdî Osman Efendi⁷⁶ Rusya'ya elçi olarak gönderilmiştir. Rus Çariçesi olan I. Elizabeth de gönderdiği cevabda bundan memnuniyet duyulduğunu ve iki devlet arasındaki dostluğun pekiştirilmesi için gerekli özenin gösterileceğini ifade etmiştir ⁷⁷.

1762'de II. Katerina tahta çıkışını bir nâme ile Osmanlı Devleti'ne bildirmiş ve “*İki devlet arasındaki dostluğun korunmasına verdiği önemi*” ifade etmiştir⁷⁸.

II. Katerina, yine aynı sene, İstanbul'daki elçisi Aleksio Apreşko'yu görevinde bıraktığını bildirmesi münâsebetiyle gönderdiği nâmede dostça münasebetlerin sürdürülmesi temennisini tekrarlamıştır ⁷⁹.

1764 tarihinde Derviş Mehmed Efendi Rusya'ya elçi olarak gönderilmiştir. II. Katerina gönderdiği mektupda “...iki devlet arasındaki dostluğun sürdürülmesi, iyi komşuluğa ve antlaşma şartlarına uyulmasını ve bunların korunmasına özen gösterilmesi hususlarında Osmanlı Devleti gibi Rusya'nın da istekli olduğunu...” belirtmektedir ⁸⁰.

Osmanlı-Rus münasebetleri, *Belgrad Antlaşması*'ndan 1768 yılına kadar, önemli bir mesele olmadan karşılıklı iyi niyet içerisinde geçmiştir.

⁷⁵ BOA, NHD, nr. 2, s.32.

⁷⁶ Şehdi Osman Efendi İçin Bkz. Türkan Polatçı, *Rusya Sefâretnâmesi (1757-1758) Şehdi Osman Efendi*, TTK, Ankara 2011.

⁷⁷ BOA, NHD, nr. 17, s.46.

⁷⁸ BOA, NHD, nr. 17, s.56.

⁷⁹ BOA, NHD, nr. 17, s. 58.

⁸⁰ BOA, NHD, nr. 17, s.62.

1768'de ⁸¹ Rusya'nın Gürcistan, Lehistan ve Osmanlı Devleti'nin Ortodoks tebaasına yönelik faaliyetleri yüzünden yeni bir savaş dönemi ⁸² başlamış ve altı yıllık bu dönem 1774 ⁸³ *Küçük Kaynarca Antlaşması* ⁸⁴ ile son bulmuştur ⁸⁵. Antlaşma yapılması sebebiyle dostluğun geliştirilmesi için Rus Çariçesi'ne Osmanlı Devleti yani I. Abdülhamid⁸⁶ tarafından Rumeli Beylerbeyi Abdülkerim Paşa bir nâme-i hümayûn ve çeşitli hediyelerle birlikte elçi olarak gönderilmiş, buna karşılık Rus Çariçesi tarafından da antlaşmaya riayet edileceği ve ticaretin geliştirileceğine dâir bir mektup gönderilmiştir. Elçinin görevi esnasında yazdığı sefâretnâmesinde birbirlerine karşılıklı olarak şu şekilde hitap etmişlerdir.

“Sûret-i hutbe-i beligâ-i mezkûr “hala Mekke-i mükerre ve Medine-i münevvere ve Kudüs ü şerif-i mübârekenin hüddam ve hakemi şehensâh-'azâm ve şehriyâr-ı efhem) hakan-ı cem-câh ve sultân-ı ma'adelet-i destgâh şevketlü kudretlü 'azimetlü 'adaletlü veli'nimetim efendim Sultan 'Abdülhamid Han hazretlerinin der-i devlet karâr ve asitân-ı dergâh übbehet-i maderlerinden siz ki hala memâlik-i Rusya'nın imparatoriçesi ve padişâh-ı fermân ferması olan haşmetlü mekanetlü ve ala menziletlü dostları ve Muhabbe-i safi taviyyetlerisiz cânib-i safvet meâbınıza bu defa müceddeden akd olunan rabita-i mevâlatı teşvîk için tasdiknâme-i Hümayûn ve hedeyâ-yı atufet-i meşhûn hüsrevâneleriyle meb'ûs büyük elçileri kullarıyız dostluğa layık vechle hatır-ı sadakatınızı sual buyururlar. ⁸⁷

Ancak, Kırım'da meydana gelen karışıklıklar, iki devlet arasında 10 mart 1779'da İstanbul yakınlarında bir eğlence yeri olan Aynalıkavak ⁸⁸da yeni bir antlaşma

⁸¹ Gürsel, a.g.m., s. 57-58. Ayrıca Bkz., S.F. Oreşkova, “Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu Arasındaki Savaşlar, Sebepleri Ve Kimi Tarihi Sonuçları”, *Dünden bugüne Türkiye ve Rusya Politik ekonomik ve Kültürel İlişkiler*, Der: Gülten Kazgan- Natalya Uçenko, İstanbul Bilgi Üniveritesi, İstanbul 2003, s. 25.

⁸² Oral Sander, *Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü*, Ankara 1987, s. 93-97.

⁸³ H. Odaka, “Küçük Kaynarca Muahedesi Hakkına Bir Araştırma” *XIII. Türk Tarih Kongresi*, III/1, Ankara 2002, s. 361-368.

⁸⁴ Mustafa Nuri Paşa, a.g.e., s. 73-87. Bkz., Hasan Şahin, “Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya Yönelik Dış Politikası”, *Türk Dış Politikası Osmanlı Dönemi Cilt II*, Ed: Mustafa Bıyıklı, Gökkuşbu Yay., İstanbul 2008, s. 297-301.

⁸⁵ Güven, a.g.e., s. 2564. Ayrıca Bkz., Refik Korkud, *Son Asırda Türkiye ile ilgili rus Politikası*, Yay: Türkiye Fikir Ajansı, Ankara, s.20.

⁸⁶ Güven, a.g.e. s. 2604.

⁸⁷ Sefâretnâme metninde s. 31a..

⁸⁸ N. Jorga, *Yorga Osmanlı Tarihi* Cilt V, Çev: Bekir Sıtkı Baykal, Ankara 1948, s.2

yapılmasını gerekli kılmış ve *Aynalıkavak Tenkihnâmesi* ile Rusya, Kırım üzerinde daha fazla söz sahibi olmuş 1783 yılında da burasını ilhak etmiştir. Kırım'ın kaybı Osmanlı Devleti tarafından bir türlü kabul edilememiş, bu yüzden çıkan Osmanlı-Rus Savaşları 1791 yılına kadar sürmüştür ve bu tarihte imzalanan *Yaş Antlaşması* ile sonuçlanmıştır.

1796 yılında Rus İmparatoru, Vitor Koçobik 'in İstanbul'daki fevkalâde orta elçilik görevinde bırakıldığını bildirmesi münasebetiyle gönderdiği nâmede, Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki dostluk ve iyi komşuluğun sürdürülmesi konusundaki niyetini ifade etmiştir.

1797 senesinde Rusya'nın İstanbul elçiliğine General Tamara atanmış, bunun üzerine Rusya'ya gidecek olan bir önceki elçi ile birlikte gönderilen mektupda "*Dostluk ve barış antlaşmasının şartlarına Rusya tarafından riayet edildiği müddetçe Osmanlı Devleti tarafından da riayet edileceği ve Osmanlı Devleti'ne gelen Rus tüccar ve tebaasının korunup saygı göreceği*" belirtilmiştir⁸⁹.

1798 yılında Osmanlı ve Rusya devletleri arasında yeni bir yakınlaşma yaşanmıştır⁹⁰. Bu yakınlaşmaya sebep, Fransa'nın Osmanlı Devleti topraklarına karşı bir tecavüzde bulunmasıdır. Böyle bir saldırı ile karşılaşan Osmanlı Devleti, Rusya ile bir ittifak antlaşması yapmayı gerekli görmüştür (23 Kasım 1798)⁹¹.

Sonuç olarak, Osmanlı ve Rusya devletleri arasında bugüne kadar bilinenin aksine dostluğa dayalı münasebetlerin oldukça büyük bir yer tuttuğu ortaya çıkmaktadır.

Osmanlı Devleti ve Rusya arasında bütün komşu ülkelerde olduğu gibi, kimi zaman savaşımlara kadar giden problemler olmuş, kimi zaman da dostluk münasebetleri geliştirilmiştir. Bu iki devletin, coğrafya olarak stratejik bir bölgede yer almaları sebebiyle, zaman zaman dostça, zaman zaman da dostluk dışı münasebetlerde bu-

⁸⁹ BOA, NHD, nr. 17, s. 164.

⁹⁰ İsmet Parmaksızoğlu, "Bir Türk Diplomatının On Sekizinci Yüzyıl Sonunda Devletler Arası İlişkilere Dair Görüşleri", *Belleten*, XLVII/186, Ankara 1983.

⁹¹ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, Cilt V, TTK, Ankara 1983, s. 31.

lunmuş olmalarını normal karşılamak gerekir. Şüphesiz iki devlet arasındaki bu tür münasebetler, o günün bütün dünya dengelerini etkileyecek boyutlara ulaşmıştır.

Osmanlı-Rus münasebetlerinde daha çok iyi niyet ifadeleri ve dostluk temennileri görülmektedir. Bunları sadece protokol gereği söylenmiş ifadeler olarak değerlendirmek doğru değildir. Çünkü belli dönemlerde, iki devletin de birbirlerine gerçekten ihtiyaç duydukları ve dostluğa özel bir önem vermelerinin zorunlu olduğu gelişmeler olmuştur.

BÖLÜM 2: ABDÜLKERİM PAŞA'NIN ELÇİLİKLE GÖREVLENDİRİLMESİ VE HAZIRLIKLAR

2.1. Abdülkerim Paşa'nın Hayatı

Abdülkerim Paşa, *Burnazbeyzade* diye meşhurdu. Mustafa Hattî⁹² Efendi'nin⁹³ hizmetinde yetişmiş ve Sadrazam Mehmet Sait Paşa'ya (25.10. 1775)- 1.4. 1756) *Mühürdar*⁹⁴ olmuştu. Sonra *hacegândan* olmuş ve Kıbrıs'a gönderilmişti. 1768'de *Çavuşbaşı*⁹⁵ vekili ve 1769'da *Nüzûl Emîni*⁹⁶, 1770'de *Mevkufatçı*⁹⁷, 1771'de *Sipah Katibi* ve bir müddet sonra *Süvari Mukabelecisi*⁹⁸ olmuş ve 1772'de *Başmuhasebeci*⁹⁹ payesiyle Rusya ile mütareke müzâkerelerine memur edilmişti. 1773'de *Çavuşbaşı*¹⁰⁰, 1774'de *Rusya Büyükelçiliğine* tayin kılınmıştı. Petersburg'dan dönüşünde *Başmuhasebeci* olmuş ve 1783'de *Birinci Rûznâmecî*¹⁰¹, 1787'de *Defter Emîni*¹⁰² olmuş ve 1788'de ölmüştür.¹⁰³

⁹² Ayrıntılı bilgi için bkz. A. İbrahim Savaş, *Mustafa Hattî Efendinin Viyana Sefâretnâmesi*, TTK, Ankara 1999.

⁹³ Nişancı rütbesiyle Osmanlı elçisi olarak 1161/1748 yılında Viyana'ya gitmiş ve izlenimlerini çekici bir sefâretnâmede toplamıştır. Bkz. Babinger, a.g.e., s.357..

⁹⁴ Devlet büyüklerinin mühürlerini taşımak ve gereken evrâkı mühürlemekle yükümlü görevli. Ayrıntılı bilgi için bkz., Bekir Sıtkı Baykal, *Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, TDK, Ankara, 1981, s. 27.

⁹⁵ Baykal, a.g.e., s. 27.

⁹⁶ Sefere çıkan askerin önünden gidip konak yeri sağlamakla görevli subay. Bir diğer adı "Konakçı"dır. Bkz., Baykal, a.g.e., 1981.

⁹⁷ Mevkufât adı altında toplanan kaçkın resmi, boşalmış tımar ve vakıf gelirleri ile geleneksel vergilerden savaş için ayrılan para işleriyle uğraşan görevli., Baykal (1981, 69).

⁹⁸ Tımarların hasılatına göre birlikte atlı muharib götürmeye mecbur olan sipahilerle zaimlerin kaydını tutan kalemin adıdır. Bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II*, MEB, İstanbul 1971, s. 575.

⁹⁹ Maliyenin en önemli kalemlerinden biri olan başmuhasebenin şefine verilen unvandır. Bu vazifeye ekseri vezir kethüdası, defterdar, reis gibi büyük devlet adamlarına verilirdi. Öteki memurlar gibi hergün değil, pek seyrek işin başına gelirlerdi. Kesedarın görmek üzere gönderdiği evraklara evinde bakardı. Bunlardan uygun gördüklerine sahh çeker, yahut mühürler, muvafık bulmadıklarında icabını tayin ederek yeniden yazılmak üzere geri gönderirdi. Bkz., Pakalın, a.g.e., s.27.

¹⁰⁰ Padişah divanı çavuşlarının buyurucusu. Bkz., Baykal, a.g.e., s.27.

¹⁰¹ Osmanlı devlet dairelerinde , günlük gelir ve giderlerin yada olayların defterini tutan görevli. Baykal, 1981, 84. Ayrıca Bkz: Pakalın, a.g.e., s.62.

¹⁰² Defterhanede yazım defterlerinin korunması, bakımı ve kullanışışlerine bakan kalemin başkanı. Bkz. Baykal, a.g.e., s. 28.

¹⁰³ Unat, a.g.e., s. 129-130.

2.2. Abdülkerim Paşa'nın Rusya Sefâretine Sebep Olan Siyasi Olaylar

1768'de Rusların Osmanlı hududunda bir kaleye sığınan bir kısım Lehlileri ele geçirmek bahanesiyle yaptıkları tecavüz üzerine, başlayan Osmanlı-Rus harbi altı yıl sürmüş ve Osmanlı Devleti başta Kırım gelmek üzere birçok zengin vatan topraklarını Ruslara bırakan *Küçük Kaynarca Muâhedesini*¹⁰⁴ 5 Temmuz 1774'de imzalamıştı. Osmanlı Devleti'nin içişlerine bile müdahale etmek hakkını Ruslara veren bu muâhedenâmenin 27. *maddesi*¹⁰⁵ gereğince de müsâlâhayı kuvvetlendirmek maksadıyla muahede tasdiknamelerini hâmil olarak iki tarafın birbirlerine devletlerinin şânına layık hediyelerle büyük elçiler göndermeleri kabul edilmişti.

Bu maksatla I. Abdülhamid¹⁰⁶ Divân-ı Hümâyûn hâcegânından Çavuşbaşı Abdülkerim Efendi'yi "Rumeli Beylerbeyliği"¹⁰⁷ payesiyle ve "Büyükelçi" sıfatıyla hilat giydirilerek¹⁰⁸ bu vazifeye memur etmiştir.

¹⁰⁴ İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Cilt IV, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1961, s.57-59.

¹⁰⁵ Bu kutlu barış anlaşmasını, dostluğu ve içtenliği iyice sağlamlaştırıp sıkılaştırarak düzeltilmesi konusunda iki tarafın rızası ile kararlaştırılacak zamanda tasdik edip, bu anlaşma metinlerini, fevkaledede büyükelçiler eliyle iki taraf birbirine yollayacaklardır. İki tarafın bu elçilerin sınır başında, benzeri işlemlerle karşılanacaklar ve yüce devletin katındaki en çok saygın tutulan Avrupa devletleri elçilerine uygulanan olağan törenler, Rus elçilerine de uygulanacaktır. İki Devletin içtenliğini göstermek üzere iki tarafın elçileri, devletlerinin şânına yakışacak değerli hediyeler yollayacaklardır. Bkz., Mustafa Nuri Paşa, *Netayicü'l- Vukuat Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi*, Cilt III-IV, Sad: Prof.Dr. Neşet Çağatay, TTK, Ankara 1982, s. 74.

¹⁰⁶ 1717'de doğup, 1757 yılı ekim ayı Osmanlı Devleti tahtına oturan devrin padişahı III. Sultan Mustafa Han, 22 Ocak 1774'de kendisine inme inerek öldü.Yerine kardeşi I. Sultan Abdülhamit Han (III: Ahmet'in oğlu) Osmanlı sultanlığı ve halifelik tahtına oturdu. Bkz., Mustafa Nuri Paşa, a.g.e., s.71.

¹⁰⁷ Büyük devlet rütbelerinden birinin adıdır. Bazı vesikalarda bunun yerine "Rumeli Emîr'ül-Ümerâsi" tabiride geçer. Osmanlı Devleti'nin ilk zamanlarında yalnız bir beylerbeyi varken sonradan biri Rumeli diğeri Anadolu olmak üzere ik, Beylerbeyilik meydana gelmiştir.. Rumeli Beylerbeyi Anadolu Beylerbeyi'ne takaddüm ederdi. Beylerbeyiler şimdiki vilayet usulüne yakın bir surette ayrılan eyaletlerin başında bulunurlar ve harb zamanlarında kumandanlıkla muharebeye iştirak ederlerdi. Bkz. Pakalın, a.g.e., s.57.

¹⁰⁸ Padişahların sadrazamlara, vezirlere,ve daha başka devlet ileri gelenlerine; bunlarında, daha küçük aşamada olanlara, yüceltmek ve ödüllendirmek için, değerli kumaş yada kürkten yapılmış bir kaftan giydirmeleri. Bkz., Baykal, a.g.e., s.46.

2.3. 1188 Tarihli Müfredât Defteri

Osmanlı hükümdarları her yılın 1 Muharreminde tarikat erbâbının hayır dualarını kazanmak amacıyla atıyyeler dağıtırdı. Bu sebeple İstanbul ve civarındaki tekke, zâviye ve hankâhlar bir liste halinde tespit edilirdi. Bu listelere müfredât defteri denirdi. Müfredât defterleri İstanbul ve çevresindeki önemli tekke, zâviye ve hankâhların buldukları yeri gösterdikleri gibi, ayrıca İstanbul'un mahalleleri, tarihî yerleri hakkında da kıymetli bilgiler içermektedir.

Ayrıca müfredat defterlerinde yabancı ülkelere gönderilen elçilere; görevleri esnasında kullanacakları ve gittikleri ülke imparatoruna ve maiyetine vermek üzere teslim edilen eşyaların listesinde yer almaktadır. Aşağıdaki tabloda Abdülkerim Paşa'ya teslim edilen eşyaların listesinin bulunduğu müfredât defterine yer verilmiştir.

Gömlek No :10363/0001

Fon Kodu : TS.MA.d (EK-2.1)

Müfredât defteri; 1188 senesinde sefâretle Rusya'ya gönderilen Bornaz Beyzade Seyyid Abdülkerim Paşa'ya, memuriyetinin hitâmından sonra iade etmek şartıyla Enderun-ı Hümâyûn Hazinesi'nden¹⁰⁹ emaneten verilen eşyaya dair. a.g.tt¹¹⁰

¹⁰⁹ Saray müstahdimini yetiştirmek için kurulan teşkilat. Bkz. Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2009, s. 223.

¹¹⁰ BOA, TSMAD. 10363/0001.

Eşya Adı	Adet	Ha	Dirhem	Yekun	Açıklama
Yeşil yarma mina üzere kabza depesi bir kebirce ve kabza ortası ve ağızlığı ve diliği ve kuyruğu birer vasatca damla zümrüt ve sair yüz doksan bir vasatca ve hurda elmas ve kırk iki yakut ile murassa hançer	1				
Ucu elmaslı tûfî burunlu kırmızı kemik kabzalı balçak ve ağızlığı ve bendleri üzere yetmiş aded vasatca ve hurda elmas ve yirmi damla zümrüt ve otuz bir damla yakut ile müzeyyen taşhaneleri altun sim ve kemer bendli siyah suğra kablı kılıç	1				
Tahtası doluca bir tahta zümrüt ve sapı on altı kırmızı yakutlu minalıca altun macûn hokkası	1	7			
Seksen bir elmas ve on sekiz hurda yakutlu taşhaneleri sim altun fincan zarfı	1	4	18		
Otuz dokuz hurda elmas on beş kırmızı yakut ile müzeyyen taşhaneleri sim altun fincan zarfı	1	4	18		
Ucu vasatca gök ve sekiz kırmızı hurda yakut ve elli dört hurda elmas ile müzeyyen taşhaneleri sim altun fincan zarfı	1		17		
Al kadife üzere yıldızlı ve sade sim kabzalı tirkeş. Okluk ve zincirleri vardır.	1				
Yıldızlı sim kebir divan rahtı ma'a başlık ve rişme ve	1		3850		

zincir ve hamâil ve topuz					
Eşya Adı	Adet	Ha	Dirhem	Yekun	Açıklama
Maî kulpdan saçaklı zirih enselikli bir peçeli yıldız sim kemer ve raht ma'a başlık ve rişme	1		1660		
Maî kulpdan saçaklı bir peçeli zirh enselikli yıldızlı sim kemer ve raht ma'a başlık ve rişme	1		1640		
Pembe saçaklı bir peçe zirh enselikli yıldızlı sim kemer raht ma'a başlık ve rişme	1		1400		
Leylakî kulpdan saçaklı zincir enselikli bir peçeli yıldızlı sim kemer raht ma'a başlık ve rişme	1		1650		
Maî ibrişim saçaklı bir zincir enselikli yıldızlı sim kemer raht ma'a başlık ve rişme	1		1810		
Siyah ibrişim saçaklı zincir enselikli yıldızlı sim raht ma'a başlık ve rişme	1		1150		
Siyah ibrişim saçaklı zincir enselikli yıldızlı sim kemer ve raht ma'a başlık ve rişme	1		1475		
Yekûn				8	
Som sırma abai	1				
Etrafı kulptan saçaklı sarı astarlı al canfes üzere bazen sim kabzalı sırma işleme kesme	1				
Kulptan saçaklı sarı atlası astarlı mor kadife üzere kulptan işleme kesme	1				
Kulptan saçaklı kırmızı atlası astarlı beyaz hare üzere bazen sim kabzalı sırma işleme pesend kesme	1				

Eşya Adı	Adet	Ha	Dirhem	Yekun	Açıklama
Kulptan saçaklı kırmızı atlası astarlı Frenk sacı cicikli hare üzere bazen sim kabzalı sırma işleme kesme	1				
Kulptan saçaklı sarı atlası astarlı al kadife üzere sırma işleme pesend kesme	1				
Kulptan saçaklı kesme	1				
Kulptan saçaklı al canfes astarlı ortası beyaz katvir etrafı dîba üzere sırma işleme pesend kesme	1				
				8	
Kabzası ve balçağı ve ağızlı ve bendleri yıldızlı sim-i kırmızı gaytan bendli at gıraresi	3 sade kemik, 4 kabzalı				
Yıldızlı sim kırbalı sim kalkan	7				
Kırmızı kadifeli som saraçkârî ziynet	8				
Sim üzere yıldızlı rikab	8		5472		
Simli ve sim kemerli şatır gararesi	11		7567		
Sim şatır kuşağı ma'a hançer	7		7930		
İki başlı sim çavuşu kuşağı	14		1157		
Sim ve hançerli simli çavuş çevgânı	14				
Sade tîr	6				
Sim sahan ma'a kapak	34		15060		
Sim şorba tası ma'a kapak	4		905		
Sim hoşab tası ma'a kapak	4		1380		
Sim kebirce lenger ma'a kapak	1		1110		
Sim leğen ma'a kafes ve kapak	3		2820		
Sim kebîr şamdan	3		1367		
Sim sağîr şamdan	3		303		

Eşya Adı	Adet	Ha	Dirhem	Yekun	Açıklama
Sim mum makarası	6		285		
Sim kahve ibriği	3		320		
Sim şerbet tabağı	15		797		
Sim şerbet kâsesi ma'a kapak	15				
Sim gülâbdan ma'a cüzdan	3		915		
Sağır sim tepsi	1		775		
Sim kahve askısı	1		390		
Sim kırbalı mum sürfeli	3		1820		
Kebîr sim tepsi	1		6458		
				36865 Dirhem	
Sim toplu sim kovanlı tuğ	3				
Yaldızlı temass-alem	1				
Fitilli Mardin-kârî sancak	1				
Yaldızlı sim babalı kıta-yı bahrî ma'a zîbâ gilaf	7				
					Izhar-ı şan-ı Devlet-i Aliyye için ba'de hitâmü'l maslaha teslim şartıyla Enderûn-ı Hümâyûndan emaneten Paşa-yı mümâ-ileyh teslim olunan tüfenklerin miktar ve eşkâli.
Beyaz som tabanlı som kundaklı elvan sırça taşlı altun kakma Timurlu kaplama ve bilazikleri sim ve sim donanmalı İstanbul-kârî şeşhane tüfenk	15				
Kırmızı boyalı som kundaklı elvan sırça taşlı altun kakma Timurlu kaplama ve bilazikleri sim ve sim donanmalı İstanbul-kârî şeşhane tüfenk	3				

Eşya Adı	Adet	Ha	Dirhem	Yekun	Açıklama
Altun kakma Timurly som tabanlı siyah embosu kundaklı sim bilazikli ve sim donanmalı kaval tüfenk	1				
Altun kakma Timur sandukârî kundaklı sim donanmalı şeşhane tüfenk	1				
				20	
					Tüfenklerin on dördü üçer, biri bir, biri yedi dördü dahi ikişer bilaziklidir.

2.4. Sefâretle Rusya'ya Gidecek Abdülkerim Paşa'ya Küçükçekmece'den Edirne'ye Kadar Verilecek Me'külata¹¹¹ Dair Defterli Arz¹¹²

Aşağıdaki tabloda Rusya Ya elçi olarak görevlendirilen Abdülkerim Paşa'ya Küçükçekmece'den Edirne'ye kadar geçen yolculukları esnasında kullanılması amacıyla verilen yiyecek listesi verilmiştir.

Tarih:09/N/1188(Hicrî)

DosyaNo:179

GömlekNo:8941

FonKodu:C..HR..

¹¹¹ Yiyecekler. Bkz. Develioğlu, a.g.e., s. 607.

¹¹² BOA, CH, 8941.

Sefâretle Rusya'ya gidecek Abdülkerim Paşa'ya Küçükçekmece'den Edirne'ye kadar verilecek me'kulata dair defterli arz. (EK- 2.3)

Bu def'a Rusya Devleti tarafına sefâret ile me'mûr kılınan Abdülkerîm Paşa Küçük Çekmece'den Edirne'ye varınca esnâ-yı râhda me'kûlâtleriçün Matbah-ı Âmire Emîni ve ahâli-i kazâ taraflarından verilecek aynî ta'yînâtlarının mikdârı:

An cânib-i Emîn-i Matbah-ı Âmire dâde iktizâ kerd Fi-----yevm				An cânib-i ahâli-i kazâhâ an Çekmece-i Sağır ilê Edirne Fi-----yevm					
Erz	Revgan-ı sâde	Asel	Kahve	Nân	Gûşte	Şa'îr	Saman	Hatab	Giyâh
Şem'-i revgan				Çift	250	300	60	20	15
25	50	30	6	1000	Kıyye	Keyl	Kantâr	Çeki	Araba
kıyye	kıyye	kıyye	kıyye	25000	3000	23400	1800	1800	2325
eyyâm		10				34825			
Erz	Revgan-ı sâde	Asel	Kahve						
Şem'-i revgan									
250	500	300	60						
kıyye	kıyye	kıyye	kıyye						

Elçi-i mümâ-ileyh Edirne'den Hotin'e ve Hotin'de meksde ve andan re's-i hudûda varınca mübâya'ası iktizâ eden zehâyirin bahâları.

Yekun: 59250 guruş

SAHH

Telhîs mücebince Başmuhâsebe'ye kayd

olunub tezkiresi iktizâ eden mahalle

sûret ve emri tahrîr ve i'tâ oluna [deyu]

BUYURULDU fi 9 N 188

Arz-1 bendeleridir ki

Bu def'a Rusya Devleti tarafından sefâretile me'mûr olan izzetlü Abdülkerîm Paşa bendeleri yüz elli üç senesinde sefâret ile me'mûr olan müteveffâ Emni [Emîn] Paşa'ya verildiği vecihle Asitâne-i Sa'âdet'den Hotin'e ve andan dahi re's-i hudûda varınca dâ'iresi halkının iktizâ eden ta'yînâtlarının tertîb u tanzîmini inhâ ve istid'â eylediğine binâ'en Başmuhâsebe'den kaydları ihrâc ve imrâr-ı nazar olundukda müteveffâ-yı mümâ-ileyhin hîn-i me'mûriyetinde Asitâne-i Sa'âdet'den Edirne'ye varıncaya değin iktizâ eden ta'yînâtının ba'zıları Matbaa-ı Âmire Emîni tarafından ve mâ'adâsı hudûda varıncaya değin mîrî¹¹³ fîâtıyla lâzım gelen bahâları tekâlîflerine tekâsi'en kazâlar ahâlileri taraflarından verilmek üzere tanzîm olunmuş olub, lâkin el-hâletü hazihi Edirne'den re's-i hudûda varıncaya değin kazâlar ahâlilerinin hâl ü keyfiyet ve perîşânlıkları ma'lûm-ı veliyyü'n-nu'mâneleri olmağla, paşa-yı mümâ-ileyhin dâ'iresiçün sâbık mücebince iktizâ eden zehâ'irin ahâli-i kazâ tarafından tedârük ve i'tâsı hâric ez-imbân olduğu cihetden sâbıkü'z-zikr mahmiye-i Edirne'ye varıncaya değin ber-vech-i sâbık Matbaa-ı Âmire Emîni ve ahâli-i kazâ taraflarından verilecek aynî zehâ'irden mâ'adâ Edirne'den re's-i hudûda değin esnâ-yı râhda ve eyyâm-ı meksinde mübâya'ası lâzım gelen zehâ'irin mümâ-ileyh Abdülkerîm Paşa'nın verdiği defterde mücerred (muharrer) olan fî'ât üzere mecmû'unun baâları otuz üç bin yediyüz doksan guruş fî'ât-ı mîriyye üzere yirmi beş bin dört yüz altmış guruş iktizâ edüb, muvâzene olundukda mümâ-ileyhin verdiği defterde mîrî fî'âtından sekiz bin üçyüz otuz guruş tefâvütü olmağla bu sûretde mümâ-ileyhin arz eylediği râyic fî'ât üzere otuz üç bin yediyüz doksan guruş ve fî'ât-ı mîriye üzere yirmi beş bin dört yüz altmış guruş iktizâ etmekden nâşi şıkkaynden kangısının i'tâsı husûsu takrîr-i çâkerânem ile lede'l-arz fî'ât-ı mîriye üzere yirmi beş bin dört yüz altmış guruş ile nizâm ve Darbhâne-i Âmire¹¹⁴den ber-vech-i ta'vîz verilmesine irâde-i aliyye-i hümayûn ta'alluk edüb, mücebince tanzîm olunmak bâbında fermân-ı âlileri sudûr etmekle sâdır olan fermân-ı âlileri mücebince tertîbolunduğu üzere Edirne'ye varıncaya değin iktizâ eden zehâ'irin ba'zen Matbah-ı Âmire Emîni Efendi ve ba'zen dahi kazâlar ahâlileri taraflarından verilmek şartıyla Edirne'den re's-i hudûda değin

¹¹³ Hükümet malı yerinde kullanılır tabirdir. Pakalın, a.g.e., s.543.

¹¹⁴ Devlet paralarının basıldığı yer. Bkz. Develioğlu, s. 166.

müşârun ileyh ma‘rifetiyle mübâya‘a olunacak zehâ’irin fî‘ât-ı mîriye üzere lâzım gelen bahâlarıçün meblağ-ı mezbûr yirmi beş bin dört yüz altmış guruş ber-vech-i ta‘vîz Darbhâne-i Âmire’den verilmek üzere Başmuhâsebe’ye kayd olunub tezkiresi¹¹⁵ ve iktizâ eden sûret ve emr-i şerîfi i‘tâ olunmak bâbında fermân devletlü sa‘âdetlü Sultânım Hazretlerindir¹¹⁶. Tezkire ve sûret dâde. (...)

¹¹⁵ Aynı şehir ve kasabada bulunan resmi dairelerin birinden ötekine yazılan kağıtdır. Bkz.,Pakalın, a.g.e., s.491.

¹¹⁶ Fi 9 N 1188 (Hicri).

BÖLÜM 3: SEFÂRETNÂMENİN ŞEKİL, MUHTEVA ÖZELLİKLERİ VE MENZİLLER TABLOSU

3.1. Sefâretnâmenin Şekil Özellikleri

Abdülkerim Paşa Sefâretnâmesinin nüshalarından biri Süleymaniye Kütüphanesinde *Esat Efendi bölümü 2280* numarada kayıtlı olarak bulunmaktadır. İstanbul Üniveritesi'nde bulunan nüsha, Faik Reşit Unat'ın belirttiği gibi “*Yıldız Yazmaları , N. 270 (V. 420-472)*” numarada kayıtlı olduğu nüshanın bu numarada kayıtlı olmadığı görülmektedir. Bu nüsha yeni numaralandırma sistemiyle “*İbn Kemal 1946*” olarak kayıtlı bulunmaktadır.

Bu sefâretnâmenin ayrıca basma nüshası bulunmaktadır. Eser; Ahmet Cevdet Paşa tarafından İkdam Matbaasında hicri 1316'da basılmıştır. Bu eserin bir nüshası da Ankara Milli Kütüphane'de “06 MİL EHT A 3650” numarada kayıtlıdır.

Süleymaniye Kütüphanesinde yer alan nüshanın orjinalini göremediğimiz için mikrofilm içerisinde bize verilmiştir. Toplam 52 sayfa görüntü mevcuttur. Her sayfada 21 satır bulunmaktadır. Sefâretnâme 50 varakdan ibarettir.

İlk sayfasında siyah mürekkep ile yazılmış “*Sefâretnâme-i Abdülkerim Efendi, Mehmet Emin Nahifi Efendi Sefâretnâmesi*” ibaresi mevcuttur. Bunun altında daha küçük bir yazıyla “*1188'de Rusya'ya yapılmıştır*” yazmaktadır. En altında “*Mehmet Emin Nahifi'nin ölümü: 1203*” yazmaktadır. Bir sonraki sayfada Esad Efendi'nin vakıf mührü mevcuttur. Mührün altında eski rakamlarla 2280 yazılıdır.

Eser; “*Hamd-i beğâye-i hazret-i mâlikü'l-mülk-i lâyezâl ü tasliye ve teslîm-i resûl ü ashâbülden sonra hâlâ erîke pirâ-yı taht-gâh-ı Osmânî ... ' diye başlayıp “Gerçi afv ve lütfunu ürnîd ile mu'tâddır, Hezimetin arz eylemek bende-i velini'mete, Lik cür'et eylemezdim 'arza me'mûr olmuşum böyle güftâr-ı perişânî huzûr-ı devlete*” diye sona ermiştir.

Ankara Milli Kütüphane’de bulunan yazma nüsha; 71 sayfadır. İlk sayfası 16 satır; 20, 26 ve 29. sayfalar 20 satır olup; diğer sayfalar 23 satırdır. Cildi; çizgili ve aharlı ¹¹⁷ kalın saman kağıdındandır. Eserin ilk sayfasında en üstte “*Kütübhane-i İkdâm*” yazısı, onun hemen altında “*aded 16*” ve “*Asar-ı Eslâfdan*” ¹¹⁸ ifadesi vardır. Süslü hatla yazılan “*Sefâretnâme-i Abdülkerim Paşa*” ifadesinin altında “*Bu takririn bir sûreti o zaman rikâb-ı Hümayûna, bir sureti Sadrazam Derviş Paşaya bir suretide Şeyhülislam Esad İbn Abdullah Efendi’ye verilmiştir*” yazmaktadır. Muhariri, “*Erkân-ı sefaretden Mehmed Emin Nahifî Efend’ tab’ ve nasiri “İkdam Gazetesi Sahibi İmtiyaz ve Başmuharriri Ahmed Cevdet*” şeklinde belirtilmektedir. Bunun altında “*Maarif Nezâret-i Celîlesinin ruhsatıyla tab’ olunmuştur Dersaadet İkdam Matbaası 1316*” yazmaktadır. Eserin bu sayfasında kütüphanenin mührü ve eserin demirbaş numarası bulunmaktadır.

Sefâretnâme metni; “*Hamd-i beğâye-i hazret-i mâlikü'l-mülk-i lâyezâl....*” diye başlayıp “*Temme hezâ't-takrîr sene 1190*” şeklinde son bulmaktadır.

Faik Reşit Unat’ın, “*Osmanlı Sefirleri ve Sefâretnâmeleri*” adlı eserinde ve Franz Babinger’in “*Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*” adlı eserinde; “*Kahire. TK. 207*” numaralı kayıta bulunduğu belirtilen bir diğer nüshaya Mısır’da bulunan Kahire Yunus Emre Türk Kültür Merkezi Müdürü Sayın Süleyman SEZER hocamızında desteğiyle bu belgenin orada mevcut olmadığı bilgisine ulaştık.

¹¹⁷ Hattatların kullandıkları kağıda sürülen nişastalı yumurta. Bkz. Develioğlu, a.g.e., s.42.

¹¹⁸ Eskilerin yazdığı eserler. Bkz. Develioğlu, a.g.e., s.42..

3.2. Sefâretnâmenin Muhteva Özellikleri

Sefâretnâme metni 4 aşamadan oluşmaktadır:

- 1) 1774 Küçük Kaynarca¹¹⁹ antlaşması akabinde Osmanlı-Rus ilişkilerini kuvvetlendirmek amacıyla Abdülkerim Paşa'nın 26 Ocak 1775'de sadrazamın huzurunda Rusya imparatoriçesine götüreceği hediyeleri teslim alarak ve iki gün sonra da dönemin sadrazamı İzzet Mehmet Paşa¹²⁰ ve şeyhülislam İvazpaşazade İbrahim Bey ile padişahın huzuruna çıkarak vazifesi için gerekli olan malumatı alarak 2 şubat 1775'de İstanbul'da büyük sefâret alayı ile birlikte yola çıkarak Rusya Devleti'ne gönderilmesi,
- 2) Elçi ve maiyetinin meşakkatli ve uzun süren yolculuğu sonunda Rusya'ya ulaşması ve dönemin Osmanlı padişahı olan I. Abdülhamid'in hediyelerini Rus imparatoriçesine teslim etmesi,
- 3) Gezip görülen yerlerin anlatılması,
- 4) Diplomatik uzlaşmaların sağlanmasından sonra elçi ve maiyetinin İstanbul'a geri dönmesini içermektedir.

Eserimizde Giriş kısmı hariç 16 adet alt başlık görmekteyiz. Bunlar şu şekilde mevcut sayfalarda bulunmaktadır:

-“Sefâretnâme-i Abdülkerim Efendi” adlı başlığımız vr. 1b'den başlayıp vr.10a'da sona ermektedir.

-“Mübadele Maddeleri Hakkında Görüşmeler “ adlı başlığımız vr. 10a'dan başlayıp vr.14a'da sona ermektedir.

-“Suret-i Rüsûm-ı Mübâdele” adlı başlığımız vr.14a'dan başlayıp vr.16b'de sona ermektedir.

¹¹⁹ Cemal Tukin., “Küçük Kaynarca”, *İA*, Cilt VI, s.1064-1071.

¹²⁰ Rus Mehmet Paşa Ahfadından Hüseyin Bey'in Oğlu olup Zonguldak2ın Beylik köyünde 1723'de doğmuştur. İstanbul'a gelip I. Mahmut zamanında Darüüssaade ağası maktul Hafız Beşir ağanın himayesiyle eski saay baltacıları ocağına alınmış, okuyup yazması sebebiyle kapı hasekisi olmuştur.... Bkz. Sokullu'dan Damat Ferit'e Osmanlı Sadrazamları, Neden Yayınları, İstanbul 2007, s.214-215.

-“Adı Geçen Elçi Alayı” adlı başlığımız vr.16b ‘de başlayıp vr.18a’da sona ermektedir.

-“Komançe Kalesi” adlı başlığımız vr.18b ‘de başlayıp vr.20b’de sona ermektedir.

-“Leh Arazisi” adlı başlığımız vr.20b‘de başlayıp vr.20b’de sona ermektedir.

-“Vasf-ı Mahall-i Nezârete” adlı başlığımız vr.20b ‘de başlayıp vr.21a’da sona ermektedir.

-“Kifo Kalesi” adlı başlığımız vr.21a ‘da başlayıp vr.22b’de sona ermektedir.

-“ Elçi Paşa Konağı” adlı başlığımız vr.22b ‘de başlayıp vr.33b’de sona ermektedir.

-“Adı Geçen Kararların Özeti” adlı başlığımız vr.33b ‘de başlayıp vr.36b’de sona ermektedir.

-“Komediye hâne” adlı başlığımız vr.36b ‘de başlayıp vr.37b’de sona ermektedir.

-“ Adı Geçen Eğlence Cemiyeti” adlı başlığımız vr.37b ‘de başlayıp vr.39b’de sona ermektedir.

-“İmparatoriçenin Hazinesi” adlı başlığımız vr.39b ‘de başlayıp vr.41a’da sona ermektedir.

-“ Suret-i Hutbe-i Muharrire” adlı başlığımız vr.41a ‘da başlayıp vr.43a’da sona ermektedir.

-“Moskova Şehri” adlı başlığımız vr.43a‘da başlayıp vr.46a’da sona ermektedir.

-“Suret-i Mübâdele-i Der Vakt-i Avdet” adlı başlığımız vr.46b’de başlayıp vr.47b’de sona ermektedir.

-“ Bazı Ahvâl-i Meşhûre” adlı başlığımız vr.48a’da başlayıp vr.50b’de sona ermektedir.

Metinde; sefâretnâmelerin hemen hemen hepsinde olduğu gibi Allah’a hamd, Peygambere salavat, padişaha, devrin büyüklerine ve devlete tazim ve dua ihtiva eden satırlarla başlayıp, sebep-i tertîp, sebep-i te’lif sayılabilecek ifadelerle devam ettiğini görmekteyiz.

“...hala Mekke-i mükerreme ve Medine-i münevvere ve Kudüs ü şerif-i mübarekenin hüddam ve hakemi şehenşâh-'azâm ve şehriyâr-ı efhem (31a) hakan-ı cem-câh ve sultân-ı ma'adelet-i destgâh şevketlü kudretlü 'azimetlü 'adaletlü veli'nimetim efendim Sultan 'Abdülhamid Han hazretlerinin der-i devlet karâr ve asitân-ı dergâh

übbehet-i maderlerinden siz ki hala memâlik-i Rusya'nın imparatoriçesi ve padişâh-ı fermân ferması olan haşmetlü mekanetlü ve ala menziletlü dostları ve Muhabbe-i safi taviyyetlerisiz cânib-i safvet mâbınıza bu defa müceddeden akd olunan rabita-i mevâlatı teşvîk için tasdiknâme-i hümayun ve hedeyâ-yı atufet-i meşhûn hüsrevâneleriyle meb'ûs büyük elçileri kullarıyız dostluğa layık vechle hatır-ı sadakatınızı sual buyururlar”.

İstanbul'dan başlayan Sefaret alayının Şengül Hamamı, Küçükçekmece, Kınaklı, Bergosa, Edirne, Yanbolu, Çalikkavak Boğazı, Şumnu, Silistre, İbrail, Kalas ve konaklanan bazı karyelerdende geçildiği şekilde sefâret güzergahının ayrıntılı bir şekilde bahsedildiğini görmekteyiz.

“Felillehi'l-hamd ve elmine Boğdan hududu dahilinde vaki'karâr ve tahsis Kalas Kasabası'na bu defa ubûrumuzda mukaddime-i müürûrumuzda müşâhede olunan derecelerden beş on kat ziyâde ma'mûr ve abadan ve reayası rehin-i asayiş ve itminan görülmesi mutlaka mukteza-yı yemin teveccüh-i hazret-i şehenşâh mekremet-i ünvan bereket-i feyz-i himmet cenâb-ı pâdişâh muadelet nişan idüğü hüveydâ olmağla hemân cenâb-ı mutlak cillet-i kudrete badezin dahi efzâyiş eyyâm-ı ömr ve ikbâlleriyle alemiyân mesrûr ve feyz-i himmet bâhâr-ı eser muadelet penâhileriyle arza-i cihâni bihişt-asa ma'mûr eyleye emin ba'dehu bir gece Maçin'de beytûtet ile ferdâsı hareket ve Dobruca ovasından doğru azimet ve fakat Hacıoğlupazarıyla Kırkkilise Kasabalarında birer gün ikâmet ve istirahat birle mâh-ı merkûmun sulhu pençşenbe günü Silivri Kasabası'na vüsûl ve ferdâsı hareket ve mâh-ı recebü'l-ferdin ikinci sebt günü irâde buyurulduğu vechle hemân tavr-ı mu'tâd ile dervâze-i sür meymenet-i vufur dariü's-salatanâta elsiniyye duhûl ve doğru mesâkin-i ma'lûfe bendkâne-i merde vürûd ve fariza-i zimmet 'ubudiyetimiz olan dua- efzâyiş ferr ü şevket hazret-i hilâfet-penâhiye kıyâm ü vusûl olundu...

Mehmet Emin Nahifi Sefâretnâme metnini oldukça sade bir üslupla kaleme almıştır. Metin ara ara olayların akışına göre manzum parça ve ayetlerle süslenmiştir.

(Nazm)

“ Ey Allahım! O cihani süsleyen padişahın saltanat tahtında ömrünü ve talihin arttır. Talihinin parlaklığı güneş gibi bütün gökyüzünü sardığında gölge gibi her yerde düşmanın talihsizliği onu takip etsin”¹²¹.

Eserin bazı bölümlerinde ayetlere yer verilmiştir.

*Onlar orada yaşadıkları müddetçe o topraklar onlarındır*¹²².

Padişaha ve Allah’a şükranlarında şu ayetle dile getirmiştir.

*Önce Allah’a hamd sonra hamd yine hamd*¹²³.

Sefâretnâmenin geneline baktığımızda Nahifi’nin sefâret esnasında çevresini çok iyi gözlemlediğini ve eserine bunu yansıttığını görmekteyiz. Yer yer saray ve şehir tasvirlerinden, gezip gördüğü yerlerden , oraların halkından özelliklerinden bahsetmiştir. Rusya’da katıldığı davetlerden, tiyatrodan, maskeli balodan ve orada bulunduğu sırada katıldığı şenliklerden bahsetmiştir. Aşağı’da Elçi Paşa ikameti esnasında kalmış olduğu konağı şu şekilde tasvir etmiştir:

“Adı geçen konak ve zikr olunan kalelerin varoşları arasında bulunan küçük ve büyük elliden fazla odayı cami ve yüz dönümden ziyade bahçesi müstemil beylik sarayları olup alt tabakasıda binalarda üst tabakası ahşapdan duvarları kumaş benzeri nakışlı kağıtlar ve yaldızlı zehler ve tavanları da beyaz boyalı bezler ile süslenmiş ve bağdadiye benzer kılınmış döşemeleri renk renk doğrama tahta parçalar ile zengin hasırı gibi nakışlı ve her köşesinde çini gibi tuğladan birer soba yapılmış. Bahçesinin de divanhanesinin manzarasında bulunan aşağı yukarı üç dönüm kadar arsası üzerinde ağaçlardan arınmış (23a) çimenlikte sabit olan otlardan ziyade uzayanlarını hademeleri makaslar ile kırkıp kadifeye benzer adı geçen çimenlerin dört tarafı ve ortası beyaz kum döşeme yollar ile sınırlı ve dairenin etrafı şebbov ve kavlı ü çarh-ı felek gibi Şukufe saksularıyla süslenmiştir. Adı geçen çimenliğin sağ ve sol tarafında bulunan mahallerde yüzer ve ikişer yüz kadar kıta kıta çimenlik ihlamur ağaçları arasında yükselen ve asma gibi ağaçlardan

¹²¹ Sefâretnâme metni, 2b.

¹²² Sefâretnâme metni, 40b.

¹²³ Sefâretnâme metni, 2b.

düzenlenmiş duvar gibi düzlük ve yeşil renkli düz fasılalar ile birbirinden bölümlere ayrılmıştır. Zikr olunan kıtalar içlerine elma ve armut ve erik gibi meyva fidanları dikilmiştir. Her biri kaç mahalde adı geçen parçaların aralarında kalan taraftı ve yukarısı dalları birbirine karışmış ağaçlar duvar ve kemer gibi düzenlenmiş sokaklar ve zikr oluna sokakların bir diğerine bitişik olduğu birkaç mahalde kameriye gibi çupin ve örülmüş kafesler yüksek ve bunların arkasında yetmiş tane geniş basamaklar ve yerli merdivenler bulunur. Aşağıda bulunan arsanın bir tarafında enine sekiz on...¹²⁴

¹²⁴ Sefârenâme metni: 22b, 23a.

3.3. Menziller Tablosu

Aşağıda tabloda Abdülkerim Paşa'nın sefâreti esnasında kimlerle görüştüğü, hangi menzilerden geçtiği ve ne kadar konakladığı tablo halinde verilmiştir.

Kişi Adı	Menzil Adı	Menzile Varış	İkamet Süresi	Açıklama
Abdülkerim Efendi		1188 Recep ayının ilk günü ve gecesi		
Abdülkerim Efendi		1188 Recep ayının 26. günü		Rumeli beylerbeyliği rütbesi verilerek elbise giydirilmesi.
Abdülkerim Efendi		Zi'l-kade ayının 24. günü		Rusya İmparatoriçesi'ne sunmak üzere padişah hediyelerinin teslim alınması.
Abdülkerim Efendi		Zi'l-kade 26. Cumartesi günü		Şeyhülislam ve Sadrazamla görüşme.
Abdülkerim Efendi		Zi'l-kade 28. Pazartesi günü		Şeyhülislam, Sadrazam ve Kapuricaliyle birlikte resmi tevdi.
	Şengül Hamamı	Zi'l-kade Perşembe günü saat 5'i 31 dakika geçe	1 gece Küçük - çekmece'de konaklama	Şengül Hamamı'ndan hareketle alay köşkünden geçip, Silivri Kapısı'ndan geçilmesi.
	Kınaklı	Zi'l-kade Cuma günü		
	Bergosa	Zi'l-kade Cuma günü		
	Edirne	Zi'l-hicce 10. günü		
	Edirne	Zi'l-hicce 11. günü		İstanbul'dan vakt-i hareketlerini mübin Rusya Elçisi'ne ve Feld Mareşali'ne başka başka iki kıt'a ve Boğdan Hududu'ndan geçişimiz esnasında gereken malzemenin akçesiyle tedarik

				edilip hazırlanması için Boğdan voyvodasına iltifat eden mektuplar yazıp, kapucular kethüdâsıyla gönderilmesi.
Kişi Adı	Menzil Adı	Menzile Varış	İkamet Süresi	Açıklama
	Edirne		Zi'l-hicce 16. Cuma gününe kadar	
	Yanbolu	Zi'l-hicce 16. Cuma günü	1 gün ikamet edildi.	
	Çalıkavak boğazı	Zi'l-hicce 26. Günü		
	Şumnu	Zi'l-hicce 26. Günü		Şumnu'da ikamet ederken Boğdan Voyvodası'ndan gelen cevap kağıdında isâkıcı ve timâr abâd üzerlerinden yol göstererek geçilmesi.
	Şumnu	Seksen dokuz senesi mâh-ı mahremü'l-haramın 4. Pazartesi günü.		
	Silistre	Seksen dokuz senesi mâh-ı mahremü'l-haramın 8. Cuma günü	1 gün ikamet edildi. Daha sonra kalmaya karar verildi ve 25. Pazartesi günü ayrılmaya karar verildi.	Padişah hediyeleri Silistre'den gemilere konularak, Tuna'dan geçtiğimizde Silistre ahalisi yanlış beyan edip vardıkdan sonra oradan nehir yoluyla Kalas'a geçmek için erbâb-ı vukûfdan taharri-i keyfiyet tarik olundukda Silistre'den Maçin'e on iki menzil mesafe olup ol havali dahi henüz bir taraftan meskenleri ve mahalleri onarmaya başlanmış tır. Uzak menzillerden celb-i akvât zaruriyeleriyle iştigâl üzere olduklarından yolculukta

				<p>bir tane yiyecek temini mümkün olmayıp ve Silistre'den Kefe'ye kadar malzeme götürülmesi zorunlu olduğundan Silistre'den Eflâk Hududu'na oradan da İbrail'e oradan Kalas'a varmak suretinden gayrı yol olmadığına dair adı geçen mahalden İbrail'e kadar üç günlük gerekli olan yiyecek bedelini tedârik için Eflâk Voyvodası'na mahsûs mektubu ve miktarı hesaplayarak beş yüz guruş göndermiştir. Boğdan Voyvodası tarafından o sırada vürûd eden berdar başısı Kalas'dan hareket ettikten sonra Çuçûre adlı mahalden Prut nehrini geçerek tertib olunan menzillerin defteri teslimiyle bade'l-taltîf iade ve irca olunduktan sonra Eflak Voyvodası tarafından gelen cevabında talep edilen malzemenin tedarikine irâd-ı izar ve ihya ile adı geçen miktarı vermiştir. İbrail'e varınca üç günlük malzememizi Silistre'den satın alınmıştır.</p>
Kişi Adı	Menzil Adı	Menzile Varış	İkamet Süresi	Açıklama
Karahisari Ahmet Bey (kapıcıbaşı)		Zi'l-hicce 28. Perşembe	Karaleş'ten ayrıldı	Eflak Yakası'na geçirilmiştir. Elçi Paşa ve maiyetiyle birlikte iki şayıkayla Tuna Nehri üzerinden Karaleş'e geçildi
	İbrail	Safer ayı 3. Salı günü		Eflâk Voyvodası tarafından adamının getirdiği tavuk piliç gibi eşya dahi kabul olunmayıp beraberinde getirdiği yiyecekler

				ile beslenerek ayrıldık.
Kişi Adı	Menzil Adı	Menzile Varış	İkamet Süresi	Açıklama
	Kalas	Safer ayı 4. Çarşamba günü	1 gün ikamet edildi.	
	Kalas	Safer ayı Cuma günü	4 saat mesafede bir köyde o gece konaklandı.	Rusya Feld Mareşali tarafından zuhur iden kağıdında mübadeleden sonra talep olunacak malzeme her ne ise öncelikle defterin gönderilmesini yazarak istemektedir. Elçi Paşa cenabı dahi sâhib-i haneye tahmil-i bâr-ı külfet menafi-i de'b-i müsâferetdir yollu mezâmini mektûb-ı tahrîr ve bu husûsu şan-ı devletlerine aceleyle yazarak haber vermiştir. Akabinde adı geçen Mehmed Paşa hazretlerinin'de Turnevi'ye ulaştıklarını çukadârlarıyla beyan ettiği bir kıta mektupları ulaştığında adı geçende bir saadet Hotin'e vusulleri ile güzel sonuçlar içeren cevâbını yazarak yine çukadârlarıyla gönderilmiştir.
	Adı geçen köy	Safer ayı Cumartesi günü		
	Ezbiruga	Safer ayı 12. Perşembe günü		Feld Mareşal
	Çuçure	Safer ayı 17. Salı günü		
	Çuçure	Safer ayı 28. Cumartesi günü	Mehmet Paşa hazretleri burada birkaç saat dinlendi.	
	Hotin	Safer ayı 28.		

		Günü		
Kişi Adı	Menzil Adı	Menzile Varış	İkamet Süresi	Açıklama
	Çuçure	Rebiü'l-ahir 2. Perşembe günü		
	Kotujan	Rebiü'l-ahir Perşembe günü	Rebiü'l-ahir Çarşamba günü	
	Hotin	Rebiü'l-ahir 7. Çarşamba günü		O zamana kadar birkaç defa Elçi Paşa'ya amed ü reft eden ofesârların takrîrleriyle hâbir olmak takrîbiyle hakirin varmamdan ziyade memnun olacağını bize ifâde eyledi” deyü adı geçen hazretlerinin takrîr buyurmalarıyla gelüb bu keyfiyeti elçi paşa cenablarına haber verilmekte onlar dahi memâlik-i mahrûse mahsulatıdır diyerek hurma ve dehân ve Yemen kahvesi gibi eşyadan çokça hediye tertib ve maiyyet-i hakire tercümânların ta'yin eylemeleriyle taife-i merkûme ile bidâyet-i mülakât olduğundan matlûbuna mümâşat ve teshil-i resûm saireyi medâr olmak hayaliyle elçi-i mersûmun ordugâhına varub hediye-i mezkûreyi teslim ve bir miktar dinlendi. İstifsâr-ı hatır resmini itmam edüb avdet eylediğimde elçi paşa cenabı adı geçen hazretlerinin ziyaretlerine azimet etmiş bulunduğundan hakir dahi doğru vararak adı geçen nehre nazır kasr-ı ref'ide

				keyfiyeti müşârü'n-ileyha hazretine takrîr esnasında adı geçen elçinin ser-katibi ile birkaç nefer-i ademisi adı geçen nehirden ayrılmıştır. Elçi Paşa'nın ordugâhı semtine 'azimet eyledikleri müşâhâde olundukda ziyadece tevkîf olunmayub hemân bast-i havan ta'âm ile meclise hitam verilüb elçi paşa cenabı hareket etmiş ve Mehmed Paşa hazretleri süslü atlarına binerek çadırlarına avdet buyurub adı geçen elçi azimetde ıstışâb eylediğini altı nefer ademlerim temizce libâslar ile rakiben ve tercümanın iki nefer-i ademleri maşâyân-ı azimet etdiklerinden adı geçen ser-katibinin dahi altı nefer ademi elbise-i cedîde ile rakiben ve bile gelen tercümanlarının iki nefer-i ademleri ma-şâyân tevârüd eylediklerinden gayrı götürdüğü hediyeleri dahi Elçi Paşa'nın gönderdiği hediye-i mezkûre ile muvâzene olunsa müsâvât-ı aşikâr olmağla ibtidâ-i emirde bu yüzden mukâbele-i bi'l-misl muameleleri andlarında mültezimleri olduğunu iş'âr eylediler.
Kişi Adı	Menzil Adı	Menzile Varış	İkamet Süresi	Açıklama
	Mübadele görüşmele-ri	Rebiü'l-ahir 15. Çarşamba günü		Görüşmelere başlandı.

Kişi Adı	Menzil Adı	Menzile Varış	İkamet Süresi	Açıklama
	Abdülkerim Paşa	Rebiü'l-ahir Perşembe günü saat 3'de.		Mübadele çadırına ulaştı.
	Ezvançe sahili	Rebiü'l-ahir Perşembe günü saat 4.30'da		Etek öpme töreni.
	Dolgusak	Cemaziyel-evvel ayının 21. Çarşamba günü	1 gün ikamet edildi..	Abdülkerim Paşa bu sırada Komançe Kalesi'ni gezmiştir.
	Telna	Cemaziyel-evvel ayının 23. Cuma günü	1 gün ikamet edildi.	
	Mencbuz	Cemaziyel-evvel ayının 24. Cumartesi	Bir gün ikamet edildi.	
	Poline	Cemaziye'l-ahirin 2. Pazar günü	4 gün ikamet edildi..	Mihmandar General Peruşçak ile görüşüldü
	Çudnof	Cemaziye'l-ahir cumartesi günü	1 gün ikamet edildi.	
	Berdişef	Cemaziye'l-ahir 11. Salı günü	1 gün ikamet edildi.	
	Pavloc	Cemaziye'l-ahir 15. Cumartesi günü	2 gün konaklandı.	
	Kifo Eyaleti parçası olan Eslekof adlı kasabadan tahminen yarım saat uzaklıkta	Cemaziye'l-ahir 21. Cuma günü	5 gün ikamet edildi.	İkramlarda bulunulmuş ve Rusya Elçisi, İmparatoriçe hasta diyerek Abdülkerim Paşa'yı onu ziyaret etmeye ikna etmeye çalışmıştır.

	olan nezaret mahali			
Kişi Adı	Menzil Adı	Menzile Varış	İkamet Süresi	Açıklama
	Kifo'ya 3- 4 saat uzaklıkta bir köy	Cemaziye'l- ahirin 26. Çarşamba günü	1 gün ikamet edildi.	
	Kifo	Cemaziye'l- ahirin 27. Perşembe günü		Ertesi gün Kifo Generali'ne hediyeler gönderilmiştir.
	Simupolye	Recep ayının 8. Pazar günü	Gece konaklandı.	
	Kozelci	Recep ayının 10. Salı günü	1 gün dinlenildi.	
	Nijne	Recep ayının 15. Pazar günü	2 gün ikamet edildi.	
	Batorine	Recep ayının 21. Pazar günü	1 gece ve 1 gün ikamet edildi.	
	Prut	Recep ayının 23. Salı günü		
	Gulukof	Recep ayının 26. Cuma günü	2 gün ikamet edildi.	
	Gulukof	Recep ayının 29. Pazar günü		Resmi ikram yapıldıktan sonra hareket edildi.
	Dimitrofko	Şaban ayının ilk Salı günü	1 gün ikamet edildi.	
	Orel	Şaban ayının 5. Cumartesi günü	Pazartesi gününe kadar ikamet edildi.	
	Nikolski	Şaban ayının 9. Çarşamba günü	2 gün ikamet edildi.	
	Tula	Şaban ayının 13. Pazar günü		
	Oka	Şaban ayının 17.		

Kişi Adı	Menzil Adı	Menzile Varış	İkamet Süresi	Açıklama
	Serpuhof	Şaban ayının 17. Perşembe günü	Ertesi gün ikamet edildi.	
	Lopasnı	Şaban ayının 19.Cumartesi günü		
	Moskov Şehri'nin batısında	Şaban ayının 21. Pazartesi günü	2 gün ikamet edildi.	Ziyafet verildi.
Ebreskof General		Şaban ayının 23. Çarşamba günü		General, İmparatoriçe tarafında davet için Abdülkerim Paşa'ya gönderildi.
		Şaban ayının 23. Çarşamba günü	Alay'dan sonra paşa için ayrılan konağa gelindi.	Düzenlenen alaya katıldı.
Başvekil Ebreşkof tarafından davet		Şaban ayının 24. Salı günü		
Anşef General aracılığıyla İmparatoriçe'nin daveti.		Şaban ayının 25. Çarşamba günü		Padişah hediyeleri ve tasdiknâme-i hümâyun teslimi.
		Şaban ayının 26. Perşembe günü		Potemki adlı Anşef General, Başvekil, İmparatoriçe'nin oğlu içinde ilaveten birun ağaları vasıtasıyla hediyeler gönderilmiştir.
Mihmandar aracılığıyla İmparatoriçe tarafından davet		Şaban ayının Pazar günü		Davet yapıldı. Kağıt oyunları oynandı ve ikramlar edildi.

	Mübadele kararları	Şaban ayının Pazar günü akşamı		Abdülkerim Paşa esirler ile ilgili maddelerden memnun olmayarak ısrarla Şevvâl-i şerifin son günlerine dek geciktirmişlerdir. Başvekil bu konuda meramını anlatmıştır. Bütün bu ısrarlardan sonra Abdülkerim Paşa; büyük iskele tarafına gönderilen esirleride Moskov'dan döndüklerinde birlikte götürmek üzere yanlarında tevkîf eylediler.
Kişi Adı	Menzil Adı	Menzile Varış	İkamet Süresi	Açıklama
Veliaht adına mihmandar Elçi Paşa'yı davet etmiştir.	Komediye hane	Ramazan-ı şerif başlangıcı		
	Maskeli Balo	Ramazan-ı şerif ayının 3. Pazar günü akşamı		
İmparatoriçe'nin yemek daveti		Ramazan-ı şerif ayının Çarşamba günü		
		Ramazan-ı şerif ayının Çarşamba günü gecesi		İmparatoriçe'nin Hazine'si gezildi.
İmparatoriçe Sarayı'nda yemek daveti		Ramazan-ı şerif ayının 30. günü	Elçi Paşa katıldı.	
Feld Mareşal ve Bitamki vesair muteber generâllerıyla mülakât.		Kanun-ı evvelin 29. günü	Ertesi gün burada kalındı.	Komediye hane'ye gidildikten sonra Elçi Paşa konağına geri döndü.
		Şevval-i şerifin 25. Pazartesi günü		Elçi Paşa, veliahd ve ehliyle görüşmüştür.

Kişi Adı	Menzil Adı	Menzile Varış	İkamet Süresi	Açıklama
		Şevval-i şerifin 25. Pazartesi günü		Sulh günü
	Tula	Şevval-i şerifin 25. Pazartesi günü	2 gün ikamet edildi.	
	Moskova	Zi'l-kâdenin 6. Cuma günü		
Name-i Hümâyûn teslimi için gelen General Kallavel'in daveti		Zi'l-kâdenin 7. Cumartesi günü	Hutbenin teslimive barış akdinin yapılması.	
Elçi Paşa'nın yolcu edilmesi		Zi'l-kâdenin 8. Pazar günü		
	Kaynarca	Zi'l-hiccenin 9. Günü		Elçi Paşa burada ikamet ederken mirmiran davet emiştir.
		Zi'l-hiccenin 10. günü öğleden sonra		Başvekili tarafından Ebreşkof generâli gelip öncelikle sadrazam tarafından eski adet üzere gönderilen mektûb-ı aliyyenin cevâbını kabul etmek ve teslim almak için Elçi Paşa'yı davet etmek amacıyla Kalavel varıp mülakât ve mikdâr-aram ve rüsûm-ı layıkıyye riâyet olunarak adı geçen cevap kabul edilip teslim alınarak geri dönüldü.
	Elçi Paşa'yı Moskova'dan yola çıkarma ve geri dönüş	Ocak ayının sonlarında		Üç kafileye taksim olunup seyisler ve padişah hediyeleri arabacıları vesaîr bazı askerler üzerlerine selâm ağalarını kafele başkanı tayin ederek adı geçen ayın on ikinci Cuma günü yola çıkılmış ve ertesi günü Başveki'lin ziyafet davetine

				<p>katılmış eice saat üçe kadar eğlenip ayrılmıştır ve ikinci kafile kethüdâlarını da kafilenin başkanı tayin ederek adı geçen ayın on beşinci pazartesi günü tayin ile adı geçen ayın on sekizinci perşembe günü Elçi Paşa cenabı dahi yardım isteyerek billahi teâlî rehber-i yemîn-i teveccüh hazret-i cihândâri ile mevcut maiyeti ve ikâmet ve istinâne-i devlet-i âşinâya cânibete tahrik-i kademe-i 'azimet ve birkaç gün içinde Başvekil tarafından uygun görüldüğü şekilde ortaya çıkan</p> <p>taleplerine dair İmparatoriçe' ye misafirperverliğinden memn uniyeti belirtilen bir kıta dostane mektup yazıp hazırlatmışır. Yolculukları esnasında adı geçene ulaşmak üzere Başvekil'e göndermişlerdir.</p>
Kişi Adı	Menzil Adı	Menzile Varış	İkamet Süresi	Açıklama
	Tula	Yüz doksan senesi muharrem ayının ilk çarşamba günü		Elçi Paşa tarafından general mihmandarımız aracılığıyla Başvekil'e dostane mektup gönderildi.
	Orel	Muharrem ayının 14. Salı günü	Perşembe gününe kadar ikamet edildi.	
	Özi Nehri	Muharrem ayının Cuma günü		
	Podol	Muharrem ayının Cuma günü	1 hafta ikamet edildi.	Bu sırada Tula Şehri'nden başvekil'e gönderilen emir-nâme-i asafânenin cevâbı o

				sırada başvekil tarafından vürüd etmiş bulunmağa adı geçen cevapda İstanbul'a gönderildi.
	Poline	Rebiü'l-evvelin 18. Günü		Öncelikle Moskova'dan hareketimizde ilerice sevk olunan kabile-i evveli ve saniye ile orada telâkkî ve ictimâ olunduğu esnâda İstanbul'dan geri dönecek Rusya elçisinin gelmesi beklenirken adı geçen mihmandârimız olan generale gelen kağıdında cemaziye'l-evvel ortasında Hotin havalisine ulaşacağı yazılmıştır. Bundan dolayı o vakte kadar burada ikâmetimiz halinde mihmandârimız olan general Elçi Paşa'ya gelip kendisi ve yanında olan maiyeti matemleri alameti olan siyahlar giydiklerinden sebebi sorulmuş ve imparatoriçenin gelini ehli merd ve eyledikde Allah'ım dergâh hüda kalanları daha sonra cemaziye'l-evlânın on ikinci günü Hotin'e vusûl bulacağı adı geçen elçi tarafından adı geçen generale yazı ile haber verilmiş bir vakitte Turla nehri sahiline ulaşıp adı geçen ayın on üçüncü Cuma günü kuşluk vakti Rusya elçisi Hotin varoşuna ve öğleden sonra Elçi Paşa'da Ezvance Sahrası'na vâsıl oldular.
Elçi Paşa, Kethüdâsı ve Divan katibleri	Hotin	Rebi'ül-ahir 12. Perşembe günü	Sekiz gün ikamet edildi.	

ve Mihmandâr Paşa ve Hotin Zabitanı ile beraber alay ile birlikte.				
Kişi Adı	Menzil Adı	Menzile Varış	İkamet Süresi	Açıklama
	Çuçure	Rebi'ül-ahir 20. Cuma günü	1 gün ikamet edildi.	
	Kalas	Cemaziye'l-ahirin 6. Pazartesi günü	2 gün ikamet edildi	
	Maçin	Cemaziye'l-ahirin 8. Çarşamba günü	1 gece konaklandı.	
	Dobruca	Cemaziye'l-ahirin 9. Çarşamba günü		
	Hacıoğlu-pazarı	Cemaziye'l-ahirin 10. Perşembe	1 gün ikamet edildi.	
	Kırkkilise	Cemaziye'l-ahirin 11. Perşembe günü	1 gece ikamet edildi.	
	Silivri	Cemaziye'l-ahirin 11. Perşembe günü	1 gece ikamet edildi.	
	İstanbul	Recep ayının 2. Cumartesi		

Tablodan anlaşıldığı üzere Abdülkerim Paşa Sefaret güzergahı boyunca hareket menzillerini, ne kadar süre kaldıklarını, gezip görülen yerleri tasvir ederek anlatmaktadır. Ayrıca kimlerle görüşüldüğünü, hangi davetlere ve törenlere katıldığını, kimlere mektup yazdığını belirtmektedir.

BÖLÜM 4: SEFÂRETNÂME-İ ABDÜLKERİM PAŞA'NIN TRANSKRİBİ

4.1. Abdülkerîm Efendi Sefâretnâmesi¹²⁵

(1b) Hamd-i begâye-i hazret-i mâlikü'l-mülk-i lâyezâl ü tasliye ve teslîm-i resûl ü ashâbülden sonra hâlâ erîke pirâ-yı taht-gâh-ı Osmânî ve serir-arâ-yı mülk cihânbanî halife-i rûy ı zemin ve padişah ma'delet ayan şevketlü azimetlü kudretlü velini'metimiz¹²⁶ şehenşâh âlem-penâh sultânü'l-mu'azzam ve hâkânü'l-mefhûm es-sultân 'Abdülhamid Han İbnü'l-sultân Ahmed Han hâlidullah hilâfete ve abad-ı saltanata mademe'l-felekü'l-devvâr ve ta'kibü'l-leyl ü ven-nehar efendimiz hazretlerinin zıll-i zalil übbehet ve saltanatları fezâ-yı pehnâ-yı 'âlemde ali intihai'd-devrân mebsût ü memdûd ü tınâb çetr-i devlet ve şevketleri evtâd-ı te'yidât-ı sübhaniyeye merbût u meşdûd olmak duâ-yı icâbet-fermâsı ve dibâce-i sahâif-i asâr ü ser-nâme-i makâl ü giftâr kılınmak vaciye-i zimmet 'ubûdiyet istimaldir¹²⁷ ki yüz sekseniki senesi evâilinde hudavendiğar sâbık-ı (2a) merhum magfîret-nişâni merhûm Sultan Mustafa Han cennet-mekan hazretlerinin avân-ı saltanatlarında devlet-i aliye-i ebed peyvend ile Rusya devleti beyninde hudûs eden ihtilâf ü hısâm imtidâdı takribiyle mizâc-ı 'âlemiyâne 'arz olan ilel-i zucret ü ısrâb ile sagir ü kebir berna vü pir-i muztârib-bitâb iken bi-inayetullâhi teâla seksen yedi senesi evâhirinde ol şehenşâh-ı âlem-penâh¹²⁸ ve cihândâr-ı re'fet-i dest-gâh¹²⁹ efendimizin neyyir-i sipihr-i ma'delet olan mübarek zat-ı mevhibet-simat-ı hümayunları bi's-saade ve'l-ikbâl revnâk-ı efza-yı beytü'ş-şeref cah ü celâl ve pertev efrûz burc-ı saltanat ve iclâl oldukda hulûl-i nevrûz cülûs-ı meymenet asarları gülzâr-ı cihâne feyz-i bahş nev-bahar olub yevmen-fe-yevmen mizâc-ı 'alemde kâbul-i tedbîr salah ü asâyîşe 'alayım isti'dâd-ı asâkir¹³⁰ olmagla ta'biat-ı vakt ü hale göre şerbet-i¹³¹ safvet-nümayü's-salâh

¹²⁵ İ :Sefâretnâme-i Abdülkerim Paşa

¹²⁶ İ: Azimetli velini'metimiz

¹²⁷ İ: Ubûdiyet-i sadâkat istimaldir

¹²⁸ İ: Ol şehinşâh-ı ma'dalet- penâh

¹²⁹ İ: Cihândâr-ı mekremet dest-gâh

¹³⁰ İ: Asâyîşe istidâd-ı alamiye

¹³¹ İ: Vakt -ü hale muvâfık şerbet

seyyidü'l-ahkâm ile tedviye ve ilacına ihtimâm ile ol esnâda ordû-yı hümâyunda¹³² kethüdâ-yı Sadrazamı bulunan Resmi Ahmed Efendi murahhas-ı evvel ve reisü'l-küttâb sabık İbrahim Münib **(2b)** murahhas-ı sâni ta'yin buyurulmagla varılıb Silistre havâlisinde vâ'ki Kaynarca¹³³ nam-ı mahalde Rusyalının ordugâhında Feld Mareşal Romançof ceneral ile mukâlemeye agâz ü ekser mevâdd-ı mukaddema karâren müzâkere ve mukâleme ile karâr bulmuş olduğundan hemân bir hafta zarfında münâvele-i temessükât¹³⁴ ile ¹³⁵ serir şite-i hüssâm inkıta' ve inkısâm bulub eser-i yemen-i kudüm saâdet-i lüzum hazret-i hilâfet-penâhileriyle sâhâ-i cihan numûne-i nümâ riyâz-i cenân ve nesim-i lutf-i yezdân sü-be-sü ve zan ü feyz-i¹³⁶ keremiyet heva-yı asayiş ile kalub¹³⁷ der hemşide-i alemiyân manend-i gül-i aşküfte ve handan olub elsine-i sagâr ve kibâr leyl ü ve'n-nehar bülbül hamd ü sena-yı cenâb perverdigâr ve dua-yı bekâ-yı saltanat-ı şehriyârî¹³⁸ mekremet-i asar ile galgale-i endâz sipihri devvâr oldular. (Önce Allah'a hamd sonra hamd yine hamd).

(Nazm)

Ey Allah'ım! O cihanı süsleyen padişahın saltanat tahtında ömrünü ve talihini arttır. Talihinin parlaklığı güneş gibi bütün gökyüzünü sardığında gölge gibi her yerde düşmanın talihsizliği onu takip etsin.

(3a) Yukarıda anlatıldığı üzere padişah ordusu adı geçen 1188 senesi recep ayının¹³⁹ ilk günü ve gecesinde İstanbul'dan dirayetli kişiler ve itibar sahiplerinden birinin elçilikle tayin ve gönderilmesi eski adet üzere olduğu gibidir. Osmanlı İmparatorluğu'nda atlı askerlerin karşılaşmasından ayrılan (es-seyyid Abdülkerim Efendi) bunların arasından seçilmiştir. Adı geçen ayın yirmi altıncı Pazartesi günü bu göreve yani hediye göndermek için, Rumeli beylerbeyliği rütbesiyle mirmiran rütbesi, verilmiş ve ilaveten itibar kaderi terfi ve yükselmesi için şimdiki halde

¹³² İ: İhtimâm ile ordu- yı hümayûnda

¹³³ İ: Silistre havâlisinde (Kaynarca)

¹³⁴ İ: Emr-i mukâleme nizâm ve münâvele-i temessükât- muahede ile serir-i şite

¹³⁵ İ: Fî 8 ca sene 1188

¹³⁶ İ: Yezdan bu cihetden ve zan ü feyz

¹³⁷ İ: Keremi asâyiş ile kalub

¹³⁸ İ: Saltanat-ı hazret-i şehriyârî

¹³⁹ İ: Adı geçen (mezbur)

hükümdara yakışacak şekilde elbiseler giydirilmiştir. Selefine kıyasen bütün malzemesi verilmiştir. Bu fakir kula da döndüğünde geri alınmak şartıyla Osmanlı Devleti tarafından silahdâr kitabeti tevcîh-i inâyet birle¹⁴⁰ umûr-ı sefârete dair vaka'î zabt ve tahrîr için¹⁴¹ adı geçen maiyetinin terfîk ve tayîn ve zi'l-kadenin yirmi dördüncü günü canib-i şehen-şâhiden Rusya İmparatoriçesine bir mu'tâd tertib buyurulan hedeyâ-yı hüsrevâne¹⁴² padişah huzurunda gerektiği şekilde adı geçen elçi teslim almıştır. Adı geçen ayın yirmi altıncı cumartesi günü adı geçen bi'd-dâvet¹⁴³ saray-ı asafîye vararak Sadrazam¹⁴⁴ ve Şeyhü'l-islam Efendi hazretleriyle¹⁴⁵ rikâb-ı kamyâb hazret-i zıllullâhiye Rumeliye 'azimet ve ağa bağçesi nâm-ı nüzhet-gâh minva-ı iştibâhda evvela müşarü'n-ileyh¹⁴⁶ hazreti daha sonra Elçi Paşa cenabı baryafte-i atif ve tutiya-yı fettâh iksir-i irtisâm hazret-i mekremete¹⁴⁷ nişver ile tekhîl-uyûn mefâhîret ve cevâhir-i âlembehâ-yı hitâb mustetâb-ı şahane ile teşnif ezan mübâhât ve bir aded ferve-i semmûr iftihârları tezyîn buyurulduktan sonra mübarek yed-i müeyyed malûkane ile tasdiknâme-i hümâyûn sadrazam hazretlerine tevdi' etmiştir. Onlar da takdim-i levâzım tekrîm ile¹⁴⁸ Elçi Paşa cenabına teslim¹⁴⁹ edilmiştir. Elçi Paşa cenabı¹⁵⁰ da riayet-i resm-i tefhîm ile bir girifte-i ihtirâm ederek¹⁵¹ ol-makâm sipihr -i ihtişam- encüm huddâmdan beder ü tasdiknâme-i hümâyûnu divân katiblerinin¹⁵² dü-dest-i tekrîm¹⁵³ ve ibcâline ibda' birle davet ve dogru hanelerine azimet eylediler. Daha sonra adı geçen ayın yirmi sekizinci Pazartesi günü sadrazam hazretleri ve Şeyhülislâm Efendi¹⁵⁴ cenâbları ve kapu ricaliyle resm-i tevdi' (4a) icra edildikten sonra adı geçen ayın ilk günü¹⁵⁵ Perşembe günü saat beşi otuz bir dakika geçtiğinde ibtidâ divânegân ve gönüliyân nefreti daha

¹⁴⁰ İ: Tercîh birle

¹⁴¹ İ: Vekaiyi zabt için

¹⁴² İ: Mülükâne-i Huzur- ı asâfide

¹⁴³ İ: Davet birle

¹⁴⁴ İ: Sadrazam hazretleri

¹⁴⁵ İ: Şeyhü'l-islam Efendi cenâblarıyla.

¹⁴⁶ İ: İştibâhda ibtida müşarün-ileyh hazretleri

¹⁴⁷ İ: Huzur u mekremet

¹⁴⁸ İ: Takdir-i resm-i ta'zîm ile

¹⁴⁹ İ: Elçi Paşa'ya teslim

¹⁵⁰ İ: Anlar dahi

¹⁵¹ İ: Riâyet-i adab-ı ebhâl ile bir girifte-i dest-i ihtirâm edüb

¹⁵² İ: Divân katibine tevdi' ve ol dahi

¹⁵³ İ: Terkîm iderek avdet hanelerine azimet

¹⁵⁴ İ: Sadrazam hazretleri vesâir Şeyhü'l-islâm Efendi

¹⁵⁵ İ: Mâh-ı zilhiccenin gurresi

sonra tuğ u 'âlem , daha sonra yelkendest ve donanmış yedekler daha sonra padişah hediyeleri arabaları daha sonra kapucular kethüdâsıyla selâmağası daha sonra dîvân-ı hümâyûn hocalarından Elçi Paşa'nın damadı daha sonra tasdiknâme-i hümâyûn arabası daha sonra şatran ve müsellâh-ı çukâdârân ile Elçi Paşa cenabı arkalarında Gedik ağaları daha sonra kethüdalarıyla divan katipleri sonra Enderun ağaları kafalarında¹⁵⁶ mehterhane ve karakullukçu takımı yürümek üzere tertip olunan alay ile Paşa'nın hanesinden hareket edilmiş ve Şengül Hamamı önünden sarây-ı sadrazam huzurundan alay köşkü nam-ı burc-ı afitâb şevket ü lâne-i hümâ-yı saltanatın manzara-i aliyesi mukabiline vusulde Elçi Paşa cenabı at¹⁵⁷ eyerlerinden zemin-i ubudiyete nüzul ve tutiya-yı hak ibtihâl ile dide-i mübâhâti mekhûl ve tekrar ferve-i semûr-ı inâyet neşverü'l-basıyla mazhar-ı itaf şehensâh mekremet-i şümûl buyurulduktan sonra matrah-ı şu'a enzar-ı giti firûzdan ba'de'l-ubûr esniyye-i ¹⁵⁸(4b) ata binerek alay ile Silivri Kapısı'ndan geçilerek o gece KüçükÇekmece'de konaklandı. Ertesi günü vazifeyi yerine getirmek üzere hareket edildi. Dördüncü menziliz olan Kınaklı menziline bir miktar kar ve yağmur bulutları artmıştır¹⁵⁹. Bergosa menziline vardığımızda¹⁶⁰ Allah'ın inayeti ile¹⁶¹ ve yemin-i teveccüh hazret-i velîü'l-niâm hevâya keşâyîş gelüb dest ü hümâyûn fasl-ı bahardan numûne-i numûn olmağla ¹⁶² güzel havalar ile adı geçen ayın onuncu günü Edirne şehrine ulaştıktan sonraki gün İstanbul'dan vakt-i hareketlerini mübin Rusya elçisine ve Feld Mareşali'ne başka başka iki adet gönderildi. Boğdan hududundan geçişimiz esnasında gereken malzemenin akçesiyle tedarik edilip hazırlanması için Boğdan voyvodasına iltifat eden mektuplar yazıp, kapucular kethüdâsıyla gönderildi. Rusya elçisinin¹⁶³ hududa yaklaşan şanı efvâh-ı nasdan istimâ' olunması, alıkonulması uygun görülmeyp¹⁶⁴ hemen adı geçen ayın¹⁶⁵ on altıncı Cuma günü Edirne'den hareket edilerek, Yanbolu¹⁶⁶ Kasabası'nda birgün ikâmet edildi. Çalikkavak

¹⁵⁶ İ: Enselerinde

¹⁵⁷ İ: Elçi Paşa zîn-i esbinden

¹⁵⁸ İ: Eseblerine

¹⁵⁹ İ: Berf ü sırma zuhûr edüb

¹⁶⁰ İ: Varıldıkda

¹⁶¹ İ: Sübhane

¹⁶² İ: Felillahül hamd latif-i hevâlar

¹⁶³ İ: Tesyîr olunduktan sonra Rusya elçisinin

¹⁶⁴ İ: Olunmayub

¹⁶⁵ İ: Adı geçen ayın (merkûm)

¹⁶⁶ İ: Edirnedden harekete ibtidâr ve esns-yı rahda bir gün Yanbolu kasabasında ikamet ve karar

Boğazı'ndan geçilerek adı geçen ayın¹⁶⁷ yirmi altıncı **(5a)** günü¹⁶⁸ Şumnu'ya varıldı. Burada ikamet ederken Boğdan voyvodasından gelen cevap¹⁶⁹ kağıdında isâkıcı ve timâr abâd üzerlerinden yol gösterekrek geçmiştir.¹⁷⁰ Lakin havâlisi henüz istilâdan kurtulup iktisâb eylemediğine binaen tedarik edilen malzemede büyük sıkıntılar ortaya çıkmış ve Boğdan havalisinden geçtiğimizde etrafa nisbeten suhûlet-i bahire¹⁷¹ olmağla bu mahzurlar irad olunarak Kalas üzerinden Prut boyuyla Hotin'e doğru azimetimiz zarûri olduğundan tekrar adı geçen voyvodanın tahririnden sonra seksen dokuz senesi mahremü'l-haramın dördüncü Pazartesi günü Şumnu'dan hareket edilmiştir. Sekizinci Cuma günü Silistre Kasabası'na yerleşilerek ikâmet ettikten sonra Rusya elçisi tarafından hareketi ve seyrini, gelene kadar beklemek kararlaştırılmışken adı geçen kasabanın havalisinde yiyecek ve içeceğin az olması sebebiyle fazla ikâmet olunursa yiyecek hususunda günden güne ahalinin yiyip içme zaruretlerinin gittikçe artacağı **(5b)** aşikâr olduğundan Rusya elçisinin hududa yaklaşmasından dolayı elçiler mübâdelesine memur olan kaymakamı veziri Ersto Mehmed Paşa hazretlerinin¹⁷² merkeze¹⁷³ gidilmesinin ertelenmesinin gerekliliği

¹⁶⁷ İ: Mah-ı merkûm

¹⁶⁸ İ: Yirmi altıncı pazartesi günü

¹⁶⁹ İ: Bogdan voyvodası tarafından adı geçen mektuba cevap olmak üzere ulaşan

¹⁷⁰ İ: İrae-i tarîk ubûr

¹⁷¹ İ: Bahr

¹⁷² İ: Ersto tedbir-i melik Mehmet Paşa hazretlerinin

¹⁷³ İ: Makarr-ı hükümetleri

Silistre'den Maçin'e on iki menzil mesafe olup ol havali **(6a)** dahi henüz bir taraftan meskenleri ve mahalleri onarmaya başlanmıştır. Uzak menzillerden celb-i akvât¹⁷⁴ zaruriyeleriyle iştigâl üzere olduklarından yolculukta bir tane yiyecek temini mümkün olmayıp ve Silistre'den Kefe'ye kadar malzeme götürülmesi zorunlu olduğundan Silistre'den Eflâk hududuna oradan da İbrail'e oradan Kalas'a varmak suretinden gayrı yol olmadığına dair adı geçen mahalden İbrail'e kadar üç günlük gerekli olan yiyecek bedelini tedârik için Eflâk voyvodasına mahsûs mektubu ve miktarı hesaplayarak beş yüz guruş göndermiştir. Boğdan voyvodası tarafından o sırada vürûd eden berdar başısı Kalas'dan hareket ettikten sonra Çuçûre adlı mahalden Prut Nehri'ni geçerek tertib olunan menzillerin defteri teslimiyle iade ve irca olunduktan sonra Eflak voyvodası tarafından gelen cevabında talep edilen malzemenin tedarikine irâd-ı izar ve ihya ile adı geçen miktarı vermiştir. İbrail'e varınca üç günlük malzememizi Silistre'den satın alınmıştır. **(6b)** Yukarıda beyân olduğu üzere karar verilen Pazartesi günü mevcut olan üç dört kayık ile Karelaş'e gemilere yüklenilmiştir. O esnada Rusya elçisine Osmanlı İmparatorluğu'ndan mihmandar tayin olunan padişah kapısı kapıcıbaşlarından Karahisarî Ahmed Bey gelmiş bulunduğu onuda Eflâk yakasına geçirip adı geçen ayın yirmi sekizinci Perşembe günü Elçi Paşa'da maiyetiyle iki kıta Tuna şayıklarına binip Yemen-i teveccüh hazret-i hilâfet-penâhi ile adı geçen günde sahife-i sema saf ü mühre-i mihr cihân-tâb ile pezirâ-yı incilâve asâr-ı sevâd-ı gayyûmdan sade ve muarra ve hulûl-i nevrüz firûz-ı takrîbiyle deşt ü sahra dahi ferş-i sebze-zâr ile zümrüd-gûn ve eşcârın herbiri ezhâr-ı rengâreng ile nahl-ı sûrdan numûne-i numûn olmağla Tuna nehri üzerinde etraf ü encâni temaşa vesaye-i 'inayet vaye-i şahanede safa ederek karşı Karelaş'e güzâr olundular.

Adı geçen mahalden İbrail'e varınca Eflâk arazisinde bulunan üç adet menzilde Eflâk ahalisinden¹⁷⁵ bir hilal-i mutâlebe ve ahz olunmayub **(7a)** Eflâk voyvodası tarafından¹⁷⁶ adamının getirdiği tavuk piliç gibi eşya dahi kabul olunmayıp beraberinde getirdiği¹⁷⁷ yiyecekler ile beslenerek ayrıldık. Adı geçen Safer ayının

¹⁷⁴ İ: İsticlab-ı akvât

¹⁷⁵ İ: Ahalisinden mecanen

¹⁷⁶ İ: Mihmandar olmak üzere zuhur iden bir nefer ademinin Elçi Paşa'ya hediye olmak üzere getirdiği birkaç adet tavuk ve piliç

¹⁷⁷ İ: Müsteshab ve mevcut olan

dördüncü Çarşamba günü Kalas Kasabası'na geçip yerleşildi. Adı geçen kasaba muharebe zamanında tamamen harap olmuştur. Fakat iki adet boyarhanesinden başka konaklama menzilleri harap olmuş iken eser-i yemin-i himmet-i şehensâh-ı maâdelet-maab ile birkaç yüz kadarı büyüüt ve bir miktar dükkan bina ve reayayı çokça iskan ve ivâ olunub tarafından dahi tevfir ve teksîr üzere olmalarıyla kariben hey'et-i asliyesin iktisâb-ı memuldur. Ertesi günü adı geçen kasabada ikâmet edildi. Cuma günü buradan hareket edildi. Dört saat mesafede bir köyde durularak o gece konaklandı.¹⁷⁸ Rusya Feld Mareşali tarafından zuhur iden kağıdında mübadeleden sonra talep olunacak malzeme her ne ise öncelikle defterin gönderilmesini yazarak istemektedir. Elçi Paşa cenabı¹⁷⁹ dahi sâhib-i haneye tahmil-i bâr-ı külfet menafi-i de'b-i müsâferetdir yollu mezâmini mektûb-ı tahrîr ve bu husûsu devletleri şanına aceleyle yazarak haber vermiştir. Akabinde adı geçen Mehmed Paşa hazretlerinin de (7b) Turnevi'ye ulaştıklarını çukadârlarıyla beyan ettiği bir adet mektupları ulaştığında adı geçende Hotin'e varmaları ile güzel sonuçlar içeren cevabını yazarak yine çukadârlarıyla gönderilmiştir.

Ertesi günü adı geçen köyden hareket edilerek yola çıkıldı. Adı geçen on ikinci Perşembe günü Yaş Kasabası'na altı saat yakınlıkta Ezbiruga adlı köye Feld Mareşal tarafına vardığımızda İstanbul'da ikamet eden elçi vekiline mebûs ulak vasıtasıyla ulaşan Rusya elçisinin (Rebnin Generalin) sınıra varması Rusya'da suların

¹⁷⁸ İ: Karyeye nüzûl olundukda

¹⁷⁹ İ: Elçi Paşa dahi

donması ve kışın şiddetli geçen zamanı aşağı yukarı haziran sonları yahud Temmuz başına kadar te'hir edeceğini yazmıştır¹⁸⁰. Bu nedenle adı geçen vakte daha çok zaman olduğundan ¹⁸¹ Elçi Paşa cenabı¹⁸² da durumu İstanbul'a yazmış ve bu konuda meydana gelen emr ü fermana intizârda olacağını tayin ve vürûd eden kağıdı dahi arzuhaline mevzuen Tatar'a bıraktığı¹⁸³ ve adı geçen ulağı yanına katarak Osmanlı Devleti'ne karâr¹⁸⁴ gönderilmiştir. Boğdan voyvodasına dahi izâr-ı¹⁸⁵ mahrureye mebni vürûd¹⁸⁶ emr ü **(8a)** ferman veliü'l-niamiye dek Boğdan hududu dahilinde beklemeleri gerektiğini beyân etmişlerdir. O zamana kadar ikâmete uygun bir köy tahsis edilmesini talep etmiştir. Adı geçen voyvodada Boğdan Köyü'nden Hotin hududuna yakın Çuçûre adlı köye sevk ve delâlet etmekle ertesi günü hareket edildi ve Çuçûre'den Prut nehrini geçerek adı geçen ayın on yedinci Salı günü adı geçen köye varmıştır. Çadır kurularak ikâmet edildi. Daha sonra adı geçen ayın yirmi sekizinci Cumartesi günü adı geçen Mehmet Paşa hazretlerinin adı geçen köye yaklaşımları¹⁸⁷ haberi ulaşmıştır. Elçi Paşa cenabı dahi bizzat¹⁸⁸ ittiba' hassasıyla süvâr ü varub bir saat uzaklıkta mahalden karşılayarak ve davet ile hem'inan sohbet olarak adı geçen¹⁸⁹ köye götürüp birkaç saat yerleşerek dinlenildi. Gerekli ikram ve ihtirâmdan sonra adı geçen hazretleri hareket ederek Hotin canibine doğru hareket eyledi.

O esnada rûz-ı hazr dahi hulul eylemek takrîbiyle esbân-ı mevcûde Prût kenarı taraflarında¹⁹⁰ bulunan **(8b)** çayırlara ihraç ile şerr-i furûd emr ü fermana müterakkib iken mukaddema Ezbiruga Köyü'nden mebûs-ı devlet-karâr kılınan Tatar Rebiü'l-evvel ayının yirminci Perşembe günü zuhur ve müstashabı olan beş bin guruş atıyye-i behiye hazret-i cihândâr mekremet-i nisâr ile emr ü ferman evliyâ-yı nâme-yi Elçi

¹⁸⁰ İ: Tahrir eylemiş.

¹⁸¹ İ: Olduğuna binaen

¹⁸² İ: Elçi Paşa dahi

¹⁸³ İ: Tatar'a teslîm

¹⁸⁴ İ: Devlet-i aliyyeye

¹⁸⁵ İ: Bir kıta mektub tastir ve izâr-ı mahrureye

¹⁸⁶ İ: Mebnî Cenab-ı devlet-i aliyyeden vürud

¹⁸⁷ İ: Takarrun eylediğini

¹⁸⁸ İ: Cenabı bi'z-zat

¹⁸⁹ İ: Adı geçen köye (merkûmeye)

¹⁹⁰ İ: Prut kenarında

Paşa cenabına teslim ettikten sonra mantuk-ı emr-i gali üzere¹⁹¹ Boğdan voyvodası tarafından rü'yet ü tanzîm olunan malzemenin fiatı ve yevde-i mumaileyhin dilhâhı üzere adet ve hesâb ve teslimat¹⁹² bade't-tenzîl kusur iktizâ eden meblağ derhal eda ve teslîm ve makbuzunu mübin-i yedinden ahz¹⁹³ olunan ve der-i aliyeye irsal ve vakt-i mev'ûde dek Hotin hududunda ikâmet olunmak ferman buyurulduğu der-akâb adıgeçen Mehmed Paşa hazretlerine tahrîr ve Hotin Köyü'nden bir münâsib bir köy tahsis edilmiştir. Onlarda Kotujan karyede¹⁹⁴ ikâmet olunmasını¹⁹⁵ onaylayıp tasvib eylemeleriyle rebîü'l-ahirin ikinci Perşembe günü Çuçüle'den hareket olunduktan sonra yolda Rusya elçisi tarafından vürûd eden tahrîrâtda¹⁹⁶ kendi rütbesi öncelikle Belgrad (9a) musalahası akabinde Rusyalu tarafından mebûs olan büyük elçileri Romançoğ'un rütbesinden faik iken o vakte kadar tertib olunan tayinât ve hakkında icra olunan resmi muamelâta kani olduğu mukaddemâtını bade't-temhîd mesfûr Romançoğ'a bir kapucıbaşidan ma-âda bir mirmirân mihmandar tâyin edilmiştir. Bu defa da Elçi Paşa cenabına Rusya devleti tarafından bir Polkovnik ile bir general¹⁹⁷ mihmandar tahsîs olunduğun tahrir ve iş'âr ve Romançoğ'a verilen tayinât defterinin¹⁹⁸ bir suretini de bas ü tesyâr ile¹⁹⁹ kendisinde kapucıbaşidan ma'ada bir mirmiran-ı mihmandar ve nasb-ı ol-vechîle tayinât-ı tertîb olunmuştur. Elçi Paşa cenabı²⁰⁰ da talep ettiği üzere²⁰¹ bir tayinât defteri gönderilmesini iltimâs etmekle Elçi Paşa cenabları da hemen arkasından cevâb olmak üzere bir kıta ka'imesinde mukaddeme-i mihmandar nasb olunan dergâh-ı âli kapucıbaşılardan Karahisari Ahmed Beğ'den ma-âda mirmirân-ı kiramdan sabıka-i Beğşehri sancağı mutasarrıfı Kara Mütessellim Ahmed Paşa dahi memûr kılındığından hala Hotin'de adı geçen elçinin vürûduna intizâran kıyam üzere olub o levazımları (9b) dahi mükemmelen amade kılındığı tahrîr ve tayinât hususunda tarafının mikdâr cemiyetleri bir diğlerinden mütefavit olmamak takribiyle adı geçen elçi tertîb

¹⁹¹ İ: Emr-i şerif üzere

¹⁹² İ: Kit'a ve teslimât

¹⁹³ İ: Vesika-ı ahz

¹⁹⁴ İ: Kotujan nam karyede

¹⁹⁵ İ: İkâmetimizi

¹⁹⁶ İ: Evrâkda

¹⁹⁷ İ: Ve bir ceneral

¹⁹⁸ İ: Romançoğ mersume ita' olunan tayinat-ı yevmiye defterinin

¹⁹⁹ İ: İrsâl ve tesyar ile

²⁰⁰ İ: Elçi Paşa tarafından

²⁰¹ İ: Matlubu olan

olunacak tayinât miktarını bize dahi kifayet eder. Ahir-i defter tertibine hacet yokdur diyerek cevâb-ı tastir ve adı geçen elçinin tahrirâtının aynını der-saâdete tesyîr ve keyfiyeti²⁰² dahi minvâl-ı meşrûh üzere tahrîr ve iş'âr eylediler.

Daha sonra adı geçen ayın beşinci Perşembe günü adı geçen Kotujan Köyü'ne varıldı. Cemaziye'l-evvelin üçüncü Çarşamba günü Rusya elçisinin tekrâren varid olan²⁰³ bir saat yakınlıkta mahâle varmak üzere olduğu beyanıyla Elçi Paşa cenabı dahi Hotin'e bir saat yakınlıkta²⁰⁴ mahâle varmıştır. İkâmet ile resmî mübadelenin nehir üzerinde veyahud karada icra olunması suretleri müzakeresine ibtidâr ve Turla'dan ayrılmak için ne kadar kayık teheyri' ettirildiği iş'ar olunmak iltimâsı tastîr etmekle Elçi Paşa dahi emr-i mübâdeleye addı geçen Mehmed Paşa hazretleri me'mûr buyurulmak takrîbiyle bu hususların cevâbı onların (10a) taraflarından tahrîr ve inba' olunacağını Rusya elçisine tastîr ve keyfiyeti dahi adı geçen inba ve adı geçen hazretleri dahi sabıklarına kıyasen Turla Nehri üzerinde mübâdele olunmak üzere levazımâtı tanzîm ve eşyansının dahi tamamlanmış olduğunu elçiye iş'ar²⁰⁵ buyurdular.

Daha sonra adı geçen Mehmed Paşa hazretlerinin vürûd eden mektublarında Rusya elçisinin Ezvançe'ye ulaştığı beyânıyla²⁰⁶ Elçi Paşa cenabları dahi doğru Turla Sahili'ne tevârüd eylemeleri adı geçen ayın yedinci Çarşamba günü Kotujan'dan²⁰⁷ hareket²⁰⁸ ederek alay ile Hotin varoşundan ayrılarak adı geçen nehrin Hotin tarafında²⁰⁹ Rusya elçisinin²¹⁰ ordugâhı mukaielinde bulunan sahrada tarh ü tertîb olunan hayyâm-ı mazrûbe nüzul ü karâr eylediler. Ertesi günü adı geçen Mehmed Paşa hazretleri²¹¹ bu abd-i kemineyi taleb ve Rusya elçisinin ibtidai-i Elçi Paşa tarafından istifsâr-ı hatır olunmak me'mulünde olduğunu ve bu konuda Elçi Paşa

²⁰² İ: Dersaadetede irsâl ve keyfiyeti

²⁰³ İ: Varid olan tahriratında Hotin'e sekiz saat mesafe mahalden bir saat karib mahale vürud üzere olduğu beyânıyla Elçi Paşa cenabı dahi

²⁰⁴ İ: Bir saat miktarı

²⁰⁵ İ: Elçi-i mümaileyh

²⁰⁶ İ: Vürud u firâr eylediği beyânıyla

²⁰⁷ İ: Kotujan karyesinden

²⁰⁸ İ: Sûvâr

²⁰⁹ İ: Hotin cenabında

²¹⁰ İ: Elçi-i mûmâ-ileyhin

²¹¹ İ: Adı geçen (Müşarü'n-ileyh hazretleri)

cenabından uygun olmayan kimseye gönderilir ise oldahi mukâbele-i bi'l-misl eyleyeceğini ve bu abd-i hakirin me'mûr ve mevcûd olduğundan **(10b)** o zamana kadar birkaç defa Elçi Paşa'ya amed ü ref't eden ofesârların takrîrleriyle hâbir olmak takrîbiyle hakirin varmamdan ziyade memnun olacağını bize ifâde eyledi”²¹² diye adı geçen hazretlerinin takrîr buyurmalarıyla gelip bu keyfiyeti Elçi Paşa cenablarına haber verilmekte onlar dahi Osmanlı Devleti mahsulatıdır diyerek hurma ve dehân ve Yemen kahvesi gibi eşyadan çokça hediye tertib ve maiyyet-i hakire tercümânların ta'yin eylemeleriyle adı geçen taife ile mülakât olduğundan matlûbuna mümâşat ve teshil-i resûm saireyi medâr olmak hayaliyle elçi-i mersûmun²¹³ ordugâhına varıp adı geçen hediyeleri teslim ederek bir süre dinlendi. İstifsâr-ı hatır resmini itmam edüb avdet eylediğinde Elçi Paşa cenabı adı geçen hazretlerinin ziyaretlerine azimet etmiş bulunduğundan hakir dahi doğru vararak adı geçen nehre nazır kasr-ı ref'ide keyfiyeti müşârü'n-ileyha hazretine takrîr esnasında adı geçen elçinin ser-katibi²¹⁴ ile birkaç nefer-i ademisi adı geçen nehirden ayrılmıştır. Elçi paşanın ordugâhı semtine 'azimet eyledikleri müşâhâde olundukda ziyadece tevkîf olunmayub hemân bast-i **(11a)** havan ta'âm ile meclise hitam verilip Elçi Paşa cenabı hareket etmiş ve Mehmed Paşa hazretleri süslü atlarına binerek çadırlarına avdet buyurub²¹⁵ adı geçen elçi²¹⁶ azimetde ıstışhâb eylediğini altı nefer ademlerim temizce libâslar ile rakiben ve tercümanın iki nefer-i ademleri maşâyân-ı azimet etdiklerinden adı geçen ser-katibinin dahi altı nefer ademi elbise-i cedîde ile rakiben ve bile gelen tercümanlarının iki nefer-i ademleri ma-şâyân tevârüd eylediklerinden gayrı götürdüğü hediyeleri dahi Elçi Paşanın gönderdiği adı geçen hediyeler ile muvâzene olunsa müsâvât-ı aşikâr olmağla ibtidâ-i emirde bu yüzden mukâbele-i bi'l-misl muameleleri andlarında mültezimleri olduğunu iş'âr eylediler.

²¹² İ: Tarafımıza iş'ar eyledi

²¹³ İ: Adı geçen hazretleri (merkum)

²¹⁴ İ: Elçi –i mersûmun istifsâr-ı hatır zamanında me'bus olan ser-katibi

²¹⁵ İ: Mehmet Paşa Hazretleri tarafından keşidesinin rikab-ı ikrâm buyrulan esb-i müzeyyen

²¹⁶ İ: Mümâ-ileyh ser- katible mülakât ve bir mikdar ibrâz levâzım mevalât birle tatyib ve tastir buyurdılar.

4.2. Mübadele Maddeleri Hakkında Görüşmeler²¹⁷

Adı geçen Mehmed Paşa hazretleri tarafından divân kâtiblerinin müzâkere-i resm-i mübadele görüşmeleri için tayin ve tahsis edilerek görüşmelere başlamışlardır. Rusya elçisi bu hususda görüşmelere hızlıca **(11b)** başladığı elli iki tarihinde Belgrad Barışı akabinde ticaret iskelesinde mübadeleye ²¹⁸ Numan Paşa ile Rusya elçisi Romançof'un aralarında yerine getirilen mübadelede bu defa gümrük vergilerinin nihateye erdirilmesi gereklidir. O zamana kadar mübadelede Numan Paşa Rusya elçisini mübadele mahallinden kendi çadırına ve çadırından elçinin konağına varınca²¹⁹ Romançof'un rütbesine üstün olmakla birlikte Mehmet Paşa hazretleri dahi mübadeleden sonra elbette beni bu hal üzere konağıma dek uğurladılar. Mübadele salından sahile geçmek için tahsis edilen diğer salda benim için iskemle sırmalı kumaş ile süslenmiş olmalıdır” demekle adı geçen hazretlerinin terbiyeleri üzere divan katipleri de cevaba başlamıştır. Gerçi Numan Paşa vezirlik rütbesi ile derecelendirilmişti. Ancak adı geçen Mehmet Paşa²²⁰ hazretleri rütbesi ve muhafız alaylarından fazla damadi-i hazret-i şehriyari ve tahsisi birkaç sene süren kaymakamı hükümdarlığın hoş itibar ve şereflerinin gerçekleşmesi ile vezir hazretlerinin imtiyaz sahibi oldukları **(12a)** rütbe ve şanları mukabeleye uygundur diye mukabele edilmiştir. Sağ ve sol tekliflerine de bu sebeple cevap vererek tarafından elçiler gelmesi dostluğa bağlılığın sağlamaştırılması için çalışılmış ve bugüne kadar sağ ve sol iddiaları bu zamana kadar ve mübadeleden sonra da Numan Paşa ile Romançof'un arasında gerekli dostluğun bozulması halinde bir takım külfetler vazifesini bırakma dostluğa bağlılığın o vakitte yerine getirilmeyip bugüne kadar hiç görülmemiş tekliflerin olduğu ve bununda kabulü ihtiyari olarak mümkün değildir. Açıklamalarını beyan etmiştir. Bir iki gün bu sebeple emrar-ı evlar ve ihyadan sonra Rusya elçisiyle bu hususda konuşmuştur. Çünkü nehir kenarında kurulacak olan çadır Mehmet Paşa hazretlerinin olup mübadeleden sonra adı geçen çadıra varacağım bu surette hassasen onlar dahi beni konağıma dek uğurlamadıkları halde benzer muameleler resmine riayeten ertesi gün büyük ve tantanalı vezaret ve takımlarıyla mahsus konağıma teşrif eylemeleri gerekir teklifine başladıklarında adı

²¹⁷ İ: Mübâdele sureti

²¹⁸ İ: Mübâdeleye me 'mûr

²¹⁹ İ: Konağına dek

²²⁰ İ: Anvak Mehmet Paşa

geçen (12b) hazretleri tarafından da elçi bey dostumuzun bu tarafa geçmelerinden kendileri ile hergün dostluk üzere mülakat ve görüşmeleri en büyük arzumuzdur. Lakin bu husus usullerimize aykırı olup mevcut adetler üzere hareketleri askerler arasında özenle durulmuştur. Şimdi usullere aykırı hareket olunursa bizim ve onların keder ve infialleri şimdiki halde gerekli olduğundan mülakatımızın gerçekleşmesine müteessif ettiğimiz beyan lüzumlu değildir, diyerek dostane cevap verildi. Ve yazıldığı üzere iskemle süslenmesi tekliflerine de Osmanlı İmparatorluğu öteden beri at üzere konuştuğundan iskemle ile alışık olmadıklarından bu taraflarda iskemle süslenmesi mümkün değildir. Hatta bu defa kutlamada (hoş geldin deme) mübadele salına konulacak iskemlede mübadeleden sonra iade edilmek şartıyla Boğdan voyvodasından getirilmiştir. Yaş'dan ayrıldıklarında zikr olunan iskemleyi müşahede ile sıdk-ı davamız malumları olur kelimeleri ile mukabele olunarak on gün kadar sürede adı geçen hazretleri tarafından divan katipleri ve Rusya elçisi tarafından tercümanı geliş gidiş ve müzakere esnasında (13a) adı geçen elçi tarafından bu teklifleri kabule yakın olmadıkça adı geçen nehirden²²¹ geçmek üzere malları yazıyla bildirildikçe adı geçen hazretleri dahi Hotin muhafazasında ikametimiz için elçiler mübadelesine memuriyetimize mebni olmayıp belki mübadeleye memuriyetimiz Hotin muhafızı bulunmamız vesilesi olduğundan mübadeleden sonra dönüş fikrimiz olmakla birlikte bu tarafa ne zaman geçmeye niyet ederler ise bize göre gönderilmeyip kendilerine bağlıdır. Cevaplarıyla iyi muamele olunarak sonunda iskemle süslenmesi ve karşılması vayahud mübadele gününün ertesi günü hanesine varmak tekliflerinden vazgeçerek hemen adı geçen çadırından adı geçen elçi ata bininceye kadar durmaya karar verildikten sonra gerçekleşecek olan rüsumun suretini niyeti belli olan Rusyalı tarafından elçi mübadelesine memur Kiof Generali ve Epikof adlı Anşef²²² General tarafından adı geçen hazretlerine bir adet mühürlü kağıt verilmiştir. Adı geçen hazretlerinden de müzakere olunduğu sebebiyle yazılanlara riayet edilip uyulacağına taahhüd verilerek yazılı olarak cevap talep edilmiştir. Adı geçen (13b) hazretleri de lazım gelen bilgi ve kavrayış fitriyeleri üzere yazılı olarak cevap verilmek suretinde tereddüt edilip bazı sözler söylenildikçe bir türlü yok etmesi mümkün olmayıp ısrar ettiklerinden adı geçen maddelerde etraflıca düşünülerek ve akıl sahiplerine bilir kişilere akıl danışmaya uydukları

²²¹ İ:Adı geçen nehirden (Nehr-i mezburdan)

²²² İ:General tarafından

zamanda Rusyalı tarafından elçi zuhurunda Hotin Kalesi'nden²²³ kırk beş pare top geldiğini sınıra gerçekleşen mübadelede Rusya elçisi resmi çadırına girdikten sonra gidinceye kadar Numan Paşa'nın sağ tarafında oturduğunu bilenler ihbar etmeleriyle bu takdirce adı geçen general maddelerin yazılı olduğu kağıtla birlikte ulaşmıştır. Fakat mihmandarların alayda bile ardı sıra yürümleri²²⁴ tekliflerinden başka mesbuk olmakla adı geçen hazretleri bu maddede kapıcıbaşlarından onların alayda mevcut şekilde ardı sıra yürümleri eskiden olduğu gibi olup divan çavuşlarından gayrı devlet kaidelerinden alaylarda kimse ardı sıra yürümez. Öncelikle elçi bey dostumuzun bu iradesi malum oldu. **(14a)** Bu husuta bir iki divan çavuşu memur kılındı cevaplarıyla mihmandarların alayda ardı sıra ve takımlarıyla yürümlerine de karar verildikten sonra devletin şanına layık misafir ağırlama şekline riayet olunacağını belirten yazılı cevabı ulaştı. Adı geçen ayın on beşinci Perşembe günü mübadele için tayin edilen zaman Çarşamba günü görüşmelere başlandı.

4.3. Suret-i Rüşum-ı Mübadele²²⁵

Turla Nehri'nde bulunan kayıklardan iki tanesi seçilmiş ve birkaç gün önce tamir edilerek ve üzerlerine inşa olunacak levazımata tanzimiyle güzel düzen içinde olan tahtü'l-sema şeklinde yeşil örtülü iki adet salın bir tanesi mübadelenin gerçekleşmesi için tahsisen (Ezvançe) hizasından nehrin ortasına geminin yola çıkmasından vazgeçmesi istikrar ile tevkif ve teşbiyet ve diğeri de adı geçen hazretlerini Elçi Paşa cenabıyla mübadele salına nakli ve geçirilmesi için beri sahilde karar alınmış ve Rusyalı tarafından zikr edilen şekilde kırmızı örtülü diğeri bir kıta tanzim edilmiştir. Sal Kifo Generali ile Rusya elçisini mübadele salına götürmek için kendi taraflarında bulunan sahilde tevkif ve mübadele **(14b)** salı hizasına beri yakada bulunan sahilde kırk elli adım icrayı rüşum misafir ağırlayan mihmandara tahsisen Rusya elçisiyle kıyam için bir adet kebir sırma işleme çarha kabul edilen mübadelede adı geçen hazretlerinin konaklama ve istirahati için diğeri bir münakkaş oba ve mihmandarlar

²²³ İ:Hotin serhaddinden

²²⁴ İ:Devlet-i aliyyeden

²²⁵ İ:Suret-i mübadele

vesair hademe içinde²²⁶ birkaç adet şemsiye ve sade çadır kurdurulup karşı sahilde Rusyalı tarafından birkaç çadır ayrılmıştır. Ertesi günün belirlenen gün olan Perşembede saat üçte adı geçen Mehmet Paşa hazretleri mükemmel takım ve alay ile mehtherhanelerini çaldırarak zikr olunan çadır tarafına ulaştı. Daha sonra saat dört buçukta Rusyalı tarafından harekete hazırlanmalarının bildirilmesi için bir kıta top atılarak²²⁷ sahile varıldı. Elçi Paşa cenabı adı geçen Mehmet Paşa hazretlerinin çadırlarına vardığında ve iki taraf elçilerinin mübadele yerinde bulunacak çok sayıda kullarının hepsi ve takımları adı geçen nehirden **(15a)** ayrılıncaya kadar istirahat edilmiştir. Adı geçen hazretlerinin on neferi Enderun ağaları öncelikle mübadele salına geçip karar eyledikten sonra Rusyalı tarafından hazır olduklarını haber vermek için bir top atılmıştır. Bu taraftanda mübadeleden sonra tarafından hareket edilerek adı geçen hazretleri Elçi Paşa ve mihmandarın ardı sıra yürüyen kulları sahile varıp öncelikle beyan olunduğu üzere sahile varıp hazırlanan nakl salına binmiş ve Rusya elçisi de buna karşılık karşı sahilde hazırladıkları sallarına binmiştir. Sahil tarafında adı geçen mehtherhaneler büyük bir gösteri düzenleyerek yavaş yavaş birbirine benzeyen hareketlerle mübadele salına ulaştı. Her iki tarafta mübadele salının kendilere mukabil kapısından içeri girdikten sonra Rusya elçisinin sağda oturmak iddiasını yapılan bir latife ile şaşılacak şekilde bir türlü ortadan kaldırılması kolay olmayıp gerçekleşmediği halde de gücenilmesi ve dedikodu icap edeceği aşikar olduğundan ister istemez adı geçen hazretleri yardım almadan düşünmek fitriyeleriyle sağ ve sol muamelelerinde adı geçen elçinin iradesine ulaşarak onaylamasına hanel vermeyerek sağ ve sol konusunda **(15b)** pay verilmeyecek şekilde bir latife tasvir buyurup mübadele salına Rusyalı tarafından girilmiştir. Onlara tahsis olunan sağ tarafa ve bu taraftan girenlere göre Rusyalı sol tarafa düşmek suretiyle tertibi terk etikleri iskemlelere oturdukları ve hoş geldin karşılamaının son bulmasında Rusyalı tarafından Kifo (1)²²⁸ generali adı geçen kendi elçilerini sağ elinden ve adı geçen hazretleri de Elçi Paşa'ya karşılık sağ elinden tutup²²⁹ birbirlerine²³⁰ teslim ile mübadelenin bitmesinin akabinde mübadele salından işaret olunarak derhal tarafından onar adet top atılmış ve beşer yüz asker

²²⁶ İ:Mihmandarlar hademe-i vesair için

²²⁷ İ:Firuzan ve bu canibden dahi bir top isaliyle mukabeleye ibtidar akabinde Elçi Paşa karargahından süvar ve hareket ve Rusya elçisi dahi makarrından mahall-i mübadeleye doğru

²²⁸ İ:Kiev

²²⁹ İ:Elçi Paşa cenabını kezalik sağ elinden tutup

²³⁰ İ:Birbirine

kulları ve hazırlanan piyade askerleri tarafından ard arda üçer defa tüfek atılıp daha sonra az kalıp Rusya elçisini adı geçen hazretleri kendi sallarna alarak yine karşı karşıya iskemlelere oturarak Hotin tarafına geçmiştir. Elçi Paşa da Kifo generalini²³¹ kendi salına alıp Ezvançe Sahili'ne²³² vardıklarında yine tarafından onar top atılarak kenara çıkılmıştır. Rusya elçisi sağ tarafından bir şekilde geçmeyip sol taraf teklif olunursa tereddüt ve kavga olacağı düşüncesine karşı adı geçen hazretlerinin tenbihi üzerine **(16a)** buyurdıkları şekilde Hotin yeniçeri ağası sağ tarafa ve kethüdarları da sol tarafa geçmiştir. Adı geçen resmî çadırına kadar yakışır şekilde varmaları halinde sohbe başlamadıkça adı geçen hazretleriyle Rusya elçisinin aralarında bulunup araya girmek istemesi sebebiyle zaruri olarak adı geçen elçi bir iki adım ileri varıp yüzleşmek zorunda kalmıştır²³³. Adı geçen elçi girerek etrafa selam vermek bahanesiyle tevkif buyurdıklarında yine adı geçen elçi ilerleyerek sol tarafa bir türlü razı değil iken aksine eğiltmeyip önlerince yürüterek resmî çadırına girerek bir süre oturduktan sonra adı geçen elçi hareket etmiştir. Öncelikle Numan Paşa vaktinde geride kalmış olduğuna dair bu defa adı geçen elçi için bir at hazırlanmıştır. Yine adı geçen hazretlerinin tenbihleri üzere o anda yeniçeri ağası çadıra girmiş ve atlı alayların hazır olduğunun haber vererek etek öpme törenini gerçekleştirmiştir. **(16b)** Adı geçen hazretleri de öteden beri adı geçen hakkında icra eyledikleri²³⁴ gibi yine kıyam etmeleriyle adı geçen elçi de kalkıp zikredilen atlara²³⁵ binmiştir. Adı geçen hazretleri tekrar oturup istirahat eylemeyerek diğer çadıra teşrif ile kıyıamları için ancak bir adet üzere²³⁶ yeniçeri ağasına izah ve tekid buyurdular.

4.4. Adı Geçen Elçi Alayı²³⁷

Adı geçen hazretlerinin bayrakları alay başlangıcı olup arkalarında kapıcılar kethüdasıyla selam ağaları daha sonra tabi olan mevcut mihmandarlar ardlarınca kendi maiyetleriyle Rusya elçisi, sonra adı geçen hazretlerinin kethüdarlarıyla divan katipleri arkalarında mehterhaneleri tertip olunup bu tertip üzere alay ile adı geçen

²³¹ İ:Kiof generali dahi Elçi Paşa cenabına

²³² İ: Ezvançe'ye azimetleri

²³³ İ: Müşarün ileyh hazretleri ile müvacehaye mustar olarak

²³⁴ İ: İcra buyurageldikleri

²³⁵ İ: Adı geçen atlara (merkum)

²³⁶ İ: Kıyıamları mücerred mutad üzere

²³⁷ İ: Suret-i alay-ı elçi

elçi kale hizasına vardığında yirmi beş kıta top atılmıştır. Adı geçen elçi kale hizasına vardığında yirmi beş kıta top atılmış elçinin konağına varılmıştır. Elçi Paşa cenapları adı geçen sal ile Rusyalı tarafına geçtikten sonra sahilde bulunan çadırlarına girdiler. Adı geçen taifenin alışılmış adetleri üzere tertipden vazgeçtikleri iskemlelerden sağ tarafta olan iskemleye²³⁸ Elçi Paşa cenabı (17a) daha sonra hakir kulunuz, daha sonra Elçi Paşa kethüdası, daha sonra divan katibi sol tarafta evvela Kiof General, daha sonra mihmandarımız Engelestrom adlı Mayor General sonra adı geçen Mayor'un maiyetine memur Pot Polkovnik ve aşağı doğru birkaç itibarlı askeri adamları iskemlelere oturup adetleri üzere tatlı ve kahve şerbet sunup ikram eylediler. Daha sonra Kiof General'i Elçi Paşa cenabına hitap ederek konuşmaya başladı. Mehmet Paşa hazretleri bizim elçi beye süslü atlar çekmişler ve buna karşılık bizimde buna fazlasıyla karşılık vermemiz gereklidir. Ama bizim atlarımızın takımları sizlerin alışmış olduğunuz şekilde olmadığından bu hususta kusurumuzu mazur görün diyerek asıl maksadımız dışında bir şey beklenilmesin. Elçi Paşa cenabı da benim arabam hazırdır ona binerim diye cevap verdi. Onlarda siz arabaya binersiniz bizde bizim elçi beye haber gönderir resmi çadırından hemen arabasına binip konağına araba ile gitsin demeleriyle derhal Elçi Paşa da eğer benim ata binmem sizleri memnun edecekse atım hazırdır ata binerim demiş ve onlarda memnun oluruz dedikten sonra Elçi Paşa'nın (17b) atı getirtilip ata binmiş ve derhal yazıldığı üzere hazır ve amade olan beşyüz piyade askeri saltanatın tüfenk şenliğine başlamış ve düzenlenen alay ile Ezvançe huzurunda sahrada bulunan ordugahımıza varılıp ikamet edilmiştir²³⁹.

Belgrat Antlaşması akabinden gerçekleşen mübadelede sağ ve sol selamlama teklifleriyle ortaya çıkan durumların bu vakte kadar çınlayan halkın sesi olup o zaman ile bu zamanımızdaki halimizi mukayese edersek farkı ortada olduğundan bu defa o zamandan daha fazla tekliflerin ortaya çıktığı tereddüt ve çekişmeler ve meydana çıkan durumların iç yüzü dostane iken adı geçen Mehmet Paşa hazretleri gibi alınan tedbirlerle mübadeleye memur buyrulup tafsil olunduğu şekilde güzel tedbirler almış ve ortaya çıkan anlaşmazlık dökülmüştür. Elçi Paşa cenabı da basiret üzere hareket ederek ilk emirde görülen çok mukavemeti olanların tayin ve hakim

²³⁸ İ:Canibde olan evvelki iskemleye

²³⁹ İ:İkamet ve karar olundu

olana yakışır şekilde uygun olmayan bazı teklifleri değiştirip böyle çok mühim bir emrin hem öncesinden daha da kolay hemde tarafların ikram sahibi olarak yerine getirilip tamamlanması için, **(18a)** padişahlığın geleceği için ve yüce Allahın yardımına ulaşmak amacıyla yapıldığı açıkça ortadadır.

Ezvançe'de ikametimiz esnasında mihmandarımız olan adı geçen general ile hudut sınırı olan Kifo Kale'si hududuna varınca²⁴⁰ tertip ettiği yerlerin yer aldığı defterdir.

Ezvançe'den hareket ettikten sonra (Dolgusak) 3 saat, (Nenin) 3 saat, (telna)²⁴¹ 4 saat, (Bermoliç)²⁴² 3 saat, (Şimuci) 4 saat²⁴³, (Mencbuz²⁴⁴) 4 saat²⁴⁵, Buzetnu 5 saat²⁴⁶, Sürengi 5 saat²⁴⁷, Poline (2) 4 saat²⁴⁸, Mirapole (3) 3 saat²⁴⁹, Naastine 3 saat, karşı 3 saat²⁵⁰, Çodnof (4) 4 saat²⁵¹, Beluboliye Oteşrahına 4 saat²⁵², Pavloc 4 saat²⁵³, Sivasta (5) 3 saat . bir iki gün ikamet ettik.

Daha sonra cemaziyel-evvel ayının yirmi birinci²⁵⁴ Çarşamba günü tamamlanması gereken şeyler ile adı geçen sahradan geçerek Komançe Kalesi'nde bulunan Dolgusak Köyü sahrasında çadır kuruldu ve birkaç adamımla varıp²⁵⁵ adı geçen kaleyi gezdim.

²⁴⁰ İ:Kifo kalesi sınırına dek

²⁴¹ İ: 4 at oturarak yevm

²⁴² İ:3 at rabii

²⁴³ İ:4 at

²⁴⁴ İ: (1) Mendjiboj (2) Polonnie, (3) Mirapol (4) Tehoudnov

²⁴⁵ İ:4 at oturak yevm

²⁴⁶ İ:5 at

²⁴⁷ İ:5 at

²⁴⁸ İ:4 at ikamet-i eyyam 4

²⁴⁹ İ:3 at rab 1

²⁵⁰ İ:Rab 1

²⁵¹ İ:4 at ikamet-i eyyam 1

²⁵² İ:4 at

²⁵³ İ:4 at ikamet-i yevm 1

²⁵⁴ İ:Yirmi yedinci Çarşamba

²⁵⁵ İ:Kıyam olundukda bu abd-i hakir e Elçi Paşa cenaplarından mezunen birkaç ademim ile

4.5. Komanıçe Kalesi

(18b) Geniş bir çölün ortasında dönülen yerde kayadan yapılmış otuz arşın kadar enine boyuna hendek ve akan nehrin etrafı çevrilmiş burç ve surlardan arınmış birbirine bakan bir kale olup mukabilinde hendek dışında bir küçük kale ve tabi binalar ve aralarında minare yüksekliğinde uzun ve taştan yapılmış binalar köprü ile bir diğerine ulaşan ve zikir olunan tabiyeler sıra sıra menzil toplarıyla bezenmiştir. Bu şekilde muhaliflerine kolay ulaşmanın yolunu bulmuştur. Çok sayıda binaları çok uzun taştan binaların olduğu mahalleri harap olmuştur. Bu esnada tamire başlamışlardır. İlk önce²⁵⁶ tarihi (Muhammed nurunun düştüğü Komanıçe Kalesi) yer aldıktan sonra iki adet kilisesi camisi, müslümanların ve Allah'a ibadet eden zümrenin bulunduğu görülmektedir. Şimdi birinin minaresi ve diğerinin de minberi baki kılımp²⁵⁷ söz konusu minberin yukarısında İslam ehlinin başı olan kelime-i şahadet kiliseye karşı içeri girenlere lisan-ı halle güya men eder.

Ertesi günü adı geçen mahalden ayrılarak hareket edilmiş ve menzillerden geçmeye kalkışılmıştır. Adı geçen ayın²⁵⁸ yirmi üçüncü günü Telna Kasabası'na varılmıştır. Ertesi günü yani Cumartesi (19a) kıyam ve mesul ve ahd günü hareket edilmiştir. Çarşamba günü Mencbuz Kasabası'na girilmiştir. Ertesi gün burada ikamet edildi²⁵⁹. Adı geçen kasabanın doğusu²⁶⁰ bataklık ve sazlık olduğundan çeyrek saat mahale kadar ağaçtan yapılmış köprü üzerinde geçtiler. Harp eletleri ve cephaneden boş büyük saray benzeri küçük bir kalesi vardır. Batı tarafında ise birkaç değirmen mevcuttur. Nehrin üzerinden köprü ile gelip geçilir. Adı geçen ayın Cuma günü oradanda hareket edilmiş ve cemaziye'l-ahirin ikinci Pazar günü Poline Kasabası'na varılmıştır. Dört gün orada mesul olduğumuz şekilde Rusya arasında belli ve meşhur olan zamana gelene kadar ayinleri üzere hem o vakitte anlaşma komisyonu kurulmuş hemde adı geçen mihmandarımız General Peruşçak²⁶¹ (1)²⁶² tabir eyledikleri rütbe verildiğinin haberi ulaştığı hemde mihmandarlığı sebebiyle Elçi

²⁵⁶ İ:Tamir-i agaz eylemişler.

²⁵⁷ İ:Hala ibka kılımb

²⁵⁸ İ:Adı geçen ayın (merkum)

²⁵⁹ İ: Bir gün orada ikamet olundu

²⁶⁰ İ:Adı geçen kasabanın doğu tarafı

²⁶¹ İ:Adı geçen mihmandarımız Peruşçak (mersume)

²⁶² İ:Parouttehik (1)

Paşa cenabı davet edilmiş resmi yol ve mennuniyete dair riayet ve ifa zamanında hem maiyetlerine ziyafet vermiştir. Onlarda “ve darühüm mademet fi darühüm” kaidesine uyarak davete icab etmişlerdir. **(19b)** Adı geçen taifenin ziyafethaneye toplanan Avrupalı şekilde kadınları saz ve söz ederek ve kendilerine mahsus olan haruz²⁶³ ile birkaç saat cümbüş ve aheng eylediler. Adı geçen kasabanın yüksek bir toprak kalesi ve etrafındaki tabii daireleri mevzilenmiş ve düzenlenmiş topları ve Rusyalının da kale içlerinde bulunan manastır benzeri bir geniş taş bina köhnece Boyar sarayında çok cephane ve mühimmat ve türlü levazımlar üzerine nezaret ve muhafaza için zabitanlarıyla birlikte bir miktar askeri şimdiden mevcut olup kasaba kenarından birkaç değirmen²⁶⁴ çevirir bir nehir vardır. Adı geçen ayın altıncı günü oradanda hareket edildi. Cumartesi günü Çudnof adlı kasabaya varıldı. Ertesi günü ikamet edildi. İkinci günü yola çıkıldı. Adı geçen ayın on birinci Salı günü Berdişef (2)²⁶⁵ Kasabası'nda konaklandı²⁶⁶. Ertesi günü orada duruldu ve Perşembe gün zorunlu ihtiyaçlar irtihal oldu. Adı geçen kasaba geniş bir göl kenarında yükselen mahalde bunla kaleye bedel hendek²⁶⁷ ve şaranpol içinde bulunan bir manastır vardır²⁶⁸. Öncelikle Leh müttefiklerinden bazıları adı geçen manastıra çekilmişler. Üzerlerine **(20a)** hücum eden Rusya askerleriyle pek çok gün manastırın kubbesine isabet eden iki kıta güllenin izi vardır. Daha sonra adı geçen ayın on beşinci Cumartesi günü Pavloc adlı kasabaya varıldı. İki gün burada konaklandı. Salı günü hareket edilerek adı geçen ayın yirmi birinci Cuma günü hududundan²⁶⁹ Rusya sınırı olan Kifo Eyaleti parçası olan Eslekof adlı kasabadan tahminen yarım saat uzaklıkta²⁷⁰ olan nezaret mahaline kolayca ulaşıldı.

4.6. Leh Arazisi

Ezvançe'den Rusya sınırına varınca burada bulunan Leh arazisinde birbirine birer nihayet ikişer saat mesafede köyler şen ve mamurdur. Her birinin kenarında geniş

²⁶³ İ:Mahsus olan leb-i haruz

²⁶⁴ İ:Askeri olup ve kenar kasabadan kezalik birkaç değirmen

²⁶⁵ İ:Berdişef

²⁶⁶ İ:İlka-yı raht-ı ikamet

²⁶⁷ İ:Bedel-i dairen medar hendek

²⁶⁸ İ:Metin ve haasin bir manastırı olup

²⁶⁹ İ:Anda kıyam ve mesul vusulüne leh hududundan huruc...

²⁷⁰ İ:Nısf-ı saat berüde vaki nezaret mahaline

göller ve çokça su değirmenleri ve sahralarında birbirlerinden görünür birbirine karışmış ağaçlar arasında cami ve ıssız koruları çoktur. Yolcuları olan caddeden başka arazisi türlü türlü hububat ekilmiş ve korunmuştur.

Ayrıldığımızda hasad mevsimine girildiğine dair etraftan anlaşılmaktadır. Çeşitli mahsuller olgun ve tatlı olduğu rüzgar ile cümbüş halinde dalgalanmıştır²⁷¹. **(20b)**

4.7. Nezaret Mahali (1)²⁷²

Adı geçen mahal bir sahra ortasında bulunan ve başka on beş yirmi kadar daireden ibaret ve her dairesi birer müstakil hane gibi holü, dehliz ve çokça odaları²⁷³ içerir. Bütün duvarları örtülü ve döşemeleri çam ağacından²⁷⁴ yapılmış ve her odada çiniye benzer tuğladan birer sobası ve itibarlı misafir için²⁷⁵ tahsis olunan birkaç odasının duvarlarının yüzleri kumaş ve eşsiz kağıtlarla süslenmiştir. Adı geçen mahalın muhafazasına nezaret adetlerinin yerine getirilmesine dikkat etmek için zabıtlarıyla asker tayin edilmiştir. Dört tarafı çarh-ı felekler ve karakolhaneler ile korunup muhafaza edilen mihmandarımız adı geçen general paşa ile cenabının müsteshabı buyrulan padişah hediyelerinin nicelik ve niteliği imparatoriçelerine verilmeden önce tahrir ve ifade ile hizmet etmek üzere kendi elçilerine emanet edilen imparatoriçenin hediyeleri nefaset ve letafetinden bir kısmı yuvarlandığı haber verilmiştir. Elçi Paşa cenabları tarafından ipucu olarak **(21a)** mahlul olmakla daha sonradan eğlence yeri hayalinde nakşı meramın müşahede için bu şekilde mihr-i endaz takrir oldu ki bu mahalde nezarete adetimize riayetden çok zaman ikamet etmek gerekir. Ama cenabınız Osmanlı Devleti'nin büyük elçisi bulunmanız sebebiyle bir müddet bu mahalde kalmanızı münasip göremem. Hemen sizin maiyetinizde onların mevcut bütün eşyaları bir iki gün zarfında bu mahalden hareket edilmelidir. Adı geçen adete riayetde cenabınıza sonradan ayırmak için bu miktar ile yetinir ve kanaat ederiz dedik. Elçi Paşa cenabıda şimdiye kadar Osmanlı Devleti tarafından gerek Rusya ve gerek başka devletlere konu edilen ve ulaştırılan orta elçiler haklarında da bir mahalde gerekli adetin yerine getirilmesi için veyahut

²⁷¹ İ: Oldukça

²⁷² İ: Lazaret

²⁷³ İ: Ve her dairesi birer miktar holü dörder ve beşer bazen sekizer onar odayı muhtevi

²⁷⁴ İ: Ahşap çamdan

²⁷⁵ İ: Muteber misafirleri ikamet için

eşyalarını tebhîr gibi teklîf vuku mesbuk olmadığı bu sefâret hizmetinde bulunanların lisanlarından ve hala yanımızda mevcut olan birkaç kıta takrirleri açık ve ortada iken bu defa böyle benzeri görülmediğinden teklifinize ben rıza gösterip ve göz yummada devletim tarafından ihtiraz ederim diye cevap vermiştir. Adı geçen genareldede bu konuda isteğim sizi zorlayacak değildir. Lakin cenabınıza olan sadık dostluğumuzu binaen söylerim: İmparatoriçemiz **(21b)** hasta olması sebebiyle bu makule hareketiniz kendisine has gelip cenabınızdan ziyadece hoşlanacağı malumumdur ve size dostluğum sadakate yakındır. Çünkü adı geçen vezir Mehmet Paşa²⁷⁶ hazretleri Rusya elçisi Rebnin General ile mübadeleden sonra süslü atlarla gönderilmiştir. Akşam konağına da birkaç tabla nefis yemekler ulaştırılmıştır. Üsera buyurdıklarından başka gayrı alay ile kale önünden ayrıldıklarında adı geçen elçi yirmi beş kıta top atmıştı. Bundan dolayı Rusyalının elçiler mübadelesine²⁷⁷ memur olan Kifo Generali olan sefirde adı geçen mahalde beş gün ikametimiz esnasında Elçi Paşa cenablarına bir adet hinto ulaştırılmış ve hediye edilmiştir. Adı geçen cemaziyel-ahirin yirmi altıncı Çarşamba günü hareket edilerek üç dört saat ileride bir köyde kalındı. Ertesi günü Perşembe günü kifo şehrine kolayca ulaşılmıştır. Adı geçen Kifo Generali kaleden²⁷⁸ yirmi beş kıta top atılarak tahsis edilen misafirhanelerine alay ile içeri girdikten sonra Elçi Paşa cenabına yemek tertip edilmiş ve tesyir iradesinde **(22a)** olunmuştur²⁷⁹. Elçi Paşa cenabı dahi bu makule zorunluluklar etmez²⁸⁰. Felellehü'l-hamd ru zümre mutad olan atame-i ratibemiz hazır ve amadedir. Bu zahmetlere hacet yoktur yollu²⁸¹ dostane yakınlık göstermişken ertelenmesi mümkün olmayan²⁸² zamanda çokça yemek tertip edilmiş ve gönderilmiştir. Ertesi gün Elçi Paşa cenabı da²⁸³ değerli hint kumaşları ve güzel kumaşlardan ve bazı güzel kokan kadın kokularından yedi sekiz yüz kuruşluktan

²⁷⁶ İ:Vezir hakayık Semir Mehmet Paşa hazretleri

²⁷⁷ İ:Rusya tarafından

²⁷⁸ İ:Kifo kalesinde

²⁷⁹ İ:Firuzan olarak müheyya eyledikleri konağa badel nüzul kifo generali mersum dahiş yevm-i merkumda kendi tarafından taam-ı tanzim –ü tesyir olunmak idaresinde olundukda

²⁸⁰ İ:Elçi Paşa cenabı daimeyane-i dostanede bu makule külfet iktiza eylemez.

²⁸¹ İ: Misüllü

²⁸² İ:Dostane-i muamele-i dil-nüvazene ile irae-i suret-i istinga ile def-i mümkün olmayıp

²⁸³ İ: Elçi Paşa cenabı dahi

çokça hediye tanzim ve tertip ederek kethüdarlarıyla adı geçen generale gönderip²⁸⁴ resmi görüşmenin gerçekleşmesinde kıl kadar kusur göstermediler²⁸⁵.

4.8. Kifo Kalesi²⁸⁶ (1)²⁸⁷

Adı geçen kale Rusyalının Leh sınırına oturan ve komşu meşhur ve muteber sınırır. Topraktan yapılmış bir mütevassıt kale olup başlangıçta harap²⁸⁸ batı tarafında aşağı yukarı bir saat kadar yakın mahalde I. Petro'nun atalarından sonra bir toprak kalede bina edilmiştir ve içinde rahipler ve talebeler için hücreler ve kendi lisanları üzere kitaplar, büyük bir karhane, manastırlar inşa²⁸⁹ edilmiştir. Levazımat ve hademesini tanzim ve tertip ederek bir mahal tahsis eylemişlerdir. Adı geçen kalelerin şimdi birer kasaba gibi varoşları (22b) olup eski adı Peçerski (1)²⁹⁰ ismiyle adlandırılmış ve harp alet ve edavatı mükemmeldir. Kendisi varoşundan mamur ve atiki nazarü'l-iltifatdan düşmüş iken varoşu diğerinin varoşundan cemiyetli ve bayındır. Hala Podol (2)²⁹¹ namıyla irfan sahibive meşhur muhafazalarında mevcut askerler²⁹² ve zabitanı çoktur. Doğu tarafı pişgahlarından Turla'dan büyük Özi Suyu²⁹³ (3) adlı büyük nehir ceryan etmektedir. O sırada yolcular²⁹⁴ üzerinden saldan yapılmış köprü ile ayrılırlardı.

4.9. Elçi Paşa Konağı²⁹⁵

Adı geçen konak ve zikr olunan kalelerin varoşları arasında²⁹⁶ bulunan küçük ve büyük elliden fazla odayı cami ve yüz dönümden ziyade bahçesi müştemil beylik

²⁸⁴ İ:Adı geçen generale tesyir ve tertip edip

²⁸⁵ İ: Kıl kadar kusura cevaz göstermediler

²⁸⁶ İ:Vasf-ı kifo

²⁸⁷ İ:Kiev

²⁸⁸ İ:Mukaddeme-i müşerref harab olduğundan

²⁸⁹ İ:Karhane-i inşa

²⁹⁰ İ:Petchersk

²⁹¹ İ:Podol

²⁹² İ:Mevcud asker

²⁹³ İ:Dniepre

²⁹⁴ İ:Ebna-i sebil ol esnada

²⁹⁵ İ:Elçi Paşa Konağı Kifo

²⁹⁶ İ:Varoşları meyanesinde

sarayları²⁹⁷ olup alt tabakasında binalarda üst tabakası²⁹⁸ ahşapdan²⁹⁹ duvarları kumaş benzeri nakışlı kağıtlar ve yıldızlı zehler³⁰⁰ ve tavanları da beyaz boyalı bezler ile süslenmiş ve bağdadiye benzer kılınmış döşemeleri³⁰¹ renk renk doğrama tahta parçalar ile zengin hasır gibi nakışlı ve her köşesinde çini gibi tuğladan birer soba yapılmış. Bahçesinin de divanhanesinin manzarasında bulunan aşağı yukarı³⁰² üç dönüm kadar arsası üzerinde ağaçlardan arınmış **(23a)** çimenlikte sabit olan otlardan ziyade uzayanlarını hademeleri makaslar ile kırkıp kadifeye benzer. Adı geçen çimenlerin³⁰³ dört tarafı ve ortası beyaz kum döşeme yollar ile sınırlı ve dairenin etrafı şebbov ve kavlı ü çarh-ı felek gibi Şukufe saksılarıyla süslenmiştir. Adı geçen çimenliğin sağ ve sol tarafında bulunan mahallerde yüzer ve ikişer yüz kadar kıta kıta çimenlik ıhlamur ağaçları arasında yükselen ve asma gibi ağaçlardan düzenlenmiş duvar gibi düzlük ve yeşil renkli düz fasılalar ile birbirinden bölümlere ayrılmıştır. Zikr olunan kıtalar içlerine elma, armut, erik gibi meyva fidanları dikilmiştir. Her biri bir kaç mahalde³⁰⁴ adı geçen parçaların aralarında kalan tarafı ve yukarısı dalları birbirine karışmış ağaçlar duvar ve kemer gibi düzenlenmiş sokaklar, zikr olunan sokakların bir diğerine bitişik olduğu birkaç mahalde kameriye gibi çupin ve örülmüş kafesler³⁰⁵ yüksek,³⁰⁶ bunların arkasında yetmiş tane geniş basamaklar, yerli merdivenler bulunur. Aşağıda bulunan arsanın bir tarafında enine sekiz on **(23b)** ve uzunluğu kırk zira miktarı divanhane suretinde mebni mahalin yüzü, aşağısı açılır kapanır cam ve çerçevesiyle örtülü sıra sıra fırın benzeri sobalar vardır. Adı geçen mahalde yine o miktar çemensofalar inşa olunup hizmetkarları mamur beldele mahsus olan meyvalar ve fidanlarını sıcak günlerde çemensofada ve kış mevsimi soğuk zamanklarda adı geçen mahalde nakl ve sulamasına önem verilirdi. Nar, incir, limon, karanfil gibi³⁰⁷ çeşitli meyve ve çiçek hasıl ediyorlardı. Adı geçen bahçenin birkaç çeşit elma, erik, armut gibi meyveleri güzeldir³⁰⁸.

²⁹⁷ İ:Yüz dönümden ziyade bahçeyi içeren beğlik sarayları

²⁹⁸ İ:Siflası kargir ve tabaka-i aliyyesi

²⁹⁹ İ:Ahşapdan mebni

³⁰⁰ İ:Yıldızlı ağaçlardan zehler

³⁰¹ İ:Boyalı bezler ile bağdadiye misüllü tazvin ve her odasında ve divanhanesinde döşemeleri

³⁰² İ:Manzarında tahmiyanen

³⁰³ İ:Adı geçen çemenzar (merkum)

³⁰⁴ İ:Her biri başkaca bir bahçeye nazır kılınıp ve birkaç mahalde adı geçen kıtalar

³⁰⁵ İ:Müşebbek çupin

³⁰⁶ İ:Kubbeler ve iki mahalinde dahi köşkler bina olunmuş

³⁰⁷ İ:Nar ve incir ve fevl ve karanfil ve limon gibi

³⁰⁸ İ:Latif ü vafir olmadığından

Zikr olunan mahalın arkasında bulunan birkaç dönüm kadar bayırda sıcak mevsimde ağaç dikilmiş ve bağ üzümleri o vakitte henüz tanelenip olmuştu. Adı geçen taifenin arasında sonsuz müstesna itibar edilirdi. Yukarıdan bakıldığında göze hoş görünürdü³⁰⁹. Binanın kıymet ve maliyetinden ressamla duvarların yüzü (24a) nakşedilip resmedilen mürekkepli cisimler gibi³¹⁰ olmadığı ortadadır.

İkametimiz esnasında mihmandarımız olan adı geçen generala büyük Rusya sınırına varınca konaklayacağımız konaklarımızı tertip etmiş ve deftere geçirmiştir. Adı geçen defterin bir sureti sebt-i ceride-i takrir olundu.: Kifo'dan Beravari 2 saat, Simupolye 6 saat , Kozelci³¹¹ 1, Koryadik 5 ad ikamet günü 1, Norufka 3 ad, Nijne³¹² 6 ad, 2 ikamet günü, Komovufko 6 ad, Burugna³¹³ 4 ad, Katrodaş Batorine³¹⁴ 3 ad, 1 ikamet günü, Altnafka³¹⁵ 5 ad, Kuraluice³¹⁶ 3 ad, Toligalah 4 ad, Gulukof³¹⁷ 4 ad, 2 ikamet günüdür. Kifo'dan Moskova'ya varınca caddenin kenarında her on iki dakika mesafede birer dikili taş sütunlar yukarı sütunun bir tarafına Kifo'dan kaçınıcı sütun olduğunu Rusya hatt ve makamı ile tahrir etmiştir³¹⁸. Her iki sütunun arasında olan mesafeye (Birus) şeklinde tabir etmiştir. Beşini bir saat hesap ederler. Daha sonra recep ayının sekizinci Pazar günü Kifo'dan hareket ederek Özi Suyu Nehri'ni³¹⁹ saldan yapılmış köprü üzerinden geçerek zikr olunan menzile varılarak gece burada kalınmıştır. Adı geçen ayın onuncu Salı günü (24b) Kozelci Kasabası'na ulaşıldı. Ertesi günü orada dinlenildi. Perşembe günü hareket edildi ve adı geçen ayın on beşinci Pazar günü Nijne şehrine varıldı. İki gün orada hallılar serilerek ikamet edildi.

³⁰⁹ İ:Heyet-i garibe ile uyun teaşa beyanda körpe dil-nişin görünür

³¹⁰ İ:Mücessem misilli mal olmadığı

³¹¹ İ:Kozolets

³¹² İ:Niejin

³¹³ İ:Berzna

³¹⁴ İ:Batourin

³¹⁵ İ:Altynovka

³¹⁶ İ: Krolevets

³¹⁷ İ:Gloukhov

³¹⁸ İ:Tahrir edip

³¹⁹İ: Özi nehrini

Adı geçen şehir geniş ve cemiyetli çarşı ve pazarı mamur ve gösterişlice haneleri, tüccar ve bezirganları aralarında müteariff ve meşhur hendek ile etrafı çevrili küçük bir toprak kalesi, muhafazasından zabıtlarıyla çokça askerleri vardır. Adı geçen şehre girdiğimizde Elçi Paşa cenabına ikramen beş on kıta top attılar. Adı geçen ayın³²⁰ on sekizinci Perşembe günü oradanda hareketle mesafeyi katederek Pazar günü Batorine adlı kasabaya ulaşıldı. Ertesi günü ikamet edildi. Salı günü oradanda hareket edilerek adı geçen kasaba kenarından geçen Prut³²¹ adlı eşsiz³²² nehirden geçildi. Adı geçen ayın yirmi altıncı Cuma günü Gulukof adlı kasabaya varıldı. İki gün ikamet edildi. İstirahat edildi. Adı geçen kasabanında yükselen mahalinde bir toprak kalesi içindedeyi çokça küçük büyüklü çeşit çeşit ev kümeleri ve dükkanlar vardır. Batı tarafından geçen nehrin mecrası set ve bend eylediklerinden **(25a)** geniş bir göl vardır. Üzerinde ahşaptan enine boyuna köprü vardır. Bir tarafında³²³ su değirmeni inşa edilmiştir.

Adı geçen kale mukabilinde zikr olunan köprünün batı tarafında göl kenarında Rusya İmparatoriçesi sahilhane şeklinde mücessem gibi görünüşte çok hoş hafif geniş bir bahçeyi içine alan ve resmi adetler üzere Avrupai binalar içeren yeni bir sayfiye yaptırmıştır. Bu esnada hala Feld Mareşal olan Romancof generale bahşedildi. Bundan başka bir kale içinde adı geçen general için küçük taştan ve tuğladan yapılmış bina ve geniş bir kışıkda yapılmaya başlanmıştır. Henüz tekmil olmadığından ayrıldığımız sırada çok işçi çalıştırılarak kışa kadar tamamlanmasına önem verdikleri ortadaydı. Adı geçen kasabanın³²⁴ Feld Mareşali için bina tahsisi gerekli olacağından yer yer dükkanlar inşası ve menziller tamiri gibi³²⁵ imar için çabalar vardı.

Leh sınırından adı geçen kasabanın muzafatından³²⁶ dört saat kadar ileride bulunan Pesman adlı köye varınca küçük Rusya diye tabir edilirdi. Bütün ahalileri Kazak

³²⁰ İ: Adı geçen ayın (mezbur)

³²¹ İ: Seim

³²² İ: Andan dahi prut manendi ismiyle mersumu nehrden

³²³ İ: Köprü ve bir tarafında

³²⁴ İ: Adı geçen kasabanın (mezkure)

³²⁵ İ: Tamir ve binası misüllü

³²⁶ İ: Adı geçen kasabanın (mezbur)

taifesi olup ordan ilerisine büyük Rusya ve ahalisinede Miçuk³²⁷ denirdi. Adı geçen taifenin kıyafetleri **(25b)** birbirine aykırı ve muhaliftir. Adı geçen konak defterinde tahrir olunan konak yerlerinin bu mahalde son bulmasından dolayıda adı geçen general Moskov Şehri'ne varıncaya kadar lazım gelen konaklarımız için yeni baştan başka defter tertip etmektedir. Adı geçen defterde şu şekilde kayıt olundu.

Gulukof'dan (Tuysetediu) 7 saat, Sevsk (1)³²⁸ 8 saat, Esibinye 8 saat , Dimitrofka (2)³²⁹ 4 saat, ikamet günleri, Çevardin 3 saat, Kırami (3)³³⁰ 4 saat, Orel (4)³³¹ 5 saat, 1 ikamet günü, Serze Pofski (5)³³² 6 saat, Mancık (6)³³³ 4 saat, Nikolski 7 saat, 1 ikamet günü, (şerj Bofski 7 saat, sülüh 4 saat, Tuğla 8 saat ikamet günü, Narşan 7 saat³³⁴, Zavedi 4 saat, Serpahof (7)³³⁵ 1 ikamet günü, Lopasni 5 saat³³⁶, Pahri (8)³³⁷ 7 saat, Moskova 6 saatdir. Daha sonra recep ayının yirmi dokuzuncu Pazar günü Gulukof'dan hareket ederek zikir olunan köprüden ve kale içinden ayrıldığımız esnada birkaç pare top atılıp resmi ikram irca olunarak kastedilen yöne doğru gidildi. Yazılan menzillerden yola koyularak şaban ayının ilk Salı günü Dimitrofko Kasabası'na varıldı. Burada bir gün ikamet edildi. Beşinci günü de dinlenilip konaklandı. Cumartesi günü Orel Kasabası'na kolayca ulaşıldı. Adı geçen belde **(26a)** oldukça büyük çarşı ve pazarı mamurca ve zenginleşen vatanın ve itibarlı kimselerin mesken sahipleri olup içinden bir nehir geçer. Ertesi gün orada istirahat ve konaklamadan sonra Pazartesi günü hareket ederek Çarşamba günü Nikolski adlı mahale ulaşıldı. Adı geçen yer yüksek bir dağ üzerinde bulunan hemen hemen beş on kadar ibaret olan ve içlerinde ve yakın civarında mevcut olmayan imaretlerdir. Fakat bir zabıthanesiyle bir kiliseye ait olan bir harabelik³³⁸ olup yalnızca tertip ve nizam olunan menzilde Elçi Paşa cenabıyla hakir ve zikir olunan zabıthanesinin birer tarafından çadırcı ile sahrada duruldu. Ertesi gününde dinlenildi. Cuma günü

³²⁷ İ:Monjik

³²⁸ İ:Sevks

³²⁹ İ:Dimitrofska

³³⁰ İ:Kromy

³³¹ İ:Orel

³³² İ:..Serguevskoi

³³³ İ:Mtsensk

³³⁴ İ:Vaşani 6 at

³³⁵ İ:Serpoukhov

³³⁶ İ:5 at

³³⁷ İ:Paklıra

³³⁸ İ:Kinisaye münhasır bir harabe

gitmeye karar verildi. Adı geçen ayın on üçüncü Pazar günü³³⁹ Tuğla Kasabası'na girildi.

Adı geçen kasaba ve taifesi aralarından muarrif³⁴⁰ ve meşhurdur. İçlerinde tüccar ahali ve sanayiciler muntazam³⁴¹ dükkan ve mağazaların ortasından geçen büyük nehir kenarında bir çok su değirmenleri³⁴² vardır. Adı geçen nehir kenarında bulunan³⁴³ büyük bir karhanede tüfenk, piştovmaç ve hurba gibi harb aletleri vesaire edavat³⁴⁴ **(26b)**, demirden yapılan kürek çekme, demir dövmek gibi hizmetlerinde adı geçen nehrin suyunu³⁴⁵ istihdam eylediklerinden haylice kolaylık gelmiştir³⁴⁶.

Adı geçen sanatta meslekdaş olanlar günbegün artarak gayet hoş temiz ıslah yapılmıştır. Ahalisindende ekseri adı geçen tüfenkhane münasebetiyle onun ticaretiyle uğraşmışlardır.

Adı geçen kasabaya vardığımız sırada adı geçen karhanede imal edilen çokça tüfenkleri geçmemize yakın³⁴⁷ mahsus mahalde birde bastırılıp birkaç adet top dahi atıldı. Hem gerekli adetlerin yerine getirilmesi hemde Elçi Paşa cenabına hürmeten gerçekleştirdiler. Daha sonra adı geçen ayın³⁴⁸ on yedinci Perşembe günü Moskova'ya aşağı yukarı on dokuz sat kadar yakınlıkta Oka (1)³⁴⁹ ismiyle meşhur Turla benzeri büyük bir nehirden Elçi Paşa cenablarının bir kaç tabi askerleriyle hazır olan sandalcığa bindiler. Kusursuz ihmalle şekilli sallar³⁵⁰ ile geçildi. Bir saat ileride bulunan Serpuhof Kasabası'nda konaklandı. Ertesi günde orada ikamete karar verildi. **(27a)** Adı geçen ayın on dokuzuncu Cumartesi günü Lopasni Köyü'ne³⁵¹ vardığımızda³⁵² Elçi Paşa cenaplarının Tula Kasabası'ndan Feld

³³⁹ İ:On üçüncü günü

³⁴⁰ İ:Meyanesinde

³⁴¹ İ:Müretteb ve muntazam dükkanlar

³⁴² İ:Birden fazla su değirmenleri olup

³⁴³ İ:Ve yine nehr-i merkum kenarında bulunan

³⁴⁴ İ:Piştovmaç ve alat-ı harbiye vesair edavat

³⁴⁵ İ:Adı geçen nehrin suyunu (nehr-i merkumun suyunu)

³⁴⁶ İ:Zanaatlarında tahsil-i suhulet eylemişler

³⁴⁷ İ: Ttüfenk Timurlarını geçmeye yakın

³⁴⁸ İ Adı geçen ayın (Mah-ı merkumun)

³⁴⁹ İ:Oka

³⁵⁰İ: Nefer-i ittiba mahsuseleriyle Üsküdar piyadesi kadar vesair ittiba ağırlığı sallar ile

³⁵¹ İ:Lopasni adlı köye

Mareşal'e ve Başvekile gönderdikleri³⁵³ muhabbetnâmelerin cevabı olmak üzere iyi muamele ve misafirperverliği içeren kağıtları ulaştırıp ertesi günü adı geçen köyden hareket edildi. Adı geçen şaban ayının³⁵⁴ yirmi birinci Pazartesi günü Moskov Şehri'nin batı tarafında bulunan varoşunda bir iki gün teneffüs ve dinlenmek için tahliye ve hazırlanan misafirhaneye varıldı. Adı geçen hanede³⁵⁵ kırmızı çuka örtülü minderler ve şeritli düz kadife yastıklar ve süslenmiş iskemleler boy aynaları ve billur avizeler ile ziynetler vardır. Birkaç gün levazım-ı mihman- nüvaziye riayet için çeşitli hizmet ve zabıttandan başka İmpaatorice'nin hizmetkarlarından lisanlarında kapıcılar kethüdası manasına Şambilan tabir ettikleri iki generalleri Elçi Paşa'nın hizmetinde olmak üzere tayin edilmiştir. Mutfak takımlarıyla aşçılar vesair Avrupa sazlarıyla çalıp söyleyenler tahsis edilmiş ve ziyafet verilmiştir. Zikr olunan (27b) sazendeler perde-i kanun musikiden haric-i nagmât-ı bi usûl (2)³⁵⁶ ve gûyendeler dahi manend-i zarir bab ve şebih-i tanîn zebâb-ı terennümât bi-aheng ile erganun nevaz-ı ikrâm ve tarabsaz ihtirâm oldular.

Daha sonra adı geçen şehrin diğer tarafından ayrılma zamanımıza kadar ikamet için tahliye ve verdikleri konağa geldiğimizde tertip olunacak alayın Emni Paşa vaktinde icra oluna rüsum-ı defterinin bir sureti Elçi Paşa cenabına gönderilip yine bunun üzerine icrayı rüsum olunmasını iltimas etmiştir. Adı geçen ayın yirmi üçüncü Çarşamba günü İmparatorice tarafından davet için Ebreskof Generali gönderilmiştir. Emni Paşa vaktinde olduğu kadar Kifo'ya tabi bin günden başka Elçi Paşa cenabı için acem takımıyla süslenmiş kendi başına beş on kadar hizmetinde bulunanlar için birer at hazırlanıp zikr olunan atlardan kiminin hemen at takımı Osmanlı takımı olup kıl keçe kendilerine mahsus takım olmak üzere süslenmiş ve her birinin yanına ikişer hizmet için asker tayin olunmuş, tertip alayı oluncaya kadar Elçi Paşa cenabı adı geçen general ile iki saat kadar dinlenerek dostane sohbet etmiştir. (28a) Ve icrâ-yı resm-i ikrâm olunduktan sonra azimete kıyâm olundukda Elçi Paşa cenabı müheyya eyledikleri esbin takımıyla 'adem-i ülfeti öZRÜNÜ irâd ederek yine kendü atlarına süvâr vesâirlerinin dahi kimisi kendü esna ve kimi dahi onlara rükûb eyleyüb

³⁵² İ:Nüzulümüzde

³⁵³ İ:Rusya başvekiline ve Feld Mareşal'e gönderdikleri

³⁵⁴ İ:Şabanü'l- muazzama

³⁵⁵ İ:Adı geçen hane (Hane-i mezkure)

³⁵⁶ İ: Ecbâül franga olduğu içünmü böyle dinilmiş?

adı geçen general ile mihmandarımız olan ve Şambilan dedikleri generâl-i rakibe Elçi Paşa'nın önüne düşüp İstanbul'dan hıyn-ı hareketimizde tertîb olduğu vechle müretteb-i alay ile hareket olundu. Temâşa-yı alay için Moskova'nın ricâl ve nisvân pir ü cevân ve edna ve 'ila ve asha ve alâsından bir kez kalmayub cümlesi muhâfaza-i hâne ve dükkanların sipirde-i kefil ve meks edüb sokaklara hurûc ve mu'abber-i alay olan ³⁵⁷ tarikin tarafeyninde bulunan dekâkin ve büyüta ³⁵⁸ mütezahimen ve levc etmeleriyle uburgâhımıza nazır olan manzaralardan her biri güya vücûh-ı adem tasvîr olunmuş birer mücessem-i müşâbih olduğundan ³⁵⁹ başka balây-ı nazara güyân ile ³⁶⁰ müzdehim kılınmış. Ahalisi kendi devletleri ricâlinde sekizer bargirli hinto tabir olunur. Gerdûne-i mahsûsalarından gayrı esbâb-ı ihtîşâmdan bir nesne müşâhede eylemediklerinden adı geçen alayda Elçi Paşa cenabının piş ü peşinde **(28b)** sağ ve sol tarafında rakiben ve maşayan revân olan semmûr-ı erkân kürekleriyle mülebbes ve gösterişlice at ve raht ile müzeyyen ikişer ikişer hem-'inan birun-ı agvâti ve gavâşi matla ve raht ü bisât girânbâha ile mahalli yedekler ve simkan ıslaha ve müzeyyen tüfenkler ve cedid ü cedid elbise ile çukadâran ve matla kemer ve simin tebervâl çuka dolma ve kaplan postlarıyla şatran ve hademe-i saire ve al kaputlu sim-i rahtın efranderûn agvâti ve saki-i alayda kethüdalarına pirü olan zümre-i mehterânın demdeme-i tabi ve sadâ-yı suma ve negâreleri tanin-endâz şehir-i gerdan olduğu meşhûdları oldukça ferd-i istiğrâb ve kemâl-i istihsânlarından naşı dide-dûz im'ân ve hayran oldular. Moskov Şehri kenarından Elçi Paşa cenâbları için tehiyye ü tahliye eyledikleri marü'z-zikr seraya varınca uburgâhımız olan tarikin iki canibinde sunûf-ı askerisinden süvarî ve piyâde Pavlok neferât iki sıra dizilip her sınıfının hitâmında zabıtları ve tranpeteleriyle tranpetcileri karâr ve Elçi Paşa cenabı her bir sınıf askerinin hizasına geldikçe adetleri üzere ikrâmdan ma'dûd olan cümlesi berdân salahların tahrîk ve tranpetelerin tasvit ile tantana-i bi aheng same'-i hırâşe ibtidâr ederek alay ile ³⁶¹ adı geçen şehrin **(29a)** kalesinin bir kapısından ve levc bir diğer kapısından hurûc olunub delâlet eyledikleri ³⁶² yollardan aheste aheste tahmiyânen üç saat miktarı dolaşarak zikr olunan konağa ulaşması kolay oldu.

³⁵⁷ İ: Muabbiri tarik-i alayda bulunan

³⁵⁸ İ: Büyut ve dekâkine

³⁵⁹ İ: Mücessem olduğundan

³⁶⁰ İ: Balayı moskofdarlar ve serdar diyorlar nüfûs-ı nazara güyan ile

³⁶¹ İ: İbtidâr edüb bu vecihle

³⁶² İ: Hurûc delâlet eyledikleri

Adı geçen konakta on beş yirmi kadar oda ve bir miktar müstemil olup Elçi Paşa'ya tahsîs olunan birkaç adet odanın birinde etrafı şeritli düzgün kadife ve diğer odada turuncu atlas ve ahirinde mavi atlas yasdıkları her birinin yasdıkları nile pûşide ve endâm-ı ayineleri³⁶³ ve billur avizeler ile al çuka ile araste vesâir odaları dahi yekpare al- çuka yasdık ve minder ile kılınmış³⁶⁴ Elçi Paşa canibi divân katibi ve Enderun ağası³⁶⁵ ve hakir ile Elçi Paşanın kethüdâları vesâir agâvâti ve tevabiâtı bina adı geçen saray civarında diğer genişçe mefrûş bir hanede karâr ve ikâmet etdirildi³⁶⁶.

O esnada İmparatoriçe ile mülakat vaktinde icrası mu'tadları olan resmi defteri göndermeleriyle Emni Paşa vaktinde dahi mer'î ve mesbûk olduğundan yine suret-i mergûbede karâr ve nizâm verildikten sonra **(29b)** adı geçen ayın yirmi dördüncü Salı günü adı geçen General Ebreşkof gelmiş Başvekil tarafından davet etmekle bir mutâd müretteb-i alay ile Elçi Paşa cenabı hareket etti. Adı geçen elçinin³⁶⁷ getirdiği hinto muayyen-i rükub ve azimet başvekil ile görüşülüb makâm-ı sadâret azami ve mesned-i vekâlet-i saltanât-ı kübrâdan İmparatoriçe'ye ve Başvekil ile olan iki kıt'a mekâtib-i asfî berdaşte-i dest-i tekrîm kılınarak³⁶⁸ teslîm ve resm-i mülâkat kemâyenbegi tetmîm birle yine³⁶⁹ alay ile avdet olundu.

Ertesi günü yani Çarşamba günü İmparatoriçe tarafından Anşef General hinto ile gelip Elçi Paşayı davet eylediler. Onlar da padişah hediyeleri atlarını raht ü bisât-ı mahla ve murassalarıyla tezyîn ve dü-taraf zimâmıların ahur-ı hassa-ı cihândâriden³⁷⁰ tayin buyurulan³⁷¹ eskilere vesâir yedek keşâne teslîm vesâir hedeyâ-yı hümâyun dahi arabalarıyla tertîb ve verâlarında dahi mahsûs vürûd eden müzeyyen hinto içinde tasdik-nâme-i hümâyun divân katiblerinin dü dest ibcâline tevdi' ve tekrimen

³⁶³ İ: Tezyîn ve endam-ı ayineleri

³⁶⁴ İ: Yasdık ve döşeme ile puşide kılınmış

³⁶⁵ İ: Enderun daireleriyle saray-ı mezkûrda

³⁶⁶ İ: Mefrûş bir hanede mehterhane ve hazine hıdmeleri dahi ahir birer hanelerde karar ve ikâmet etdirildi.

³⁶⁷ İ: Ceneral-i mezkûrun

³⁶⁸ İ: Mekâtib-i cenab-ı asafî berdaşte-i dest-i terkim kılınarak

³⁶⁹ İ: Tetmîm yine

³⁷⁰ İ: Hass-ı ahur hıdmesinden

³⁷¹ İ: Tayin olunan

yemin ü yesârında piyâde-i revân olmak üzere üçü nefer-i mülebbes çukdarlar ta'yin ve daha sonra Elçi Paşa da adı geçen generalin rakiben getirdiği hinto ve yine muayyen (30a) müvâceheten süvâr olub alay ve ihtişâm ile İmparatoriçe sarayına varılıp ibtida bir mahall-i mahsûsda karar verildi. Padişah hediyeleri arabalarından ihraç ve takım takım hilkari tepsilere vaz' ve tertîb ve sofrayı salifenin takrîr-i cedidelerinde mezkûr ve mesbûk olduğu misillü Sergoc-ı şahaneyi kethüdâlarına ve padişah hediyeleri defterini dahi zer-beft şa'şa-furûz kumaşdan dûhte kiseye mevzuen hazinedârlarına vesâir padişah hediyeleri tebsileri dahi birer Gedik ağalarına verilmiştir. Elçi Paşa cenabı dahi ol mahalde Kallavi ile ta'mim ve behiyye-i mü'lükane olan siyah telekküv ta'bir olunur. Ferve-i fâhire ile telebbüs eylediği akabinde İmparatoriçe'nin mülâkata muntazır olduğu ihbâr ve davet olunmağla Elçi Paşa dahi hareket ve İmparatoriçe'nin karargâhı olan divanhanelerine duhûl edüb görünecek mahale takribde dîvân katibinin elinden tasdiknâme-i hümâyun ahz ü berdaşte-i düdest tefhîm ve üç defa puşide-i şifah ta'zim ve nihâde-i cubin tekrîm ederek imparatoriçenin oturduğu mefrûş ve musakkaf gûşun şeklinde küçürek safanın kenarına varub karâr ve savt ve cehuri ile bir hûtbe-i beliga (30b) inşâd edüb memûriyet-i sefâretlerin iş'ar eylediler³⁷². Adı geçen taifenin mevcut adetleri üzere imparatoriçeleri elbise-i fâhire mutallâlarıyla telebbüs ve küçük mücevher tacım başına vaz' ve bir zira' miktarı tavil ve bir ucunda murazza' vaz' olunmuş oymalı bir ağaç pareyi sağ eliyle ve deve kuşu yumurtası kadar murassa zerrin mntıklı bir küreyi dahi sol eliyle ahz ve sofa-i mezkûrenin bir gûşesinde mevzu'-ı caygâh mahsûsunda münferiden kuûd ve cânib-i yesârında mevcûd olan ceneral ve ricâl-i muteberesi³⁷³ ve sağ tarafında dahi ricâl ü general nisvânları kaimen karâr ve cümlesi havale-i samia istimâ' ve iştigâl eylediler.

Daha sonra adı geçen sofanın sağında bahsedilen³⁷⁴ zertar kumaş puşideli büyükçe iskemlenin kenarında Kançlır (1)³⁷⁵ tabir eyledikleri ricâlinden³⁷⁶ biri adı geçen hutbenin mukaddeme ahz eyledikleri efrenci tercümesini okumağa başladıkda

³⁷² İ: Eyledikde

³⁷³ İ: Muteber ricalleri

³⁷⁴ İ: Mezkûrenin canib-i yemininde mevzu '

³⁷⁵ İ: Chancelier

³⁷⁶ İ: Dedikleri muteber ricâlinden

imparatoriçeleri tasdiknâme-i hümâyunun şer-i fûrûdandan ve iltifât-i nevâziş ayet ve memnuniyetin imâ ve iş'âr ederdi.

Sûret-i hutbe-i beligâ-i mezkûr³⁷⁷ “hala Mekke-i mükerrerme ve Medine-i münevvere ve Kudüs ü şerif-i mübarekenin hüddam ve hakemi şehenshâh-'azâm ve şehriyâr-ı efhem **(31a)** hakan-ı cem-câh ve sultân-ı ma'adelet-i destgâh şevketlü kudretlü 'azimetlü 'adaletlü veli'nimetim efendim Sultan 'Abdülhamid Han hazretlerinin der-i devlet karâr ve asitân-ı dergâh übbehet-i maderlerinden siz ki hala memâlik-i Rusya'nın imparatoriçesi ve padişâh-ı fermân ferması olan haşmetlü mekanetlü ve ala menziletlü dostları ve Muhabbe-i safi taviyyetlerisiz cânib-i safvet mâbınıza bu defa müceddeden akd olunan rabîta-i mevâlatı teşvîk için tasdiknâme-i hümâyun ve hedeyâ-yı atufet-i meşhûn hüsrevâneleriyle meb'ûs büyük elçileri kullarıyız dostluğa layık vechle hatır-ı sadakatınızı sual buyururlar.³⁷⁸ "Ba'dehu tekmîl-i hutbede Kançlır-ı mersûm Elçi Paşa'nın yanına gelip tasdiknâme-i hümâyunu takdîm-i levâzım tekrîm ile tesellüm ve ta'zimen zikr olunan iskemle üzerine nihâde eyledikten sonra salifü'z-zikr Gedik ağaları birer birer müretteben hedeyâ-yı hümâyunu götürüb tebsileriyle sofa-i merkûm³⁷⁹ üzerine vaz' ve tezyîn eyledikçe cümlesi im'an-ı inzâr pesend ederler idi. Hedeyâ-yı hümâyun esbleri dahi murassa ve mutalla raht ü bisât "encüm-i şia' vezin ve rikab ma-iltimâ ile yedek-keşân ellerinde tavus zerrin bal-i hurşid misâl fenâ-yı pehnâ-yı saray imparatoriyede cünbüş ve haram **(31b)** eyledikçe yanlarına gelip gözetleyerek her biri lisânlarınca ferd-i tahsinden ibâret olan (Oçin haraşa) (1)³⁸⁰ ta'birini dillerinde güzâr ederek onlarda memûruna teslîm ve padişâh hediyesi olan çadır ve bildiri ile tayin ettikleri bir fezâ-yı vesiyaya ikâmları ma'rifetleriyle nakli ve huzura getirilmesi sırma işleme vesâir simli mefruşatlar ile döşenip süslenmiş altın işlemeli kumaş içini imrendiren atlas dünya rütbesi yüksek ve meclâsı manend-ı umûd subh-ı eyyâm bahar olduğun temâşa edenler³⁸¹ müttehir olurlardı. Elçi Paşa'nın avdetinden sonra padişâh hediyelerini görmeye gelenlerin takrir ve tavsifleri İmparatoriçe'yi dahi kararsız etmekle bizzat

³⁷⁷ İ: Suret-i hutbe-i mezkûre bu mahale nakl ü tahrîr olundu:

³⁷⁸ İ: Suâl iderler

³⁷⁹ İ: Götürüp sofa-i merkume üzerine

³⁸⁰ İ: Çok güzel

³⁸¹ İ: Eyyâm bahar tabdar ve mefrûşat müzeyyen ve menkuşu numune nûma-yı hadika-i pirazher olduğun temâşa edenler

kendisi varıp³⁸² birer³⁸³ temâşa ve hoşlandığından bir iki yüz altın bahşış vermiş ve atların mirahuruna ve güzel çadırlarıda hazinesine gönderdiğini akkâm başı gelip takrîr eyledi.

Bütün padişah hediyeleri teslim edilip memuriyet hizmetleri tamamlandıktan sonra Elçi Paşa imparatoruk sarayından ayrılarak yine alây ile konakları³⁸⁴ **(32a)**

³⁸² İ: Bizzat varıp

³⁸³ İ: Cümlesini

³⁸⁴ İ: Alay ile gelip hane-i mahsusalarında ikâmet

Avrupalı iskemleler ile süslenmiştir. **(32b)** Genellikle Pazar günleri akşamlarında pek çok mumlar yakılmış ve generalin adamları, askerleri ve eşleri toplanıp İmparatoriçe de veliahdı vekili ile mevcut devlet adamları sol tarafa ve kadınları sağ tarafa ayrılıp kendisi de divanhanede toplanan nüfustan mu'tebelerine iltifat edip konştukdan sonra iskemlesine oturdu. Devlet elçilerinden ve itibarlı generallerinden diledikleri ile kağıd oyununa başladı. Oğlu ile gelini vesair beş on nefer general ve zabitan ile kadınlar ile ikişer ikişer elden ele verip aralarında hurûs oyununa (1)³⁸⁵ ve bilinen Avrupa tarzı saz ve söz ile cümbüş edilmiştir. Birkaç mahalde dahi üçer dörder ileri gelen askerler ve kadınları karışık iskemlelere oturup kağıd oyununa başladılar ve bu yüzden gece saat üçe dörde dek toplanmaları devam etti. Daha sonra İmparatoriçe'leri yerinden kıyâm ve hareket ve geldiği gibi aheste refât ile mu'teberan kavmine veda zamanında imâle-i nigâh iltifât ederek makarr ve mebiti olan mahalle 'azimet akabinde cem'iyet-i mezkûre dahi tefrîk ve hanelerine avdet eylemek adetleri olmakla mülâkâtdan sonra hulul eden ibtida ki pazar günü **(33a)** mihmandârımız olan general gelip İmparatoriçe tarafından Elçi Paşa'yı davet³⁸⁶ etmiştir. Onlarda sekiz askeriyle³⁸⁷ üç adet hintolara³⁸⁸ binerek adı geçen saraya varıp dinlenmek³⁸⁹ ve istirahat etmek için tahsîs kılınan divanhanede iskemleler ile bir miktar kahve ve tatlı benzeri ikramlar sonrasında İmparatoriçe'nin cemiyetgahına azimeti haber verildikten sonra gelmek üzere iken müşarü'ileyhe zuhur ve Elçi Paşa'nın hizasına geldikde tevkîf ve mahsûs aşinâlık ve muamele-i dil-nüvâzlıktan sonra takdîm-i adâb tekrîm ile gülberg-i tabnâk hümâyundan istikşaf eyledikde elçi cenabının verdiği cevâb ba-sevâbdan istişmâm revayih-i hüsn letâfet ve 'itidal etmekle izhâr vîfert ve ibtihâc ve 'arz-ı kemâl sadâkat eyledikden sonra³⁹⁰ adet olduğu

³⁸⁵ İ: Fransızca dans denilen raksı müellif (raksuddin) diye mi yad etmek istemiş yoksa Rusların ve bizim didiğimiz oyunumu anlatmak istiyor, anlayamadık. Fakat büyük petro zamanından berü rusyaya Avrupa medeniyeti girmeğe başladığı gibi imparatoriçe huzurunda bir salonda havra tepmekte kabaca bir şey olacağından her halde bu oyun yine (dans) dır. Zaten ta 'rifine mülâyim gelende budur.

³⁸⁶ İ: Elçi Paşayı cemiyet-i mezkureye davet etmekle

³⁸⁷ İ: Bade 'l-magrib getürdüğü

³⁸⁸ İ: Üç adet hintodan birine Elçi Paşaille ceneral mersum ve diğerlerine dahi sekiz nefer etibbaları rükub u saray-ı mezkure

³⁸⁹ İ: Vardıktan sonra.

³⁹⁰ İ: Elçi Paşa cenabın vücuh ı layıka riayet ederek virdiği cevabdan istişmam revac-ı itidâl mizac-ı hümâyûndan izhar-ı kemâl-i ibtihâc ve arz-ı sadakat ve ihlâs eyledikden sonra

üzere iskemlesinde³⁹¹ oturdu ve kağıt oyununa iştigâl etti. Elçi Paşa cenabını dahi oturttu. Bir tarafına iskemle ve bir masa koydurmuş ve bir mu'teber generâliyle satranç oynamak vesilesiyle bir miktar böylece eğlendikten sonra yazıldığı üzere İmparatoriçe yerinden kalkarak Elçi Paşa cenabına ve devlet adamlarına veda edip karargahına geçti ve cemiyet dağılıp Elçi Paşa (33b) cenabı dahi geldiği gibi hintolarına binerek ayrıldı.

Esirlerin kaydı olan İslâm ahalisinin araştırma ve kurtarılmaları Elçi Paşa'nın ek düşüncesi iken hilal-i rahda meydana gelen tanzimi bir türlü kabul edilmemiştir. Hatta Leh içlerinde bulunan Poline Şehri'nde³⁹² asker köleleri İslam dini duygusu ile feryâd ederek Elçi Paşa'nın dairesine gelip iltica etmiş iken mihamdarımız olan general ile birkaç gün konuşulduktan sonra İmparatoriçe ile mülâkat sonrasında esirler maddesine nizâm verinceye dek adı geçen esirler Elçi Paşa dairesinde tevkif olunmuştu. Hatta yardım lütfunda bulunmuş ve yemin teveccüh-i hazret-i cihândari ile Moskova'ya ulaşmış ve İmparatoriçe'nin cemiyetgâhında sözle büyüklük ve heybet sahibi saltanatdan ağzını hayırla açan olması münâsebetler için kabul edilen Elçi Paşa cenabı akşam yemeğinden sonra kaldıkları halde kendi memleketleriyle bir takrîr-i tesvîd eylediler ki bunun özeti şudur:

4.10. Adı Geçen Kararların Özeti³⁹³

"Hala serir-i arây-ı hilâfet 'azâmi vedihim efrûz saltanat-ı kebiri şevketlü 'azimetlü kudretlü velinimetim sultan-ı 'azâm-ı sipihr iktidâr ve pâdişâh (34a) effiâm ma'adelet-i asar efendimin riâyet-i levâzım ahd ü peymân ve dost olan düvel hakkında icrâ-yı muktezâsı muahede-i safvetnişân-ı lazime şeyma-i kerime-i şahanelerinden olduğuna binaen bu defa beyne'l-devletin mün'akid olan rabita-ı musalaha şürutu iktizâsınca der-i aliyede bulunan üserâ sarây-ı sadr-ı aliyye ihzâr ve maslahatgüzarınızın tercümanı müveccehesinde bu maddeye me'mûr olan ricâl-i devlet-i aliyye huzurunda bade'l-istintâk İslâmı

³⁹¹ İ: İskemle-i mahsusasında

³⁹² İ: Polinede

³⁹³ İ: Bu başlık yok

kabulünü ikrâr edenler tevkîf-i nasraniyyetde ısrar edenler tercüman-ı mersûme teslîm ve hazine-i mekarim defîne-i mülükânelerinden müsavât-ı vechle aliü'l-rus behâ-i mu'tedelesi ashabına 'ita vesâir memâlik-i mahrûsada dahi bu vechle³⁹⁴ hareket olunmak için mahsûs mübâşirler ile etrâf ve eknâfa fermanlar naşr ü üserâ o bu tarikle hem şürût ahd-name-i hümâyun ifâ ve hem ashab-ı üserâyı arza ederek nısf-ı³⁹⁵ maadelet-penâhilerin icrâ buyurdıklarından memâlik-i Rusya'da gerek nefer-i Moskov'da ve gerek bilâd-ı sairede olan üserâ-yı İslâm hakkında dahi bugüne hareket olunmak mukteza-yı şürûd-ı muahededen olmağla ol vechle etrâf-ı memâlik-i Rusya'ya evâmîr-i imparatoriye neşr ü ib'as ve iş bu musâlahanm (34b) tabidini mevcûd olur baz-ı husûsat-ı müzâkeresi için bir mu'tedil kimisine ta'yin olunmak cenâb-ı malûkanenizden müstedai-yi sadakate³⁹⁶ ale's-sahr tesvîd-i mezkûru divan kâtiblerine tebyîz der-i aliyeden me'mûr maiyyetleri olan tercümana tercüme ettirdikten sonra imparatorlk huzuruna takdîm için baş vekile gönderdikden sonra birkaç defa adı geçen vekilden adı geçen kararın cevabı taleb³⁹⁷ edilmiş bugün yarın diyerek geciktirilmiş birkaç gün geçtiğinde adı geçen başvekil vesâir kavmin ieri gelenleri gezinti şeklinde yedi sekiz saat kadar uzaklıkta bir mahalle yola çıkarak birkaç gün orada ikâmet ve danışma meclisi ile birlikte ayrıldıklarında Elçi Paşa cenâbıgâh adam göndermiş konuşmak suretiyle adı geçen kararın³⁹⁸ cevâbını taleb etmiştir. Ulaşması geciktirilmiş ve hatta bazı meclis grüşmelerinde gerek başvekil ve gerek Feld Mareşal imparatoriçemizin Osmanlı İmparatorluğuna sadakate ve cenabınıza dostluk muhabbeti mükemmeldir. Her şekilde sizin rahat etmeniz arzumuzdur diyerek çelamonyalara başlayarak Elçi Paşa da esirler maddesi devletim tarafından (35a) hakkımda icap eden şekilde müvâheze eylemek fikri ile ıztırabım mükemmel olmakla birlikte gerek imparatoriçe cenabı ve gerek sizlerin taraflarından sadakate bu maddenin nizâmından ala ikrâm ve ihtirâm olmadığından ahir bir vechle memnun ve mutib olmam deyü isteyerek gayret

³⁹⁴ İ: Bugüne dek

³⁹⁵ İ: Resm-i nısfı

³⁹⁶ İ: Sadakanemdir ba'dehu ale's-sahr

³⁹⁷ İ: Merhum taleb

³⁹⁸ İ: Adı geçen kararın (Takrir-i mezburun)

ederek usandırana kadar ısrar ederek ileri gelenlerin vesilesiyle şevvâl-i şerifin son günlerine dek geciktirdiler.

Daha sonra dostane olmayı icap ettirecek derecelerde Elçi Paşa'nın ısrarına istinaden başvekil bu konuda meramını anlatmaya başlamıştır. Muharebe esnasında yakalanmış olan esirler İslam ehlerinden Rusya'da hristiyan dinine girmeyenleri genellikle kurtarmak ve civar semt olan İslam hudutlarına gönderilmeleri konusunda antlaşmadan sonra İmparatoriçemiz birden fazla emirnâmeler göndermiş ve mahsûs mübâşirler tayin etmiştir. İslâmda sabit ve yerleşmiş olan esirleri gizli tutmak ve saklamak nüzê-i bend eylediklerine binaen tarihi musâlahadan bir ve her taraftan İslam esirleri dalga dalga İslam beldelerine sevk olunup hatta civarında bulunan sahillerden³⁹⁹ bu esnâda üç adet esir gemileri **(35b)** doldurulup gönderildikten sonra birkaç gün içinde sahile vardıkları haberi geldi. Ancak tutulan esirlerin bir çoğu kendi istekleriyle hristiyan oldukları papazların defterlerinde yer almaktadır. Bizim Moskov şehri ve etraf ve havalisinde bulunan Miçuk (1)⁴⁰⁰ tabir olunan ahali takımı mezheb ve ayinlerinde ısrar eden ve imparatoriçemize vesâir devlet adamlarımıza esas tabi oldukları sebebe dayanır. Şimdi esirlerin dinin emirlerine bağlılıkları sebebiyle nefislerini dondurmalarına dair söylenecek diyânet-i İslâmiyye iddiaların edecekleri aşikâr ve bu sûretde sizlere verilmeleri iktizâ edip⁴⁰¹ verildikleri halde zikr olunan Miçuk taifesi tecemmu edüb o makûleleri elinizden alıp sizi ve bizi tekdirden sonra büyük fitneler meydana getirmeye başlarlar. Esirlerin kurtarılması ve Galatada kilise binası antlaşma şartları arasında iken yalnız İstanbul ahali arasında ihtilâl meydana gelmesi gibi maddeler ertelendi. Böylece bizde dahi bu düşünülmediğinden alıkoyması şeklinde bir türlü kabil değildir. Diyânet-i **(36a)** Muhammediyyede sabit olan üserâ makûlesinden Rusya memleketlerinde kimisine kalmadığı malûmumuz iken imparatoriçemiz tarafından birkaç gün sonra etrâf ve inhaya neşr-i avâmir ile bu madde sağlamaştırılmıştır. Bu husus cümlemizin mültezimidir takrîrinizde bazı hususların

³⁹⁹ İ: Havalisinde olan sahillerden

⁴⁰⁰ İ: Rusyada köylü ve kaba halka (mujik) denilir.

⁴⁰¹ İ: Bu suretde iktiza edip

görüŖülmesi için⁴⁰² bir kimsenin memuriyeti talep edilmiş bütün devlet işleri Rusya ile benim aramda olduğundan antlaşma maddeleri her hususun müzâkeresi benim yerine getirmem gereken vazifemdir. Ama müzâkere edeceğiniz antlaşma maddeleri ise o maddelere karâren müzakere ile karâr verildiğinden tekrar müzâkere olursa dahi bir harfinin değıştirilmesi ve başka Ŗekle sokulması mümkün değıildir diye cevâb verildiğinden bu husus Feld MareŖale de ifâde edilmiştir. Feld MareŖal de Elçi PaŖa cenabının müzâkere için memuriyetlerini yerine getirmek için üstüne alan senedleri varmıdır sualiyle hüsn-i müdâfaya başlamış ve her ne kadar ısrar edip gayret ettiysede faydalı olmayıp en sonunda fırsat gözleyerek davâyı diyânet-i İslâmiyye ederek Elçi PaŖanın dairesine düşenler haklarında sükût ve göz yumma Ŗeklinde müsaade gösterildiklerinden yol bulmaya ilticâ edüb kurtulanlar yetmiş seksen askere bağılı olmakla Elçi PaŖa canibide yirmi beş askerini mahsûs (36b) ademler tayiniyle büyük iskele tarafına gönderilen esirleride Moskov'dan döndüklerinde birlikte götürmek üzere yanlarında tevkîf eylediler.

Yukarıda beyân olunduğı üzere Moskova'ya⁴⁰³ girdiğimizde Elçi PaŖa'nın konağında İmparatoriçe tarafından tertib olunan günde birer nöbet ramazan ayının ilk günü ve gecesine dek sekiz gün kat' olunub daha sonra oruç ayının yaklaşmasıyla aşçılara layıkı üzere bahşişler verilip yemek takımları mahallerine nakl ettirildi.

4.11. Komediye hâne (1)⁴⁰⁴

Moskov Ŗehri'nin ortasında etrafındakiler bir diğeriine bitiŖik üç tabaka halinde küçük seksen kadar odayı ve arka tarafında da genişçe bir sofayı ve ortasında pek çok yer halısını içeren tavanı ve damı olan bir büyük salon Ŗeklinde komediye hâneleri olup kış gecelerinde adı geçen taifenin kibar ve zenginleri zikr olunan odalardan (1)⁴⁰⁵ her birini yetmiş seksener gurus aylık ile kiralamalarıyla beş on günde bir defa adı geçen mahalde gerçekteŖen cemiyet gecelerinde herkes

⁴⁰² İ: Müzakeresi için

⁴⁰³ İ: İbtida Moskovaya

⁴⁰⁴ İ:Komediya (tiyatro) demek istiyor. Ruslar, Fransızların (komedi)sine (komediya) dirler.

⁴⁰⁵ İ: Loca

kendi odasına varıp karâr ve aşâğı takım seyirciler dahi adam başına birer ruble verip ve ortasında olan halıda tecemmu' ve zikr olunan sofada (37a) asılı olan tasvirli muşamma perde arkasında zuhur edecek türlü eğlenceler ümit ederek beklerlerken adı geçen perdede arkasından oyuncular çıkıp ve adı geçen kavmi anlatan ve meşhûr olan bazı gülünç hareketlerin ve aşıklar ve sevgili arasında geçen bazı haller ve kadınlara dair oyunlar bazı taklitlerde vuku bulan konuşmaların avrupa lisânı ile uygun makamda sazların seslerine uydurmaktadır. Saat beşe altıya dek bu şekilde eğlendikten sonra bizim cemiyete son verip herkes hanesine dönmüştür. Ramazan-ı şerif başlangıcında yine adı geçen cemiyete⁴⁰⁶ nizâm verilip ve veliahd tarafından mihmandârimız olan general gelip Elçi Paşa'yı davet etmeye gelen hintolar ile akşamdan sonra adı geçen cemiyetgaha varılıp zikr olunan odalardan birinde iskemleler ile oturulup cimri olanlara yazılmış olan seyredilerek geri dönüldü. Daha sonra yukarıda açıklandığı üzere imparatorluk sarayında adet olan cemiyet gecesi gerçekleşmiştir. Yine adı geçen saraya varılıp adı geçen cemiyetgaha çıktuktan sonra Elçi Paşa cenabına hal hatır sorarak (37b) aşınâlıktan sonra “benim Osmanlı Devleti'ne dostluk ve sadakatim mükemmel olduğundan kendim o tarafda zuhur eden kumaşdan elbiseler ile giydirilip maiyetinide ol vechle kimilerini tenbîh eyledim” diye göstermek suretiyle karşılıklı dostluk tabir eyledikleri nizâmını tenbîh eylediğini beyân ile Elçi Paşa'yı sözle cemiyete davet etmiştir. Geceleyecek yere gidildiğinde Elçi Paşa da konağına geri geldiler.

4.12. Maskeli Balo⁴⁰⁷ (1)⁴⁰⁸

Daha sonra adı geçen ayın üçüncü Pazar günü akşamı adı geçen cemiyete⁴⁰⁹ karâr vermeleriyle cemiyete gelenlerin sayısı malûm olup izinsiz girmek için gündüzden her kim gelecek ise kişi başına basılmış bir kağıd para verilip akşamdan sonra cemiyetgâh kapısında birkaç askeri memurlar ikâmet edilirdi Gelenlerden ellerinde adı geçen kağıttan olanları içeri alınıp, olmayanlar ise

⁴⁰⁶ İ: Adı geçen cemiyete (Cemiyet-i merkumeye)

⁴⁰⁷ İ: Eğlence cemiyeti

⁴⁰⁸ İ: Maskeli balo

⁴⁰⁹ İ: Adı geçen cemiyete (Cemiyet-i mezkûreye)

girmesini engellerler. Cemiyete gelen ileri gelenler ve eşleri her birinin malum şahısların talebi olanlar ile uyuşanlar için herkes yüzlerine muşammadan yapılmış kötü ve çirkin beyaz gölgeli çehreler koyup ve cübbe gibi siyah ve pembe (38a) renk sandala benzer kumaşdan elbise giyip fark edilmeyecek şekilde kıyafetlerin değiştirilmesi ve bu suretler ile imparatorluk sarayında bulunan yukarıda adı geçen salona akşamdan sonra her biri aşına ve aralarında söz edilen alâmet ve işaretler ile bulup istishâb eyledikten sonra kimi sohbet ederek cemiyetde seyretmişlerdir. Kimi kenarda köşede oturan ve kimi de cemiyet arasında harus oyununa dahil olmuş ve kimi de üçer beşer oturup kumar ile meşgul olmuşlardır.

Adı geçen günde akşam vakti mihmandârimız eskiden olduğu gibi general gelip Elçi Paşa cenabını davet etmek için gelen dört aded hinto birkaç tabi askeriyle binerek elçi adı geçen cemiyetgaha varıp biraz bekledikten sonra imparatoriçenin cemiyetgâha çıkması güzergâhına karşı varılıp gelmesi beklenirken imparatoriçe ile oğlu ⁴¹⁰ görünüp yüzlerine adı geçen siyah muşammadan mamûl çehreler konularak ve alışılmış elbiselerini değiştirerek önünce yürüyen Petamki ve Purus dlı Anşef generalleri vesâir bunlara denk ileri gelenlerde mahsus başlarına penbe renk birer gecelik kavuk koymuş ve üzerlerine tam zıddı birer sarık dolayıb ve kadınların sinelerine ⁴¹¹ elmas ile donatılmış (38b) çiçekler ve avizeler ile süslenmişlerdir. Bu garip kıyafetler ile Elçi Paşa'nın hizasına geldiklerinde Kalavel aşinalık ve beni bildiniz mi deyü izhâr-ı dil-nevazlıktan sonra varıp kendi iskemlesine oturur ve kağıd oyununa başlar. Akabinde baloda adı geçen Şambilan dedikleri general Elçi Paşa'ya gelip imparatoriçemiz sizin için mahsûs yemek tertib edip hazırlanıldı, buyurun diye adı geçen gece kalınacak olan dairede bir halı odaya götürüp yayılan taam-ı sefinesi kenarında Feld Mareşal ve mihmandârimız olan general ve adı geçen Şambilan birlikte oturduktan sonra Elçi Paşa adı geçen yemek tertibinden mukaddemce haberdâr olmamak takrîbiyle konaklarında yemek yediklerini söyleyerek ve özür dilemiş ve buna binaen birkaç gün içinde sonunda yine musahhire cemiyeti tasmîm olduğu Feld Mareşal ifâde ile ol vakitte tertîb

⁴¹⁰ İ: Adı geçen ile oğlu (Müşarünileyh ile oğlu)

⁴¹¹ İ: Sine ü serirlerin

ve hazırlayacakları yemek hususunda adı geçen özrü mehal kalmaz iradesiyle Elçi Paşa'yı o gecedan davet ve yemeği kendi tabahlarında pişirmek üzere karar verilip ve bir süre daha dinlenip sohbetden sonra geri dönüldü.

Birkaç gün sonunda önceden kararlaştırdıkları adı geçen cemiyetin⁴¹² vakti gelmiştir. Eski gibi yazıldığı üzere cemiyetleri seyretmek ve adı geçen (39a) odada açılan yemek daveti gerçekleşmiştir. Rusyalının alelâde asker atlarından ibâret olan Berejenski'ye Esmaylufiski ve Semyonofiski ta'bir olunur üç bölük askeri öncelikle İsveçlü ile vuku' bulan muharebelerinde izhâr-ı sebat ile İsveçlüye galip gelmelerine sebep olduklarından tergiba'l-sairin imparatoriçeleri zikr olunan yamakların bin başlıktan(1)⁴¹³ ibâret olan Polkovnik(2)⁴¹⁴ zabıtların kendisine tahsîs ve ordan dünce polk polkunun (3)⁴¹⁵ tabir olunan zabıtlıklarını da adı geçen Botamki (4)⁴¹⁶ generale acele etmekle zikr olunan Polkların zabitanına ve bundan başka Munçik'e Sanite Enderya diye isimlendirdikleri itibârât-ı lafzîyelerin iktisâb eden ricâline imparatoriçeleri ekseriyesinde birer gün kendi sarayında ziyâfet eylemek âdetleri olduğundan⁴¹⁷ adı geçen kasım ayının yirmi altıncı günü zikr olunan⁴¹⁸ ve Likomoniçka itibârının vakti ziyâfetleri olmağla Elçi Paşa cenabıda adı geçen cemiyete⁴¹⁹ ve daha sonra İmparatoriçe'nin mücevherât hazinesini görmek için davet birle varılıp cemiyet-gâhda biraz ikâmet ettikten sonra müşarü'n-ileyhinin birinden hareketi haber verilip güzergâhına varıldıkda müşarü'n-ileyhe hurûc eylediği⁴²⁰ orada adı geçen salonun kapısında bir cay-ı hidmet kıyâm eden on beş kadar genç delikanlıların ellerinde olan yaldızlı tepsilere mevzu dörder beşer adet ark benzeri meşrubât ile doldurulmuş billurun kadehleri müşarü'n-ileyh kendi eliyle birer birer tepsiden alıp iki tarafında mevcûd ve bekleyen zabıtâne ile her biri keyifli ve

⁴¹² İ: Adı geçen cemiyetin (Cemiyet-i mezburenin)

⁴¹³ İ: Polk: alay dimekdir

⁴¹⁴ İ: Polkovnik: miralay. Binbaşı değil.

⁴¹⁵ İ: Pod polkovnik: (podpolkovnik) olacak ki miralayın madunu dimekdir.

⁴¹⁶ İ: Buda (patyomkin) olacak.

⁴¹⁷ İ: Saray-ı imparatoriyede tertib ziyâfet âdetleri olduğundan

⁴¹⁸ İ: Salifü'z- zikr

⁴¹⁹ İ: Adı geçen (Merkûme)

⁴²⁰ İ: Akabinde müşarü'n-ileyhe hurûc eylediği

iltifât eyledikten sonra varıp salon ortasında yemek masası kenarında iskemlesine oturup velileri gelenler arasında bulunan zabitan dahi tertip edilen sağ ve sol konusunda iskemlelere⁴²¹ oturup saz ve söz ile gül ve şaraba başlayarak bir süre seyrettikten sonra Pitamki generalin delâletleriyle varılıp adı geçen gece konaklanılacak olan dairede mücevherât hazinesi seyr olundu.

4.13. İmparatoriçe'nin Hazinesi⁴²²

Bir odanın köşesinde dört adet gergef benzeri ayaklı iskemleler üzerine dört adet dolap konulmuş ve tek parça aynalı camdan kapaklar ile tozdan saklanan küpe ve gerdanlık ve bazı şukûfe ve saât ve yelpaze gibi kadın takımları şebek olduğundan zinet (40a) sadr-i sahife-i takrîr ve beyân kılınmaya yakışır olmayıb fakat bin üç yüz keseye olunmuşdur, diyerek mevzu⁴ küçük tabak iştiâr eyledikleri küçük cüz-i rumî kadar bir parça elmas ile ikiyüz seksen kisedir diye zibur ser-i iftihâr eyledikleri bir mücevher tac ve findıktan büyük armut şeklinde on kadar inci taneleri sermayesi ile öğünürler:

Daha sonra adı geçen Kkasım ayının otuzuncu günü zikr olunan Enderiye? tabir eyledikleri itibârın dahi vakti geldiğinde İmparatoriçe sarayında evvelki gibi tertip edilen ziyafete Elçi Paşa'da davet edilmiştir. Adı geçen yemek ziyafetinde mevcut zabitanların yiyecekleri rağbet kıldıkları temâşâ ile davet olundu.

Daha sonra Osmanlı Devleti ile peyvend ile ez ser-i nev' dostluk bağı akdi kemâl-i memnuniyetin izhâr-ı suretinde kanûn-ı evvelin⁴²³ yirmi dokuzuncu günü müşarü'n-ileyhe bir feza-yı pehnâda fişenk şenliği nizâmını tenbîh ve Elçi Paşa'yı dahi davet etmekle vürûd eden hintolara rakiben ol kazaya nazır geniş ve yüksek bir saraya varılıb Feld Mareşal ve Bitamki vesair muteber generâlleriyle mülakât ve

⁴²¹ İ: Sağ ve sol tarafındaki iskemlelere oturup

⁴²² İ: Mücevherât Hazinesi

⁴²³ İ: Daha sonra kanun-ı evvelin

saat üçe dek gösterdikleri türlü türlü hokkabazlık vesaîre feşânlıkları (40b) sanâyi-i seyr ü temâşâdan⁴²⁴ sonra dönüldü ve ertesi gün cumartesi gecesini de davetle komediyehânelerine varılıp birkaç saat seyredilerek geri dönüldü.

Başlangıçta İmparatoriçe ve veliahd-ı Petroburga azimet eyledi. adı geçen taifede küçükler ve büyükler gidiş gelişlerinde hadm ü haşm ve ihmâl ve eşkâlleri birkaç askeri hinto sürücüler ile altışar ve sekizer beygir koşulur hintolarından ibâret olduğundan bir günde yirmi otuz saat kadar mesafe kendilere mümkün ve müyesser olmağla müşârü'n-ileyhenin azimeti için Petrobork'a dek beş konak veliahdının ehli üç dört aylık hamle bulunduğundan hilâl-i rahda sûrat-i seyr mürakıb-ı⁴²⁵ hamiline isâbet-i hatırı mucib olmamak düşüncesinden dolayı veliahd ile ehli için onbeş konak tertîb edilmiş ve şevval-i şerifin yirmi beşinci Pazartesi günü veliahdın ehliye mani hareketi önceden kararlaştırılarak Elçi Paşa cenabı dahi (ve erduhum mâdemet fî ardihîm) ifadesinde olduğu gibi imparatorluk idaresi mümâşâten bir gün mukaddem varıp veliahd ve ehliyle mülakât ettikten sonra yevm-i mev'ûd mezkûrde veliahd ehliyle birlikte Petrobork'a doğru yola çıkılmıştır. Daha sonra adı geçen sulh ve barış günü Moskov'dan (41a) otuz altı saat beri tarafda bulunan Tula Kasabası'na hareket edilmiş⁴²⁶ ve bir iki gün orada ikâmet edilip⁴²⁷ geri dönülmüştür. Zi'l-kâdenin altıncı Cuma günü Moskova'ya girip ertesi Cumartesi günü öncelikle nâme-i hümayunu teslim için davete gelen⁴²⁸ pirûs generâl-i Kallavel iki adet muayyen ve muhteşem hinto ile gelip Elçi Paşa'yı davet etmekle evvelki gibi imparatorluk sarayına varıp Kallavi sevinçle giydirildikten sonra imparatorluk huzuruna çıkmış ve müşârü'n-ileyhenin oturduğu sofa kenarında durmuş ve hutbe-i latîfe inşâd etdiler ki:

4.14. Sûret-i Hutbe-i Muharrire⁴²⁹

“Halâ mesned-arâyı tahtgâh-ı saltânât vedihim efrüz-ı serir-i übbehet sultanü'l-berrîn ve'l-bahreyn hademü'l-harameynü'l-şerîfeyn şevketlü 'azimetlü kudretlü

⁴²⁴ İ: Feşânlıkları seyr ü temaşâdan

⁴²⁵ İ: Sûrat-ı hareket merakıb

⁴²⁶ İ: Azîmet

⁴²⁷ İ: Aram ile avdet

⁴²⁸ İ: Hümayûn vaktinde davete gelen

⁴²⁹ İ: Bu başlık yok

velini'metim padişah camcâh ve şehenşâh-ı 'alempenâh efendim sultanım Abdülhamid Han İbnü'l-sultan Ahmed Han Abdullah Teâli hilâfete ale'l-intiha'z-zaman hazretlerinin atebe-i ûlya-yı felek fersalarından cânib-i dostâne-i muhabbet intimâllerine fevkalâde büyük elçilik rütbesiyle meb'ûs olduğumuz beyândan müstağnidir siz ki rutubetli ve? alâ menziletli ulu dostlu memâlik-i Rusyanın ve imparatoriçesi ve padişahısız, **(41b)** müsâferetimiz eyyâmında hakkımızda zuhûr eden hüsn-i muamele ve mihmân-nevâzlığınızdan memnûn ve minnetdâr olmuşuzdur. Devletler elçileri adây-ı hidmet ve tekmil-i sefâret eyledikten sonra mezûnen iade ve icra' olunmak kavânin-i kadimeden olduğuna binaen şan-ı devletinize şâyân olduğu üzere bizim dahi avdetimize izin ve ruhsât-ı iltimâs olunur”.

Daha sonra Kançılırlı tabir eyledikleri devlet adamları dahi tercümesin kırât eyledikten sonra adı geçen sofa⁴³⁰ kenarında mevzû adı geçen sırma işlemeli örtülü iskemle üzerinde cevâb-nâmeyi alıp Elçi Paşa'ya bade't-teslim ric'ât ve gelindiği gibi konaklarına geri döndüler. Ertesi gün ahd günü müşarü'n-ileyh dahi Petrobork'a azimet etmekle kendi irâdesiyle Elçi Paşa cenabı mehterhanelerini gönderip davul, zurna ile yolcu ettiler.

Barış akdinden sonra Kazak taifesinden olup bir müddetden beri hal rabıta-i mutavaat ve teksîr-i avne ile Rusyalıyı pa-mâl huyûl-ı zucret eden Bogatşef-i nâm hitâmenin yine avnesinden birinin vasatıyla ezel-i vücûduna dest-i res olduklarından hem adı geçen asinin def'î düşüncesine ve hemde Osmanlı devleti ile dostluğun akdedilmesine binaen müşarü'n-ileyhe mukaddema dahi fîşenk şenlikleriyle izhâr-ı şadımânı eylediklerin suretlerini Elçi Paşa canibine itâ' ederler..

Feld Mareşaline yukarıda **(42a)** anlatıldığı üzere yolculuğumuz esnasında sınır sonunda Küçük Rusya'da bulunan Gulukof Kasabası'nda sayfiyye ve şitâiyye mükellef iki adet saray inşa edilmesi ve ⁴³¹ çokça nakit ve kira ve reâya gönderdiği ve verdiği kiradan Moskov Şehri'ne dört saat kadar yakınlıkta bir

⁴³⁰ İ: Adı geçen sofa (Sofa-i mezkûre)

⁴³¹ İ: İnşa vakti

köyün ismini değiştirerek Kaynarca ismiyle isimlendirmiş ve ilan etmişlerdir. Adı geçen Petrobork'a geldikten sonra⁴³² adı geçen mareşalda zikr olunan köye gelip ikâmet etmiştir ve birkaç gün sonunda Elçi Paşa cenabını davet etmiştir. Birgün öğleden sonra varılıp orada yemek vaktine kadar geri dönüldü. Daha sonra zi'l-hiccenin⁴³³ onuncu günü öğleden sonra Başvekili tarafından Ebreşkof Generâli gelip öncelikle sadrazam tarafından eski adet üzere gönderilen mektûb-ı aliyyenin cevâbını kabul etmek ve teslim almak için Elçi Paşa'yı⁴³⁴ davet etmek amacıyla Kalavel varıp mülakât ve mikdâr-aram ve rüsûm-ı layıkıyye riâyet olunarak adı geçen cevap kabul edilip teslim alınarak geri dönüldü.

Öncelikle İmparatoriçe'nin Petrobork'a azimeti esnâsında Başvekil tarafından mihmandârımız general gelerek ocak ayının sonlarında Elçi Paşa'yı Moskov'dan yola çıkarma ve geri döndürme irâdelerin ihbâr ve Elçi Paşa da kış mevsiminin zorluğundan başka devletin elçilerinin ayrılma vakitleri geldiğinde mübâdele **(42b)** kaidesi gereğince Rusya elçisinin derr-i aliyyeden hareket vakti haber verilmeden önce hareket olursa yollarda uzun uzadıya, boşu boşuna beklemek ihtimâli olduğundan baş vekil tarafından Moskov'dan Kifo'ya varınca bulunan çok büyük nehirlerin donacağından suların buzlanmasından dolayı yolculuk esnasında⁴³⁵ çok beklenileceği beyân olunup ve bu cevâbların hakikate uygun olduğundan buzların erimesinden önce Kifo'ya varmak mülâhâzalarıyla adı geçen vakitte harekete niyet edilmiştir.⁴³⁶ Ama şiddetli kış sebebiyle varmamız bazen sahrada çadırda kalmak ve genellikle mezillerimiz küçük köyler olduğundan bu durumda sığılaşmak mümkün olmadığından ister istemez hududuna⁴³⁷ girerek ikişer üçer gün ara ile başka başka yerlere gitmek üzere cemiyetimiz üç kafiye taksim olunup seyisler ve padişah hediyeleri arabacıları vesâir bazı askerler üzerlerine selâm ağalarını kafiye başkanı tayin

⁴³² İ: Azimetinden sonra

⁴³³ İ: Zilhicetü'l-şerifenin

⁴³⁴ İ: Elçi Paşa cenabını

⁴³⁵ İ: Hilâl-i râhda

⁴³⁶ İ: Olundu

⁴³⁷ İ: Olmağla hududuna

ederek adı geçen ayın on ikinci Cuma günü yola çıkmıştır.⁴³⁸ Ertesi günü Başvekilin ziyafet davetine katılmış gece⁴³⁹ saat üçe kadar eğlenip ayrılmıştır.⁴⁴⁰ İkinci kabile⁴⁴¹ kethüdâlarını da kafilenin başkanı tayin ederek adı geçen ayın⁴⁴² on beşinci Pazartesi günü⁴⁴³ tayin ile adı geçen ayın on sekizinci Perşembe günü (43a) Elçi Paşa cenabı dahi yardım isteyerek billahi teâlî rehber-i yemîn-i⁴⁴⁴ teveccüh hazret-i cihândâri ile mevcut maiyeti⁴⁴⁵ ve ikâmet ve istinâne-i devlet-i âşinâyâ cânibete tahrik-i kademe-i 'azimet ve birkaç gün içinde başvekil tarafından uygun görüldüğü şekilde ortaya çıkan taleplerine dair imparatoriçeye misafirperverliğinden memnuniyeti belirtilen bir kıta dostane mektup yazıp hazırlanmıştır. Yolculukları esnasında adı geçene ulaşmak üzere Başvekil'e göndermişlerdir.

4.15. Moskova Şehri⁴⁴⁶

Adı geçen şehrin⁴⁴⁷ enine boyuna şehrin çapı bir buçuk saat kadar mesâfeye balig olur . Büyük ve geniş bir şehir olup genellikle binaları çam ağacından olup aşağı yukarı buradaki haneleri oldukça seyirlik, gezmelik mahalleri vardır. Arsalar ve geniş bahçeler ve harâbe yerler ve binaların çoğu kiliseler ibâret olmağla

⁴³⁸ İ: Tahrik eyledikten sonra

⁴³⁹ İ: Ertesi Pazartesi günü

⁴⁴⁰ İ: Ricât eylediler

⁴⁴¹ İ: Daha sonra ikinci kabileye

⁴⁴² İ: Adı geçen ayın (Mah-ı mezkûrun)

⁴⁴³ İ: Moskov'dan tahrîk eyledikten sonra çend-ruz mukaddem mihmandârımız olan ceneral başvekil tarafından gelüb imparatoriçemize arz-ı muhabbet ve iş'ar vakt-i azimet zımnında tevdi' güne Elçi Paşa cenabı tarafından bir kıt 'a rakibe-i dostane tahrîrini istihsân eylediğin takrîr ü beyân itmekle Elçi Paşa cenabı tarafından dahi fakirât-ı latîfe-i dostu amiz ve ibâdet münâsebe-i safvet ingizi hari ve ikrâm ve ihtirâmlarından ve mihman-nüvâzlıktan memnuniyeti muhtevî bir kıt'a rakime-i dosta tahrîr ve tercümesiyle ma'an bir mu'tad kumaş parden zarfa vaz' ve temhîr ile amâde eylemişleridi. Mah-ı mezbûrun on sekizinci pençşembe günü Elçi Paşa

⁴⁴⁴ İ: Billahi rehberi yemin

⁴⁴⁵ İ: Bakiye-i tevabi' ve havâşisiyle maan Moskovdan fekk rabita-i ikâmet ve kalbe-i ashab-ı baht ü ikbâl olan südde-i mekharım ade-i Osman rütbe-i hilâfet-penâhının terâb ikdâm-ı iksir atsamını..... uyun fahr ü ebhâl kılmak şevk-i aram basıyla

(nazm)

Yüz tutmasa dergahki ay-ı şah cihânım aram idemez kalbe-i nümâviş dil ü canım terânesin hadd-i zamle-i azîmet eyledikten sonra hilâl-i tarîkde salifü'z-zikr amâde eyledikleri mektub dostu üslubu imparatoriçe canibine isâl eylemek üzere başvekil'e irsâl eylediler.

⁴⁴⁶ İ: Vasf-ı şehir-i moskov

⁴⁴⁷ İ: Moskova şehrinin

yapılmış olan mahalleri nisbet olursa, havalisinin öşrü müsâbesinde ancak olabilir ve şehrin ortasında taş ve tuğladan yapılmış bir mütevassıf kalesi vardır. Lakin tamir ve tamamlanması nazar-ı iltifâtdan iskât (43b) eylediklerinden müşerref-i harâb olmuş bazı memleketlerde zuhûr eden ticaret ve sanayi malları vermek, tedârik etmek ve toplamak ile türlü türlü fabrikalarda kadife vesâir kumaşlar ve eşya çoğaltılıp imal edildiğinden çarşı ve pazarında her güne şey bulunup yüzde otuz hesabıyla eski usul üzere aldıklarından başka gelen eşyanın bedeli kıymetlidir. Ona nisbetle adı geçen şehirde imâl olunan eşya her ne kadar ucuz olsada genellikle insanlar ucuza rağbet edip bu maddeyi hem kendi mallarının değerini artırarak gümrük idaresi⁴⁴⁸ bedelleri çoğaltılarak kabul etmişler ve bir canibinden taş ve tuğladan yapılmış geniş bir sarayda yemek ve kumar oynadıkları kağıdın bedeli artarak fazlasını ve komediyehânelerinden hasıl olan meblağın silsilesini adı geçen⁴⁴⁹ misafirlerine vermektir. Elçilerinden vasıl ki hadd-i şayab ve kabil talim-i cenk ü harab olanlarını talimden sonra askeri zümresine ilhâk eylemek üzere nizâm verdiklerinden bazen anne ve babalar çocuklarını adı geçen saraya teslim ederler ve adı geçen şehrin içinde ceryân eden büyük nehrin ismi Moskov olduğundan (44a) onada Moskova adı verilmiş olduğundan⁴⁵⁰ bahsederler. Bir taraftanda mangır darbhânesi ve Avrupa kitapları basma hanesi olup gece gündüz çalıştıkları malumdur. Adı geçen taife kendi devletlerinin esnaf ve sanayi birlikleri zuhûr-ı ecnâs-ı nefâis ve tuhaf ve çok bolluk hususlarında hristiyan devletlerde zinet pazarı ile tanınması kendi devlet ve memleket ve milletlerinin vafına agâz olundukça pek çok anlaşılan ve iflas eden parasız kalan servet sahibleri zenginler vardır diyerek birbirlerini ve ticaret mallarını süsleme ve değerini artırmada mübâlağa ederler. Küçük ve büyükler birlikte kendilerine şî'ar ve sermaye-i iftihâr ve iştihâr' eylemişler. Memleketlerinin şiddetli soğuk havası sebebiyle çeşitli meyveler, yemişler çoğunun üretimi zor iken yalnız memleketleri her çeşit eşyanın vücuduyla şöhrat olmak için büyük ve zengin bahçelerinin bir köşesinde etrafı kapatılan ve korunan kışlak odaları kış mevsiminde sobaları koyarak çeşitli tekliflerle fasulye, yasemin vesair yiyeceklere mahsûs çiçekler

⁴⁴⁸ İ: Hem avaidat

⁴⁴⁹ İ: İtam-ı merkûmenin

⁴⁵⁰ İ: Şehr-i merkûma Moskov tesmiye olduğundan

ve yiyeceklerden oluşan "örnek ilkbahar çiçekleri" kafi miktarda hâsıl (44b) ederler. Çeşitli memleketlerden memleketlerine gelen misâfirine gösteriş için uzak memleketlerden enginar ve limon ve nar gibi sebze ve meyve getirtip sanayi toplulukları ziyâfet düzenledikçe ikram ederler. Bazen çarşı ve pazarlarında da dükkanlarında gösterirlerdi. Ancak müşteri gözünde her tanesine yakut tanesi değerinde bedel talep ederlerdi. Bunun üzerine nakitleri dinar cinsinden iki bin akçe hesabıyla aracı olan emperyal tabir eyledikleri altın ile onun yarısı ve dördte biri olmak üzere üç nev-i münhasır ve gümüş akçeleri dahi iki yüz akçeye rayiç ruble ve nısfıyyesi ve gelişi ve rab' ve hamesi ve 'öşrü ve 'öşrünün nısfı olmak üzere yedi sınıftan ibâret ve kusuru birer ikişer ve dörder ve onar akçelik mangır olup çarşı ve pazarında elden ele geçen mangırdan gayrı cins olmayıp hatta bir metâ' bedeli için ruble dedikleri gümüş akçe verilse değerinden ticaret malları sahipleri her rubleyi dörder beşer akçe ziyade hesab ile memnûnen kabul ederlerd, .Adı geçen⁴⁵¹ altınları da vekâlet sahiplerine dair sanâyi toplulukları kendileri (45a) pazarı iftihar edip muhâfaza ederek küçük milletleri o makûle dinarın miktarı sanadid-i kavimleri kağıd oyununa der-kâr oldukça kenar-ı tabla-i malûbelerinde müşâhede veyâhud⁴⁵² ceyb-i hayâl ve menamlarında muayene edebilirler. Kağıd imâl olunan karhânelerinde gümüş tabaka kağıtlara altmışlık kadar ikişer mahalline kağıt damgası gibi tamgalar bastırılıp bir nev'î yirmi beşer rubleye ve bir nev'î de ellişer rubleye ve bir nev'î de yetmiş beşer raîç olmak üzere dört nev'î hasır ve her birinin zeyline üç dört memur edilen askerin rusi hatt ile imzaları tahrîr ve akçe verilecek mahallere hesabıyla verilip her gün kiliselerinde katen tereddüt etmeden alınır ve gönderilirdi. Daha sonra kış mevsimi yaklaştığında varmamız zorlaşıp ve genellikle günlük mesafemiz azaldığından gittiğimiz yoldan gitmemiz zorlaşır. Yüz doksan senesi muharrem ayının ilk Çarşamba günü adı geçen Tula Şehri'ne girdiğimizde Elçi Paşa'nın mukaddime-i tahrîrât ile İstanbul'a gönderdiği kapıcılar kethüdâsı zuhûr ve serbesti-i Tatar ve üserâ maddesine dair emirnâme-i hazret-i asafâneyi Elçi Paşa'ya teslim ve hilâl-ı râhda tesadüf eder (45b) ise mihmandârımız general marifetiyle Başvekil'e gönderilmesi tenbîh

⁴⁵¹ İ: Adı geçen (Salifü' z-zikr)

⁴⁵² İ: Ve belki bazen

buyurulduğundan hemen arkasından hülâsa ettirilip bir kıta dostane mektubu, görevlendirilerek adı geçen general vasıtasıyla Başvekil'e ulaştıktan sonra menziller geçilerek adı geçen ayın⁴⁵³ on dördüncü Salı günü Orel Kasabası'na vusulümüzde adı geçen kasabada ceryân eden büyük nehrin donması çözüldüğünden ve köprüsü harap olduğundan zorunlu olarak orada kalındı ve Perşembe günü sallar ile adı geçen nehirden geçildi . Nisan ayının Cuma günü Kifo Kalesi pişgâhında bulunan Özi Suyu Nehri'nden geçişimiz esnasında kaleden otuz bir adet top atılarak başta anlatıldığı üzere Podol diye adlandırılan eski kale varoşuna geçildi. Bir hafta orada ikamet edildi ve sekizinci Cuma günü hareket edilerek ilk önce Tula Şehri'nden Başvekil'e gönderilen emir-nâme-i asafânenin cevâbı o sırada Başvekil tarafından vürûd etmiş bulunmağa adı geçen cevapda İstanbul'a gönderdikten sonra rebîü'l-evvelin on sekizinci günü Leh memleketi içlerinde Poline Kasabası'na ulaşıldı. Öncelikle Moskova'dan hareketimizde ilerice sevk olunan kafil-i (46a) evveli ve saniye ile orada telâkkî ve ictimâ olunduğu esnâda İstanbul'dan geri dönecek Rusya elçisinin gelmesi beklenirken adı geçen mihmandârımız olan generale gelen kağıdında cemaziye'l-evvel ortasında Hotin havalisine ulaşacağı yazılmıştır. Bundan dolayı o vakte kadar burada ikâmetimiz halinde mihmandârımız olan general Elçi Paşa'ya gelip kendisi ve yanında olan maiyeti matemleri alameti olan siyahlar giydiklerinden⁴⁵⁴ sebebi sorulmuş ve imparatoriçenin gelini ehli merd ve eyledikte⁴⁵⁵ Allahım dergâh hüda kalanları⁴⁵⁶ daha sonra cemaziye'l-evlânın on ikinci günü Hotin'e vusûl bulacağı adı geçen elçi tarafından adı geçen generale⁴⁵⁷ yazı ile haber verilmiş bir vakitte Turla Nehri sahiline ulaşmıştır. Adı geçen ayın⁴⁵⁸ on üçüncü Cuma günü kuşluk vakti Rusya elçisi Hotin varoşuna ve öğleden sonra Elçi Paşa'da Ezvance sahrasına ulaştılar.

⁴⁵³ İ: Adı geçen ayın (Mah-ı merkûmun)

⁴⁵⁴ İ: Siyahlar ile telebbüs eylediğinin

⁴⁵⁵ İ: Merd vehlen olduğu haberi geldi deyü takrîr eyledi

⁴⁵⁶ İ: Bu kısım yok

⁴⁵⁷ İ: Mihmandâra

⁴⁵⁸ İ: Adı geçen ayın (Mah-ı merkûmun)

4.16. Mübâdele'den Sonra Geri Dönüş Vakti⁴⁵⁹

(46b) Resm-i mübâdele ilk önce elçilerin azimetlerinde nerede ve ne şekilde icra olundu ise yine aynı yerde ve aynı şekilde icra olunmuştur. Fakat ayrılma zamanı geldiğinde mihmandarlar marifetleriyle gerçekleşmesi istenmiştir. Adı geçen ayın on dördüncü günü mübâdeleye karar verilip adı geçen günde⁴⁶⁰ Rusya elçisinin mihmândârı olan mirmirândan Hüseyin Paşa Hotin muhafızı vezir Semir Mehmed Paşa hazretlerinin vezâret takımlarıyla Rusya elçisine hem-'inân olarak mübâdele yerine azimet eylemesi müşârü'ileyhe tahrîr ve tenbîh buyurulup ancak adı geçen şekilde tanzîmine önem vermiştir. Rusya elçisi mihmandârı mümâ-ileyh ile hem-inan azimete bir türlü razı olmamış ve inat etmiştir. Elçi Paşa'nın mihmandârı⁴⁶¹ evvelki mübâdelede general Mayor olup mübâdeleden sonra Peçerski general rütbesi verilmişken hala Elçi Paşa'nın önünce yürür benim mihmandarım da mukabele gerektiği şekilde önünce yürümelidir diye ısrarla inat etmiştir. Adı geçeninde Elçi Paşanın mihmandarı esasında önünce yürüyegeldiğini tahkik ettikten sonra emir-nâme-i asafide vezâret takımı verilmesi (47a) hem-'inân yürümek kaydıyla mukayyed olduğundan gayrı vezâret takımıyla önünce yürümeyi uygun görerek adı geçen paşaya⁴⁶² mir-i miran takımı verilip bu şekilde hareket edilerek, Kifo Kalesi'nden Elçi Paşa dönüşünde⁴⁶³ otuz pare top atılmıştır. Adı geçen elçi iltimâs etmekle iltimâsı kadar toplar atılarak alay ile doğru mübâdele yeri olan sahile doğru mübadeleyi gerçekleştirmek için adı geçen kethüdâlarının karar verdikleri çadıra ulaştırdıktan sonra evvelki gibi mübâdelenin gerçekleşmesi için Elçi Paşa o tarafa geçtikten sonra adı geçen çadırda biraz dinlendikten sonra kethüdâsı ve divan katibleri ve mihmandâr paşa ve Hotin zabitanı ile beraber alay ile Hotin sahrasında çadırına azimet ve ikâmet eyledi. Sekiz gün Hotin'de ikâmet edildi. Adı geçen ayın yirminci Cuma günü hareket edildi. Şeref bulmuş olan emr-i aliye dair Boğdan voyvodasının

⁴⁵⁹ İ:Bu başlık yok

⁴⁶⁰ İ:Adı geçen günde (Yevm-i mezbûrda)

⁴⁶¹ İ:Evvelki mübâdelede General Mayor olup bade'l-mübâdele Peçerski ceneral payesi verilmişken hala Elçi Paşanın

⁴⁶² İ:Ahirü'l-emr-i paşa-yı müşârü'n-ileyh hazretleri tarafından mirmiran takımı

⁴⁶³ İ:Alay ile azimet veElçi Paşa avdetde kifo kalesine vasıl oldukda kal 'a-i merkûmeden otuz adet füzûzân eylediklerine binaen elçi-i mersûme dahi

gösterdiği yoldan azimet edildi. Çuçu're-i muabbirinden Prut Nehri'ni geçmiş ve birgün orada kalınmıştır. Cemaziye'l-ahirin altıncı Pazartesi günü Kalas Kasabası'na varan ve iki gün dinlenip sekizinci Çarşamba günü nehirden doğru (47b) Maçın Kasabası'na geçildi.

Felillehi'l-hamd ve el-aman Boğdan hududu içinde bulunan Kalas Kasabası'na bu defa geçtiğimizde daha önceki geçişimizde müşâhede olunan derecelerden beş on kat ziyâde mamûr ve şen ve halkının emniyet ve güven içinde olduğunun görülmesi mutlaka mukteza-yı yemin teveccüh-i hazret-i şehenşâh mekremet-i bereket-i feyz-i himmet cenâb-ı pâdişâh maadelet nişan olduğu belli olmağla hemân cenâb-ı mutlak cillet-i kudrete bad-zin dahi efzâyîş eyyâm-ı ömr ve ikbâlleriyle alemiyân mesrûr ve feyz-i himmet bâhâr-ı eser maadelet penâhileriyle arza-i cihâni bihişt-asa ma'mûr eyleyerek daha sonra bir gece Maçın'de kalınıp ertesi günü hareket edilerek Dobruca ovasından azimet edildi. Fakat Hacıoğlupazarıyla Kırkkilise Kasaba'larında birer gün ikâmet ve istirahat edilmiştir. Adı geçen ayın perşembe günü Silivri Kasabası'na ulaşılmıştır. Ertesi günü hareket edilerek recep aynın ikinci Cumartesi günü irâde buyurulduğu şekilde hemen adet olduğu üzere sur kapısına çıkacak meymenet-i vufur İstanbul'a girilmiş ve doğru mesâkin-i ma'lûfe bendkâne-i merde vürûd ve fariza-i zimmet 'ubudiyetimiz olan dua- efzâyîş ferr ü şevket hazret-i hilâfet-penâhiye kıyâm ü vusûl olundu. (48a)⁴⁶⁴

4.17. Bazı Durumlar⁴⁶⁵

Yukarıda güzelce adı geçen Bogatşef adlı Kazak hatimâni öğleden sonra gündün güne teksîr ve mukâbele ve müdafaâsı için imparatoriçe tarafından karâren tertîb ve üzerine tayin olunan külliyetli askerlerine bozuk dağıtdıktan sonra hem millet olmaları takrîbiyle bozduğu askerlerdende her defada bir çoğunu zorla kendi askerine katarak bunların seksen bini tecâvüz ve taraf taraf hücûm-ı vükâla ve kasabât-ı kesireyi zabt ve istilâ ve aralık aralık

⁴⁶⁴ İ: Sene 1190.

⁴⁶⁵ İ: Bu başlık ve sonrası yok

İmparatoriçe'ye dehşet verecek düşmanca cevablar gönderip korkutmuştur ve herkes küllî ilkâ ve def'î gaile-i tasallutundan yas tam haletlerin kesb ettirmişken musalahadan sonra müşârü'n-ileyhenin mevaid'i kubbesine tam'an mu'temed-i ittihâz eylediği 'avnesinden biri adı geçen hatmanı kandırarak teslîm edip bu şekilde helâk edip isteğine ulaştıklarını ve hatta imparatoriçenin Moskova'ya gelmesini İstanbul tarafından gelecek Elçi Paşa'ya ikrâmendir diye kendileri söylerlerdi. Lakin hakikatde adı geçen düşmanın korkusundan (48b) Petrobork'da karâr edemeyip Moskova'ya geldiğimiz İslam esirlerinden olup elçilerinde bekleyerek lisânlarına ve benzer keyfiyetlerine vâkîf olanlar karar verdiler. Adı geçen düşmanın akrabasından biride zuhur ve müşârü'n-ileyheden ahz irâdesiyle teksîr avne ve tevfir sevad-ı askere ibtidâr edip ve haylice cemiyet olduğundan bir taraftan hücum ve iftihâm-ı irâdesinde olduğu söylenirdi. Ancak tahkîki mümkün olmadı cenabı bari tahkîk ettire. Poliniye tabir olunan Leh memleketinden makam ve yer bakımından hassayab olan devl-i silsileden Nemçe ile Purusya istenilen vergileri ayırarak Rusyalı tarafından şimdilik ve o vergiler yüklenilmediğinden Lehli taifesi Rusyalı tarafına onlardan ziyâdece artırarak Nemçeli hassa makâmmesine 'adem-i kanâat ile kurb ve civarında bulunan bazı Leh arazisi ne dahi tarîz ve tecâvüz eylediğinden Lehli gayet muztarib ve zaruri olarak müdafaâ maksadıyla yeniden askeri tertibine başlamıştır. Rusya imparatoriçesinde geri almak için generallerinden Purus adlı generalini adı geçene gönderdiklerinde oda rabîta-i teliflerine girmemek için (49a) iltimâslarına müsade göstermekle avdetimizde musârif eylediğimiz Leh Boyarları imparatoriçemize altmış bin kadar asker ile yardım edecektir ve bizim de tertip eylediğimiz askerimiz otuz bine yakındır. Doksan bin asker olur. Çok geçmeden ta'lim ve terbiyelerini tamamlamaya başlayacağız diye söylediler ve Rusyalının adı geçmiş olan Tula adlı şehrinde bulunan tüfenkhânesinde Lehli için on üç bin kat-ı mükemmel ıslaha ve imâline imparatoriçe tarafından tenbîh ve Lehliiden üzerine birinin başı tayin olunduğu Elçi Paşa kendi gözüyle görerek müşâhede eylediğini ifâde ettiler ve Rusyalının baz-ı umûr-ı aşinâlarından taharri ve istimzaç olundukda onlarda Lehlinin medet ve yardımlarına, İmparatoriçe'nin yardımı tasdik eylemeleriyle acaba hakikatde imdâd eder mi diye sual olundukda İmparatoriçe'nin Lehliye

bu konuda imdâd eylemek muradıdır ama İstanbul ile bu defa akd olunan musalâhanın esası olan karim-i serbesti henüz meydana gelen iyi karşılama ya karâr olmayıp ve mademki bu madde gereği gibi safvet bulup **(49b)** Rusyalıya atminâh nam-ı hasıl olmaya Nemçeli veyâhud ahir-i devlet eyleyeceğinin ve muharrireyi mûcib olur harekete bir dürlü mübâderet eyleyeceği mahz ve memdûd bu ifâde eylediler. Leh içine girdiğimizde Elçi Paşa ile sohbet esnasında mihamdârımız olan general dahi siz Moskova'dan döndükten sonra Tula şehrine vardığımızda serbestiyet-i merkûmeye dair Osmanlı devleti tarafından vurûd eyleyüb hülâsasını başvekile döndürdüğünüz tahrirâtı egerki Bogatşef' gösterdik. Ama adı geçen tahrirde serbestiyet maddesinin suretinde bazı sözler mebnî olduğundan haberim vardır ve benim devletim dahi ihtiyât-ı mülahâzasıyla tedârikden hali değildir diye takrîr eyledi ve sefer-i hümâyun gerçekleşikten sonra ilk önce Rusyalının Leh içlerinde idhâl eylediği bütün askerleri ile Leh içlerinde karâr ve musalahadan sonra da Leh içinde bir taraftan bölük bölük asker ve cephaneye gönderilen mühimmatlardan olmayıp Moskova'dan döndüğümüzde mihamdârımız olan general ile Leh içine birkaç bin asker çokça mühimmat dahi gönderilir. Generale bunun sebebi sorulduğunda elçi karşı Leh ve Nemçelinin tecâvüze cesaret etmeleri sebebiyle hudud ve dostluğu muhâfaza **(50a)** eylemek mülahâzalarına mebnî ihtiyâten götürüyoruz diye takrîr ederd. Hala Leh içlerinde İslam memleketi sınırına sekiz on saat yakın mahallere dek her kasaba ve şehirde mühimmât ve cephaneleriyle biner ve ikişer biner ve üçer beşer biner askeri mevcut olup ve oldukları mahallerde gerçi bi misafiriz bu mahal bizim hükmümüzde değildir derlerdi. Ama kabul etme ve alıkoyma için karagollar tayini ile muhâfaza gibi umûr-ı mülkiyyeleri Rusyalının ellerinde idi el-haletü hazihi Rusyalının mal cihetinden ve ıztırafları ber-kemâl olduğu sûret-i hallerinde zahir ve yukarıda açıklandığı şekilde alışverişlerinde akçe birine damgalı kağıd kullandıklarından ve bundan başka umûr-ı hassa-i imparatoriçeyi idâre eden Betamki iştirâ' eylediği bazı satın aldığı eşyanın ashâbı akçe talebiyle müzâhmeden hali olmayıp ve Moskova'da belli lan mahalde bir müddetten bir ve birer takrîr müctemi olan ecnâs gereği bir Moskova'da iken delâller ve harirler toplanıp firûht eylemeleri bu esnada elçiler tevârüdü takrîbiyle muayyenden hariç ortaya çıkan masrafları

karşlamak için meblağ tedârik eylemek arzına mebnî itdüğü münfehim olub bu keyfiyetlerden vesâir (50b) hallerden dahi zarûret-i maliyyeleri ortadadır. Lakin asker ve mühimmât için mukaddimât-ı rûy-ı evvel ve katında ulûfât vesâir müsârifete tertîb ve tahsîs olunan irâdât maiyyetine mahsûse-i arza-i nakş ve kesirden siyânete bilâ ihtimâmları ber-kemâl olduğundan husûsat sairelerden malen her ne kadar muztarib olsalar ıstırabları bu cihetden nizâm-i askeriyye intizâm-ı umûr-ı harbiyyelerine sari ve müessir olmamak hasebiyle her halde muntazam ve müretteb-i askerleri mevcûd ve müheyya idüğü istimâ ve muayene olundu. Taife-i mersûmenin muharrem-i serir umurlârıyla mu'tad ve maiyyetinden haric-i vakt ü mahalde mecâlise ve musavebe-i müyesser olmadığından bundan ziyâde hal ve keyfiyetlerine istitlâ mümkün olmadı.

Gerçi afv ve lutfunu ürnîd ile mu'tâddır

Hezimetin arz eylemek bende-i velini'mete

Lik cür'et eylemezdim 'arza me'mûr olmuşum

Böyle güftâr-ı perişâni huzur-ı devlete.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nde yabancı ülkelere elçi göndermenin XVIII. Asır sonlarına kadar daima lüzum görüldükçe yapıldığı ve gönderilen sefir veya sefâret heyetlerinin muvakkat mahiyette oldukları görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin ilk devirlerinde yabancı devletlere yolladığı elçilerin sınıf ve derecelere ayrıldığı hakkında açık bir malumata rastlanmamaktadır. Yalnız XVI. asırdan itibaren, ifâ ile mükellef oldukları hizmetin nevîne veya nezdine gönderildikleri devletin ehemmiyetine göre *Büyük Elçi* veya *Orta Elçi* olarak gönderildikleri göze çarpmaktadır⁴⁶⁶. Metnimize göre; Abdülkerim Paşa, 1774'de imzalanan Küçük Kaynarca antlaşmasında yer alan 27. madde gereğince barışı kuvvetlendirmek maksadıyla 2 İlk Teşrin 1774'de görevlendirilmiştir.

Kendilerine elçilik görevi verilenlere, dönüşlerinde geri alınmak üzere, yurt dışına çıkmalarından önce "*Defterdârlık*", "*Nişancılık*", "*Beylerbeyliği*" yada "*Kadıaskerlik*" gibi büyük yetkiler verilirdi. "Orta Elçi" olarak gönderilenlere defterdârlık, nişancılık veya Mekke payesi; "büyükelçi" olanlara gönderilenlere Rumeli veya Anadolu Beylerbeyliği rütbeleri verilmekteydi⁴⁶⁷. Abdülkerim Paşa'nın I. Abdülhamid tarafından Rusya büyükelçiliğine tayin olunarak kendisine hilat giydirilmiş ve her türlü techizât ve levâzımı devletçe tamamlanarak maiyetinde dönüşünde işe başlamak üzere, Silahtar Katipliğine tayin edilen zamanın şair ve münşilerinden Mehmet Emin Nahifi Efendi vekayii zaptetmek amacıyla görevlendirilmişlerdir. Abdülkerim Paşa'nın görevinin tamamlanmasından sonra Petersburg'dan dönüşünde "*başmuhasebeci*" olarak yeni görevine tayin edildiğini görmekteyiz.

Osmanlı elçileri, yanlarında gönderildikleri ülke hükümdarına sunulmak amacıyla, "*hümâyûnnâme*" yada "*nâme-i hümâyûn*" denilen padişahın mektubunu ve aynı ülke başbakanına sunulmak amacıyla da sadrazamın

⁴⁶⁶ Unat, a.g.e., s. 14.

⁴⁶⁷ Hadiye Tuncer- Hüner Tuncer, *Osmanlı Diplomasisi ve Sefâretnâmeler*, Ankara 1998, s. 13-14.

mektubunu götürürlerdi⁴⁶⁸. Sefâretnâmemizde Abdülkerim Paşa'nın, 26 Son Kanun 1775'de Sadrazamın huzurunda Rusya İmparatoriçesine götüreceği hediyeleri teslim etmiş ve iki gün sonrada Sadrazam ve Şeyhülislam ile birlikte padişahın huzuruna çıkararak nâme-i hümâyunu, vazifesi hakkındaki şifai talimatı almıştır.

Elçilerin, ayrıca nezdine gönderildikleri ülke hükümdarına ve o ülkenin ileri gelenlerine verilmek üzere, değerli armağanlar götürmeleri yerleşmiş bir Osmanlı töresiydi. Elçilerin kendilerine de, gönderildikleri ilkelere Osmanlı İmparatorluğu'nu gerektiğince temsil edebilmeleri ve o ülke halkı üzerinde unutulmaz bir izlenim yaratabilmeleri gerekçesiyle, özel olarak kullanılmak ve yurda dönüşlerinde geri alınmak üzere, Hazine'den çok değerli eşyalar ve giysiler verilirdi. 1188 tarihli müfredat defterinde de gördüğümüz üzere Paşa'ya hazinenin en değerli eşyalarından biri sayılan Sultan II. Bayezid'in çok değerli taşlarla bezenmiş hançerini beline takarak, Rusya'ya gittiği belirtilmektedir⁴⁶⁹. Osmanlı Devleti'nde ülke hazinesi ne kadar zor durumda olsa bile hediyeler ve tören alayının masraflarından hiçbir şekilde kaçınılmamıştır.

Akabinde hemen hemen bütün Sefâret heyetlerinde olduğu gibi İstanbul'dan bir alay göstererek hareket etmektedirler. Bu alayın padişahlar tarafından seyri, ekseriyâ adet olduğundan kafilenin , Yerebatan'dan Şengül Hamamı önünden aşağıya doğru yokuşu inerek Alay Köşkü önünden Divân Yolu'nu tuttuğu anlaşılmaktadır⁴⁷⁰. Abdülkerim Paşa ve maiyetide 2 Şubat 1775'de İstanbul'da büyük bir seferât alayı tertib ederek yola çıkmıştır. Bergos, Edirne, Yanbolu, Şumnu, Silistre, İbrail'den geçerek Kalas'a varmıştır.

Elçiler hudutdan içeri girdikten sonra artık o memleketin misafiri sayılmakda ve her türlü ikâmet ve iâşe masrafları, misafir oldukları hükümetçe temin

⁴⁶⁸ Tuncer, a.g.e., s.15-16.

⁴⁶⁹ Unat, a.g.e., s.26.

⁴⁷⁰ Unat, a.g.e., s.32.

olunmaktadır. Ama sefâretnâmemizde bu olayın aksini görülmektedir. Bu konuda Osmanlının müstagni davranarak çok defa masraflarını kendilerinin ödediğini görülmektedir. Nitekim Paşa'nın da yolculuğunun son kısımları altı yıl süren bir istila harbinden henüz çıkmış bir sahaya rastladığı için yiyecek ve nakil vasıtası tedârikinde oldukça önemli güçlüklerle karşılaşmış ve hudutta iki taraf elçilerinin mübâdele edileceği Hotin civarına bir gün önce ulaşarak Rusya'dan gelmekte olan büyük elçi General Repnin'i bekletmeye çalışmıştır. Fakat daha Yaş kasabasına varmadan İstanbul'daki Rusya Maslahatgüzarı vasıtasıyla alınan bir haberdan Rusya elçisinin kışın şiddeti ve nehirlerin taşması dolayısıyla ancak temmuz başlarına doğru hududa gelebileceğini öğrenince Buğdan'da voyvodanın kendisine tayin ettiği münasip bir köyde beklemeyi uygun görerek yerleşmiştir. Bir müddet sonra İstanbul'dan aldığı bir emir üzerine Buğdan voyvodasının kendisi için ihtiyar ettiği masrafı ödeyerek Hotin civarına geçmiş ve o sırada Hotin valisi tayin edilmiş bulunan eski sadaret kaymakamı Melek Mehmet Paşa'nın kendisine tahsis Kolujan Köyü'ne gitmiştir.

Osmanlı elçileri, gönderildikleri yabancı ülkelerde “protokol” ve “önde gelme”⁴⁷¹ sorunlarına çok büyük önem vermektedirler⁴⁷². Sefâretnâmeden de anlaşıldığı üzere Rusya büyük elçisinin pek teşrifat düşkününü bulunduğunu 1741'de Osmanlı'ya gelen General Rumançev'den daha üstün bir mevki ve paye sahibi bulunduğu selefinden farklı bir muamele beklemediği halde eski elçiye mihmandar olarak bir kapıcıbaşından başka birde beyler beyi tayin edilmiş olduğunu hatırlatarak kendisinede aynı şekilde muamele yapılmasını istediğini ve devletçe kapıcıbaşılardan Karahisarlı Ahmet Bey'le beylerbeyilerden eski Beyşehirli sancağı mutasarrıfı Kara Mütessellim Ahmet Paşa'nın Rusya büyükelçisine mihmandar tayin edilmiş oldukları aşikârdır. İki taraf elçilerinin Hotin civarında mübâdelelerinde ayrıca mühim bir mesele teşkil ettiği ve iki taraf arasında oldukça uzun ve teferruatlı müzâkerelere yol açtıktan sonra komik bir takım hal tarzlarına bağlanarak Rusya büyük elçisinin

⁴⁷¹ A. İbrahim Savaş, “Osmanlı Diplomasisinde ‘El-Kâdimu Yüzâru’ Kaidesi”, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, 1997, s.431-432.

⁴⁷² Tuncer, a.g.e., s.16.

arzusunun yerine getirildiği görülmektedir. Rusya büyükelçisinin arzusunun yerine getirilmesi aslına bakılırsa yine Ruslar açısından diplomatik bir üstünlüktür.

Ayrıca XVIII. yüzyıl sonlarına kadar mevcut sefâretnâmelerin hemen hemen hepsinde yolculuk esnasında geçilen güzergahların, konaklanan yerlerin, gidilen davetlerin, gezip görülen yerlerin ayrıntılı bir şekilde tasvir edildiğini bilmekteyiz. Elçi Abdülkerim Paşa' da Rus mihmandarının kendisine gösterdiği seyahat yolunu takiben Leh arazisinden geçerek 25 Ağustos 1775'de Kiyef'e varmış ve burada bir sarayda misafir edilmiştir. Mehmet Emin Nahifi Efendi Sefâretnâmede gerek Kiyef şehri gerek bu saray hakkında izahat vermektedir. Kiyef'den sonra muhtelif rus kasaba ve şehirlerine uğrayarak 17 İlk Teşrin 1775'de Moskova varoşuna varmışlardır. Sefâretnâme sahibinin bilhassa kendilerine yemek sırasında saz ve söz konserleri veren musikişinaslar hakkında kaydettiği duygular, kendisinin garp musikisinden pek hoşlanmadığını göstermektedir. 21 ilkteşrin 1775'de büyük ve muhteşem bir sefaret alayı ile istisnasız bütün şehir halkının yollarını doldurduğu Moskova şehrine giren türk elçisi, kendisine tahsis edilen saraya yerleşmiştir. Evvela başvekili ziyaret ederek sadrazamın mektuplarını vermiş ve ertesi günü mutad merasimle İmparatoriçeye padişahın hediyelerini ve muahedenin tasdiknamesini takdim etmiştir. Ertesi günde İmparatoriçenin oğlu ve veliahdı ile başvekile, feld mareşala ve Potemkin'e birer donatılmışatla münasip hediyeler göndermek suretiyle menuniyetlerini celbe çalışmıştır. İmparatoriçe Katerina'nın o tarihte Moskova'da ikamet ettiğini ve veliahd ile beraber muvakkaten ikametlerine tahsis olunan iki konak arasında yaptırılmış büyük divanhanelerde resm-i kabuller yapmak, kağıt oyunları oynamak, balolar tertip etmek suratiyle vakit geçirdiğini ve bu toplantılara Katerina'nın Türk elçisini de davet ettiğini sefarenameden öğrenmekteyiz. Elçi Abdülkerim Paşa'nın bilhassa Rusya'daki Türk ve Müslüman esirlerin iadesi hususunda müessir teşebbüslerde bulunduğu, hatta ısrarını münasebetini kesmeye kadar götürdüğü halde Rusların tanassur ettikleri bahanesiyle birçok esirleri geri vermedikleri ve ancak kendisine iltica edenleri beraberinde geri getirmekle iktifa mecburiyetinde kaldığı anlaşılmaktadır.

Bir sefâretnâme geleneği olarak gidilen yerlerin tasviri yine tekrarlanılarak anlatımda yer verilmiştir. Ve Moskova tiyatrosunda Elçi Paşa ve maiyetinin seyrettikleri tiyatro ve operalara diğer bir bendide imparatoriçenin sarayında tertip olunan bir maskeli baloya tahsis olunmuştur. Abdülkerim Paşa, Potemkin'in delâletiyle aynı zamanda Katerina'nın hususi dairesinide gezmiş ve mücevherât hazinesini görmüştür. Sarayda verilen ziyafetlerde, gece tertip olunan fişek şenliklerinde bulunulmuştur.

Diğer sefâretnâmelerde olduğu gibi Elçiler, Osmanlı Devleti'nin verdiği nâme-i hümayûnu bir törenle teslim ederek geri dönüş için izin istemektedirler. Abdülkerim Paşa, kışın ortasına doğru İmparatoriçe ve veliahd Petresburg'a dönecekleri cihetle yine merasimle İmparatoriçe'yi ziyaret ederek kendisinden müsaade talebinde bulunmuş ve hazırlanan nâmeyi teslim alarak Katerina'ya veda etmiştir. Bu ziyaretin ertesi gününde Petersburg'a hareket eden İmparatoriçeyi, Elçi Paşa mehteranesini göndermek suretiyle teşyi ettirmiştir. O sırada Boğacef'in öldürülmesi dolayısıyla Moskova'da yapılan donanma ve şenlikler de Elçi Abdülkerim Paşa'ya gösterilmiştir. 1 şubat 1776'da başvekili ziyaret ederek veda eden türk elçisi, maiyetinin yol güçlüklerinden korumak üzere üç kafiye ayırarak bir hafta kadar sonra Moskova'dan ayrılmış ve görmüş olduğu ikram ve misafirperverliğe teşekkürlerini bildiren bir mektubuda Moskova'dan ayrılmadan önce İmparatoriçe'ye gönderilmek üzere Başvekil'e tevdi etmiştir.

Mehmet Emin Nahifi Efendi, Sefâretnâmesinin son kısmında Moskova şehri ve yetimhaneleri, Rus tefahür ve mübalağacılığı, kış bahçeleri, Rus para sistemi ve banknotları hakkında malumat verdikten sonra dönüşlerini anlatmaktadır. Hudutda mübâdele meselesinde Rus elçisinin yeniden ihdâs ettiği teşrifât meselelerinin hallinden sonra vatanına 1 temmuz 1776'da dönen Abdülkerim Paşa Hotin, Buğdan, Dobruca, Hacıoğlupazarı, Kırkkilise, Silivri yoluyla 17 ağustos 1776'da İstanbul'a gelmiştir.

Osmanlı Devleti ve Rusya arasındaki ilişkiler XV. Yüzyıldan itibaren öncelikli olarak ticari sebeplerden dolayı başlamıştır. Akabinde bu ilişkiler Kırım Han'ı Mengli Giray Han aracılığıyla sağlanmıştır. İki ülkenin coğrafi konumlarından dolayı genelde bazı konularda çıkarları çakıştığı için diplomatik ilişkiler bazen dostane iken bazende gerginliğe sebep olmuştur. 1400'lü yılların sonlarına doğru başlayıp devam eden ilişkilerde diplomaside tek taraflı siyaset izleyen Osmanlı 1699 Karlofça antlaşması ile tarihinde ilk defa yabancı bir devletin tavassutunu kabul ediyordu. 18. Yüzyıla kadar Osmanlı Devleti'nin üstünlüğü söz konusuyken 18. yy. ile birlikte üstünlüğün artık yavaş yavaş Rusya Devleti'ne geçtiğini görmekteyiz. Özellikle Belgrat antlaşmasından sonra Rusya Çar'ına İmparator ünvanı verilmesi Rusya'nın Osmanlı karşısında artık eşit şartlara haiz olduğunu görmekteyiz. Önceden Kırım aracılığıyla muhatap alınan devlet artık eşit şartlara haiz bir şekilde muhatap alınıyordu.

İşte siyasi üstünlüğün Rusya'ya geçtiği bu dönemde Osmanlı elçisi olarak Rusya'ya giden Abdülkerim Paşa'nın görevi esnasında yaşanan olaylarda bu üstünlüğü desteklemektedir. Paşa'nın sefâretinin sebebi olarak Osmanlı Devleti'ne çok büyük kayıplar yaşatan Küçük Kaynarca antlaşması'ndaki şartlar gereğince iki taraf elçilerinin barışı kuvvetlendirmek maksadı güttüklerini ve bunu gerçekleştirmek için hareket ettiklerini görmekteyiz. Burada Osmanlı'nın yapılan alay ve törenlerle, gönderilen hediyelerle yine ihtişamını ortaya koymaya çalıştığını elçilerin her türlü debdebe içerisinde görevlerini yerine getirmeleri gayreti ve elçilerin Osmanlı lehine tavırlarda buldukları ortadadır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

NAHİFİ Mehmet Emin, *Sefâretnâme-i Abdülkerim Paşa*, İkdam Matbaası, İstanbul 1316.

İstanbul, Süleymaniye: Esat Efendi, No, 2281/1-2.

İstanbul Üniversitesi: Yıldız Yazmaları, No.270 (V.420-472).

1773-1778 Yılları Arasındaki Nâme-i Hümâyûnlar: Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmut Efendi, Nr. 4936.

BOA, Nâme-i Hümâyûn Deflen, nr. 8, s. 66-68.

BOA, Nâme-i Hümâyûn Defleri, n.8, s.76-78.

BOA, Nâme-i Hümâyûn Defleri, nr. 1, s. 6; nr. 5, s. 491-502.

BOA, Nâme-i Hümâyûn Defleri, nr. 17, s. 164.

BOA, Nâme-i Hümâyûn Defleri, nr. 17, s. 58.

BOA, Nâme-i Hümâyûn Defleri, nr. 5, s. 688-689.

BOA, Nâme-i Hümâyûn Defleri, nr. 5., s. 446-448.

BOA, Nâme-i Hümâyûn Defleri, nr. 6, s. 104-106.

BOA, Nâme-i Hümâyûn Defleri, nr. 6, s. 36.

BOA, Nâme-i Hümâyûn Defleri, nr. 8, 35-38.

BOA, Nâme-i Hümâyûn Defleti, nr. 5. s. 357-364.

BOA, Nâme-i Hümâyûn Defteri 6, s. 8.

BOA, Nâme-i Hümâyûn defteri 6, s.174.

BOA, Nâme-i Hümâyûn Defteri, nr. 17, s.46.

BOA, Nâme-i Hümâyûn Defteri, nr. 17, s.56.

BOA, Nâme-i Hümâyûn Defteri, nr. 17, s.62.

BOA, Nâme-i Hümâyûn Defteri, nr. 2, s.32.

BOA, Nâme-i Hümâyûn Defteri, nr. 8, s.94-95.

BOA, Nâme-i Hümâyûn Defteri, nr. 8, s.98-99.

Boa, İbnü'l emîn Tasnifi Hariciye, 1836.

BOA, Cevdet Hariciye, 9171.
BOA, Cevdet Hariciye, 8941.
BOA, HRT, 189.
BOA, TS. MA. D., 10363/0001.

Kitap, Makele ve Diğerleri

AHMET CEVDET PAŞA, *Cevdet Tarihi C. II*, s.7,8.

BABİNGER Franz, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, Coşkun Üçok, Kültür Bakanlığı Yayınları,s. 358, 1992 Ankara.

BAYKAL Bekir Sıtkı, *Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, TDK, Ankara 1981.

BEYDİLLİ Kemal, “Küçük Kaynarca Antlaşması”, *DİA*, XXVI, 524-527.

BİNARK İsmet, “Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde Mevcut Nâme-i Hümayûn Defterlerine Göre Osmanlı-Rus Münasebetleri”, *Türk-Rus İlişkilerinde 500. Yıl*, TTK, Ankara 1999.

BUDAK M., “Osmanlı Rus İlişkilerinde Kafkasya”, *Avrasya Etüdüleri*, 1995.

Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri I-II ve Ahmet Remzi Akyürek Miftâhü’l- Kütüb ve Esâmî-i Müellifin Fihristi*, Ankara 2009.

DANIŞMEND İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi Cilt II*, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1971.

DANIŞMEND İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi Cilt IV*, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1961.

DEVELİOĞLU Ferit, *Osmanlıca –Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2009.

GÜRSEL Haluk F., *Tarih Boyunca Türk-Rus İlişkileri*, İstanbul 1968.

HAMMER J.V., *Büyük Osmanlı Tarihi*, (Tercüme: Vecdi Bürün), Üçdal Neşriyat, İstanbul 1991.

İlber Ortaylı, “ XVIII. Yüzyıl Türk-Rus İlişkileri”, *Türk-Rus İlişkilerinde 500. Yıl*, TTK, Ankara 1999.

İLİKMEN Aslı, Abdülkerim Paşa, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya 2001

- İNALCIK Halil , “Osmanlı- Rus Rekabetinin Menşei Ve Don-Volga Kanalı Teşebbüsü (1569), *Belleten*, (XII/46): 359.
- İNALCIK Halil, “ Osmanlı-Rus ilişkileri 1492-1512”, *Türk-Rus İlişkilerinde 500. Yıl*, TTK, Ankara 1999.
- İSKİT R.S., *Mufassal Osmanlı Tarihi*, , İskit Yayınevi, İstanbul.
- KARAL Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi Cilt V*, TTK, Ankara 1983, s. 31.
- KORKUD Refik, *Son Asırda Türkiye ile İlgili Rus Politikası*, Yay: Türkiye Fikir Ajansı, Ankara.
- KORKUT H. “Osmanlı Sefâretnâmeleri Hakkında Yapılan Araştırmalar” *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, (I/2), 2003, 499-507.
- KÖSE Osman, “XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Rus Münâsebetleri”, *Osmanlı I*, 1999, s.536-549.
- KURAT Akdes Nimet , *Rusya Tarihi*, TTK, Ankara 1948.
- MEHMET RAŞİT EFENDİ, *Raşit Tarihi*, Cilt 3.
- MUSTAFA NURİ PAŞA, *Netayicü'l- Vukuat Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi*, Cilt III-IV, Sad: Prof.Dr. Neşet Çağatay, TTK, Ankara 1982.
- NİCOLAE Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, I-V, Çev: Nilüfer Epçeli, İstanbul 2005.
- ODAKA H., “Küçük Kaynarca Muahedesi Hakkına Bir Araştırma” *XIII. Türk Tarih Kongresi*, III/1, Ankara 2002, s. 361-368.
- OREŞKOVA S.F, “Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu arasındaki Savaşlar: Sebepleri Ve Kimi Tarihi Sonuçları”, *Dünden bugüne Türkiye ve Rusya Politik ekonomik ve Kültürel İlişkiler*, Der: Gülten Kazgan- Natalya Ulçenko, İstanbul Bilgi Üniveristesi, İstanbul 2003.
- ORTAYLI İlber, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İletişim Yayınları, İstanbul. (2003),
- PAKALIN Mehmet Zeki , *Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü I*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul. 1993.
- PAKALIN Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü III*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul. 1993.
- PAKALIN Mehmet Zeki, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II*, MEB, İstanbul 1971..

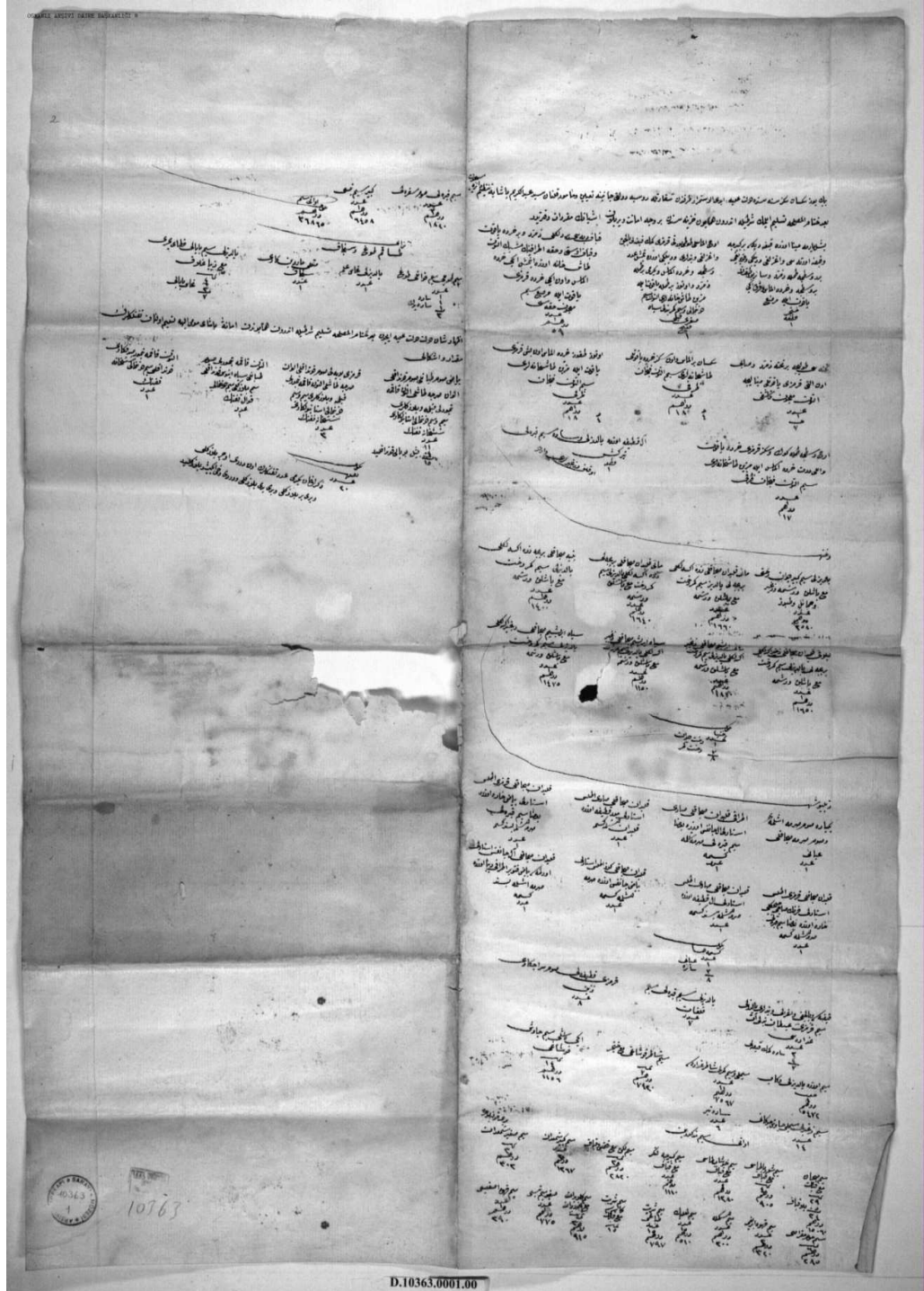
- POLATCI Türkan, *Rusya Sefâretnâmesi (1757-1758) Şehdi Osman Efendi*, TTK, Ankara 2011.
- PRİTSAK Omeljan , “1491- 1532 Yıllarında Osmanlı-Moskova İlişkileri”, *Türk-Rus İlişkilerinde 500. Yıl*, TTK, Ankara 1999.
- *Resimli Haritalı Mufassal Osmanlı Tarihi*, Cilt V, Güven Yayınevi, İstanbul 1962.
- SAMİ, Şemsettin, *Kâmûs-I Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1987.
- SANDER Oral , *Anka'nın Yükselişi Ve Düşüşü*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2006.
- SAVAŞ A. İbrahim , “Osmanlı Elçilerinin Sefâret Güzergâhları, *Toplumsal Tarih*, (27): 55- 56.1999.
- SAVAŞ A. İbrahim “Osmanlı Diplomasisinde ‘El-Kâdimu Yüzâru’ Kaidesi” *Tarih Enstitüsü Dergisi*, 1997, s. 431-432.
- SAVAŞ A. İbrahim, “Osmanlı Diplomatasına Ait Nâme-i Hümâyûn”, *OTAM*, (7): 225, 1996.
- SAVAŞ A. İbrahim, *Osmanlı Diplomasisi*, 3F Yayınevi, İstanbul 2007.
- ŞÇERBİNİN V. G., *Rusça-Türkçe Sözlük*, Moskova 1989.
- SÜREYYA Mehmet, *Sicil-i Osmanî*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1311.
- SÜREYYA Mehmet, *Sicil-i Osmanî- Osmanlı Ünlüleri, 1308-1890/ 1315-1897*, Cilt IV, Kültür Bakanlığı Ortak Yayınları, İstanbul 1971.
- ŞAHİN Hasan, “ Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya Yönelik Dış politikası”, *Türk Dış Politikası Osmanlı Dönemi Cilt II*, Ed: Mustafa Bıyıklı, Gökkuşbu Yay., İstanbul 2008.
- TUKİN C., “Küçük Kaynarca”, *İA*, VI. 1064-1071.
- TUNCER Hüner, *Eski ve Yeni Diploması*, Ümit Yayınları, 4. Baskı, Ankara 2005.
- UNAT Faik Reşit, *Osmanlı Sefirleri ve Sefâretnâmeleri*, Yay: Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, TTK, Ankara 1992.
- UNAT, Faik Reşit. (1942), “Kapıcıbaşı Nişli Mehmet Ağa'nın Moskova Sefâretnâmesi” *Tarih Vesikaları Dergisi*, (II/X): 284-299.

UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı - KARAL Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi,I-IX*, Ankara 1988.

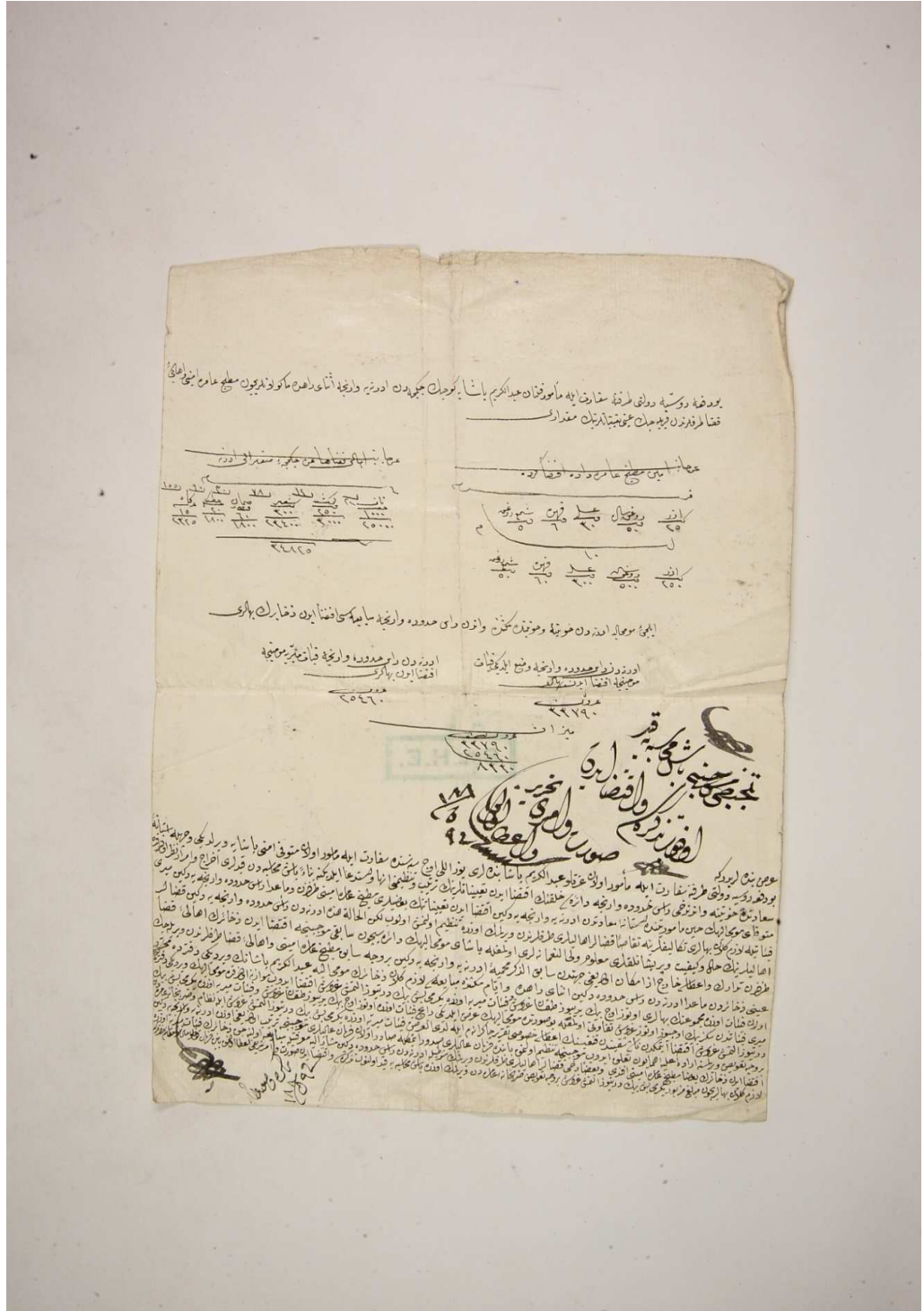
UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi Cilt II*, TTK, Ankara Ankara 1983.

YALÇINKAYA, M.Alaaddin, “Osmanlı Zihniyetindeki Değişimin Göstergesi Olarak Sefâretnâmelerin Kaynak Defteri”, *OTAM* , Sayı:7, Ankara 1996.

EKLER

EK-2.1: 1188 senesinde sefaretle Rusya'ya gönderilen Bornaz Beyzade Seyyid Abdülkerim Paşa'ya, memuriyetinin hitamından sonra iade etmek şartıyla Enderun-ı Hümâyûn Hazinesi'nden emaneten verilen eşyaya dair. a.g.tt

EK- 2.2: Sefaretle Rusya'ya gidecek Abdülkerim Paşa'ya Küçükçekmece'den Edirne'ye kadar verilecek mekûlata dair defterli arz.

(1185)
دو قلو مروتلو روم ایلی بکلیسی بیستار قدیم دوله علیله طرفندن ایچیکهله مامور السید عبدالکریم پاشا محتجی و در زمان اولو شهاب طبع رومی کوفه دره
محتجی بود نیتل نامر که قید کند آن اسامی اخیار بر طرفه رسول بوردی و مطبلو ایچیکهله مرخصا مامور اولو بی سکن معلوم و حصاره مهرانل
معتددا اولو کار کنار و عدلت عید دن بول ایچی اولو بی سکن مجرم بی سکن کسینه حرام بیوت و عدل اولو بی سکن کسینه حصاره مهرانل
تشریف نوز ظاهر اولدی بود دفعه دویله بود کتوره بی سکن هدا یا ناک ز اولدیشی و جباران امور و خصم صبری طرفه واقع اولون و کسینن سار
الماضی بویکر محمدی کسینن قویله قویله استماع اولدیشی کسینن لودنه تعالی قدر تلو یادی شاه خنایله طرفندن بین اوقران روم ایلی بایسینه ماساز رهسار
اولدی بول ایچیکهله امور ای و ندره اولدیشی ز نایه منون اولدم قدیم اولون کسینن مرایه جباران کسینن جباران کسینن نظام و روم انبار اولون
اولشدر بی سکن جباران بویکر دینه عیالی عسکر بوردن حفظی و ازه حاصل اولو ایچیکهله ایچیکهله ایچیکهله ایچیکهله ایچیکهله ایچیکهله ایچیکهله
ایلی قالدی جباران معلوم سعادت کورد که حدود بلنجه تشریف کورد لهده حدود بیره وار بوردن تالیچیزلک بزره اولون امر ای کسینه هر سکنه ستر لیک
و مطلو بزره لیک قصور لیک جقد هر معلوم اولور ایچیکهله ایچیکهله ایچیکهله ایچیکهله ایچیکهله ایچیکهله ایچیکهله ایچیکهله ایچیکهله ایچیکهله ایچیکهله
استراحت اولدیشی اولدیشی اولدیشی اولدیشی اولدیشی اولدیشی اولدیشی اولدیشی اولدیشی اولدیشی اولدیشی اولدیشی اولدیشی اولدیشی اولدیشی
زیاده اولدیشی سینه بوردی و بزم رحال دولتمور و سارا اولدیشی قات بوردن کورد کسینن کسینن کسینن کسینن کسینن کسینن کسینن کسینن کسینن کسینن کسینن
محتج و مویت و کسینن بزمه وار شد بی سکن جباران بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن
اقتضایه جباران ماکولت و شریکات و حیواناتل بویکر زخاری هر مقلد لایه اراره اولن جباران بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن
معضا اولدیشی بوردن
مخارج بی سکن بوردن دولت عید کسینن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن
ظهور ایچیکهله محتج کسینن در عقب طرفه کسینن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن بوردن

سار اولدیشی
حصاره مهرانل
موی بوردن

EK-2.3: Devlet-i Aliyye tarafından büyükelçilikle Rusya'ya memur edildiğinden dolayı memnuniyetine dair Cenaral Karet Mareşal Graf Romançe imzasıyla Abdülkerim Paşa'ya mektup. a.g.tt

EK -2.4:

Res. 16 — III. Ahmed'in oğlu Sultan I. Abdülhamid.

EK-1.1: Sultan I. Abdülhamit

Handwritten text in two columns, likely a manuscript or historical document, written in a cursive script. The text is dense and covers most of the page area.

A. [DVNS.NMH.d.00002

Ek-1.6:NHD

٧٦
انسابه في حق الله تعالى ان الله امركم ان توفوا بالماث الى الله وانما ارضاء الله المثل للخلق ووفاءه
عليه اكرم الكون وتزويجه الى استحقاقه من الساعات والاعمال والنفقات والضعف والماضي مما كان له من
لذته المنفعة المستمكن اذ لا يوفى من ثبات بيت العالمة المعصومين في حقهم ووفاء الله تعالى
اصنافه والصلوات ورسالاته بفضله كما كان العرف والابوة على صاحبها الا في حق المعصومين
وتعظيمه والاطمين فاضحه ككفره وفاضحه المذنبه للثورة والعداوة لانه في افعالهم في حقهم
معتاد عليكم ومرحبه لكم ولا يستنجحون في حقهم بل الله يامرهم على كل امر من وصايا الله سبحانه
بالتحرف ما يوافق لعدولهم في حقهم وهم في حقهم سواسية كما علمنا على الله تعالى في حقهم
ويحفظ عصمتهم وتعليمهم من ان يكونوا كغيره احد احد لغير تكراره ان يوفى من يوفى اولئك
توفى اصحابهم واهلهم واهلهم واسمهم والاسماء والارباب والارباب هذا قوله في حق اولئك
الاهل في حقهم من الغنا والفقير والضعف والاعمال والنفقات والضعف والماضي مما كان له من
لذته المنفعة المستمكن اذ لا يوفى من ثبات بيت العالمة المعصومين في حقهم ووفاء الله تعالى
اصنافه والصلوات ورسالاته بفضله كما كان العرف والابوة على صاحبها الا في حق المعصومين
وتعظيمه والاطمين فاضحه ككفره وفاضحه المذنبه للثورة والعداوة لانه في افعالهم في حقهم
معتاد عليكم ومرحبه لكم ولا يستنجحون في حقهم بل الله يامرهم على كل امر من وصايا الله سبحانه
بالتحرف ما يوافق لعدولهم في حقهم وهم في حقهم سواسية كما علمنا على الله تعالى في حقهم
ويحفظ عصمتهم وتعليمهم من ان يكونوا كغيره احد احد لغير تكراره ان يوفى من يوفى اولئك

٧٧
بما شاق وهو انما يراى صدق ما كرهه اليه وشره في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر
حاله جليله في الجمله والشره كماله في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر
بعد السواد في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر
واجر وصاياه في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر
يوان الجليله في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر
مساده في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر
خاتمة في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر
ما لم يزلوا في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر
ولقد كان ليدرك في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر
انفسهم في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر
تعدوا في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر
من شانه في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر
ما لم يزلوا في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر
وودون في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر
يعجزون في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر
ان لم يكن في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر
تأخروا في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر
الجليله في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر
لذته في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر
وسيد حسنه في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر
انما سئلوا في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر وان الله كرمه في كل امر

A.(DVNS.NMH.d.00008

EK-1.7:NHD

قوله عطف بغير حرف مع قوله كبري ان لم يكن غائبه كمن يريد

فان قوله ان لم يكن غائبه كمن يريد... عطف بغير حرف مع قوله كبري ان لم يكن غائبه كمن يريد... عطف بغير حرف مع قوله كبري ان لم يكن غائبه كمن يريد... عطف بغير حرف مع قوله كبري ان لم يكن غائبه كمن يريد...

فان قوله عطف بغير حرف مع قوله كبري ان لم يكن غائبه كمن يريد

فان قوله عطف بغير حرف مع قوله كبري ان لم يكن غائبه كمن يريد... عطف بغير حرف مع قوله كبري ان لم يكن غائبه كمن يريد... عطف بغير حرف مع قوله كبري ان لم يكن غائبه كمن يريد...

قوله عطف بغير حرف مع قوله كبري ان لم يكن غائبه كمن يريد

فان قوله عطف بغير حرف مع قوله كبري ان لم يكن غائبه كمن يريد... عطف بغير حرف مع قوله كبري ان لم يكن غائبه كمن يريد... عطف بغير حرف مع قوله كبري ان لم يكن غائبه كمن يريد...

قوله عطف بغير حرف مع قوله كبري ان لم يكن غائبه كمن يريد

فان قوله عطف بغير حرف مع قوله كبري ان لم يكن غائبه كمن يريد... عطف بغير حرف مع قوله كبري ان لم يكن غائبه كمن يريد... عطف بغير حرف مع قوله كبري ان لم يكن غائبه كمن يريد...

۵۰۹
بمشيئة سابعه الالهة والوقار صاحب الاله والابصار وسفر المشرق والبرخيز وخرقة
عقله البهر والرشاد والحق سبيل القبول والشارك وللشك ودولة منزهه عقلم للشيء
امر الله المشيئة كما ذكره ونيف خيف عواقبه بالبرهان والسطحة اللفظية وهو ما اردت في وقت
ويمانته سادله وما هو له اليه من انفي عهد وميثاق تشييد وما يمشي اولان فريخ وشيخ
وما كذا اوله في شدة ما عليه بعد انما هو فريخه وحقه وتصحيح اوله في قول ما يمشي متفقد اول
وصالح لوان في حجت وموثق مراتبها من قديم ولا في زمان دولت طهر اولان وحده
وجهد مستند الله في كل وقت في كل بولج الجاهل حتى يكون كيد في تنظيم طهر اولين حث اوليك
جليله ظاهر وهو اولين ومثمن في كل اولان وفي كل بولج الجاهل حتى يكون كيد في تنظيم طهر
اوله في ميثاق اولين طوى دولت عليه مزود حتى جرت به عامه من وساعته وفردا في كل اولان
برو به روحه والي كل بولج بسيله شافق واهل فدان اعلم امر الكرم كرم اولان في كل وقت
والاصح صاحب الطهر والاهل في كل بولج في اللان اعلم اولان في كل بولج في كل وقت
وكل اولان في كل وقت قدومه اوله والظلم يمشي اوله في كل وقت في كل وقت
مشيئة اولان في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت
مشيئة اولان في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت
فوقه وفردا في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت
دميات اوله في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت
بوجه اوله في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت
عليه في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت
عقله في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت
مكر لاني شان طرجه اولان بعد اوله صاحبها فون من عود واصرفه لاني شان ما هو
وغيره في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت

۵۰۸
اوله در وجهي كرمه في الاله ماشاء الله تعالى فون الاله اوله وجاهلنا حسن ارادة واهله اوله
سلح وصلح جويبا عظام قرون مرتبة تمام وهوي در وجه اشقام اولوس النون ويرولون من كل
مستور وعضد اولان شروط وقود الحمد من كل اولان اولين اكرام را بعد اعطاء مران الله
فكالي بر اهلهم حطرا في اهل اسلاف مصادقتهم انما كرمه في اولان مهرو اوله واهله اولان
مداقت معاش ونبه اوله هندن عبرى سانا اسانوف مده مسرف اولان بولج الجاهل
آدسه ومانه في صيغ حقه اشروها الله ما كرمه بله بلطف الله الواحد الى الابد اسكنم را ستره
وسيله ويدا لاني بعت سادسته ناله جانيك طلب وجرا هلته في فرداه اولين
وجهد امره بطقه بدمي رمات اوله لكان اسلوب مرتبه سانا لاني واسين مسلوب
كثير سنان في اوله بوجه اوله ورحمت والذم كحالي مفسر لجانين ومثني لفرقة اولان
حشتا اولو ويشترق فرانه بارشاه القار الا مره العظام العسية عتبار الكبر الخان العجيه
مصلح مسالما جاهلنا لطفه القباينه صاحب اولان الحشمه الوفا بصاحبه لاني الله والامثال
دو مخر اول بشي لوز مخرقه عواقبه بالخبر والارشاد واحسن الين الطهور في السدادك ودر لشك
در وجه مزمه في بولج بسيله مكره اوله الله الحشمه مار كرمه ووزن خيف عواقبه الجاهل وسالطه لاني
بوجه اوله هوي ما به روحه في وقت وزمانته سادله وجاهلنا الاله ماشاء الله تعالى
فشييد وما يمشي اولان قدومه مستل في جود وانما كرمه في كل وقت في كل وقت في كل وقت
حقين وتصحيح اوله في اوله مصادقه اولان في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت
اولان شيه قدومه في اولان اولان واحد روجه مستند اوله في كل وقت في كل وقت في كل وقت
الجاهل في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت
اولان ويهم كرمه في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت
عليه مزود حتى سلطت ايد مكنزه وساعه اقر من اولين بولج اوله في كل وقت في كل وقت في كل وقت
شافي ترغيع واعلم لمان امير الامرا الكرم كرمه الكرمه في كل وقت في كل وقت في كل وقت
والمحسنات في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت
اوله شدر معارفه اوله في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت
وطرف هامه مزود شفت اولان الجاهل مشا اوله ساجوه مشوخه وولاه اوله مشا اوله في كل وقت
اشرونا ما هوي اوله في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت
ونا كرمه في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت
طوتوب حقله لاني الا فخر اوله لوزن فراداد اولان شرايطه وبيان فراداد وعبت
وديات اوله حتى باحدن سيمانظا هرمانا اوله في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت
الاهل بوجه اوله در وجه وسبق وقبول حتى يمشي كل واحد ما احسنه واما اوله حتى كرمه
اوله بولج حقه والشم والسخار ومشا اليه الجاهل ما هو اوله في كل وقت في كل وقت في كل وقت
مقارن قيم الله كرمه شان وسكوه دولت ايد فراداد لاني اولان روجه الله سيات هوي
عود انصراف ايد ولان ما هو

A:DVNS.NMH.d.00007

EK-1.9:NHD

دوسه باش و کتبه قرظان کنوله صوبه

بوزن مقدم بین الذریون تجرید و کثیر اوان کم و کثرت مسجده علی
اجرای سائط کوزه و ایضا در این قریه منه اعنا کتبه معناد
قدیم او دوه در کتبه کما فاشه ده جان اونه تجید در دونه دن
در کما عکس قراد در بارگاه گردن کما حاقه مصحح کما در ابرق
ایمان اوقان قدوه امراه المله الشیخ بر کون خنن عوفیه با فریده
برله مسیله الما و به افانت باین الذریون معنی و معتد اولون
سردط و قوه سوادن کما ابر و باقانه دن حسن سلوان و صوانه
و عبات او دوه و او در خلل اونه در کما اناست بلان افده نویم
ایمان اوقان قدوه امراه المله الشیخ خنن عوفیه با فریده
و او در مصحح کما در سوادن کما اقام امور ما موده مایه مایه موده
و انصاف و کتبه افاده حال سافه موده در کما سوادن کما
و مصحح کما در سوادن کما اقام امور ما موده مایه مایه موده
مایه الذریون معنی و معتد اولون سوادن کما اقام امور ما موده
نما ذریه طراوت و نقارت اونی خنن عوفیه با فریده
مهر خاها عنا اولون طریق طنن سده و کتبه در سوادن کما
در کما اقام امور ما موده مایه مایه موده
بی سنا هود

زینده سنوچوان افدی به قرظان کنوله صوبه

تجدید مذهبی اسناد و هدایت زانده ایمان سواد و کتبه قدس لبرادیم
و نقضا الله تعالی بر کتبات انا در حقا کتبه اسناده فی کتبات قدسیه
و اسناد اوقان دوا حاقه لریه امان نبیات الطاف و اهدای عطا کتبه
استیلا و مرامی احکام اولونه کتبه کما اقام امور ما موده
امور عامه فی بر کتبه موهبت نبیات و ابر و فاضی در الحکم و اولون کتبه

اولون فصل الخطاب قریه و املا در کتبه منزه ادر کتبه انشاء استیلا کتبه
تجید و مطالعه و بود و کتبه در کتبه فی تامل و مطالعه اینه موی قریه کتبه
اخلاقی قریه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه
ما فی الباز اونی کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه
سناد و در کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه
موز السالکین سوادن کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه
استانه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه
مذاعی کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه
اول سنا کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه
سنوچوان اولون کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه
خارجه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه
کما کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه
لطیف کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه
افواج اینه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه
اول کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه
عرا کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه
مضغ کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه
اسکال کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه
موتق اول کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه
و وقت کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه
وقت ابر و کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه
اول کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه
اخر کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه
کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه
بام و کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه
انی کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه
کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه
اول کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه
حقا کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه
کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه کتبه

EK-1.10:NHD

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Ayşe ARIKAN
Doğum Yeri	Çankırı
Doğum Tarihi	25.12.1984

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Ankara Üniversitesi
Fakülte	Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Bölüm	Tarih

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	KPDS (.....) ÜDS (....) TOEFL (....) EILTS (....)
...	

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	
Görevi/Pozisyonu	
Tecrübe Süresi	

KATILDIĞI

Kurslar	
Projeler	

İLETİŞİM

Adres	Akpınar Mahallesi 849. Cadde Pınar Apartmanı 15/10 Keklikpınarı Çankaya/ANKARA
E-mail	ays.arikan@hotmail.com

